

Aktualni pogovor

Politično življenje se spreminja počasneje, kot se spreminjajo materialne razmere

Predsednik centralnega komiteja ZK Srbije Marko Nikezić: Naša pozornost se osredotoča na delavski razred, na mladi rod v celoti, kajti njuna kvalificiranost, njuna produktivnost bosta odločilno vplivali na nadaljnji razvoj družbe

Za Srbijo sta industrializacija in izobraževanje tisto novo gibalno, ki vpliva na spremembo življenja in s tem tudi na spremembo mišljenja. Politika se še vedno kaže v sorazmerno tradicionalnih oblikah. Predvsem je treba povečati vlogo sindikatov. Ne smemo več dopuščati, da bi kdo kot predstavnik vsega prebivalstva, četudi z najboljšim namenom, lahko preglasoval tisto, kar pomeni življenjski interes industrije, torej delavskega razreda, in da bi odločal o tem, kam usmerjati presežno delo. — To je le nekaj misli, ki jih je v pogovoru z uredniki Dela povedal predsednik centralnega komiteja ZK Srbije Marko Nikezić. Pogovor je bil v ponedeljek 4. septembra in so v njem sodelovali glavni urednik Dela Mitja Gorjup, notranjepolitični urednik Vlado Jarc, komentator Dušan Dolinar in naš beograjski dopisnik Zdravko Ilić.

DELO: Javna občela so Jugoslovane vse leto seznanjala z delom CK Srbije, ZK Srbije je tudi v teh poletnih dneh zbuja vtiis, da dela živahneje kot sicer. Ali so kakšni posebni razlogi za takšno razgibanje? Kaj je v političnem življenju Srbije ali morda Jugoslavije takšnega, da je potreben tako intenziven tempo političnega dela v Srbiji?

Nadgradnja neogibno kasni

DELO: Včasih slišimo, da razmer v Srbiji ne poznamo dovolj govorniki, da se naglo spreminjajo. Tudi sami ste v nekem govoru v zadnjem času opozorili, da se v političnem in družbenem življenju Srbije pojavljajo nove sile. Kaj vse se spreminja v Srbiji in kako?

NIKEZIC: Za Srbijo sta industrializacija in izobraževanje tisto novo gibalno, ki vpliva na spremembo življenja, s tem pa tudi na spremembo mišljenja. Razumljivo je, da nadgradnja neogibno kasni. S tem mislim tudi partijo. Politično življenje se sploh počasneje spreminja, kot se spreminjajo materialne okoliščine. Vendar se tudi to spreminja. Z gospodarskim razvojem nastaja tudi možnost politične emancipacije.

MARKO NIKEZIC: — Nacionalno vprašanje je danes predvsem vprašanje razvoja

je pa tudi debirokratizacije. Naša akcija mora olajšati vpliv sprememb v materialni bazi na politično sfero. Toda politične sile lahko to spremembo otežijo, če si prizadevajo konservirati politično koncepcijo in organiziranost na tisti ravni, na kateri sta nastali v skladu s prejšnjo stopnjo razvojskega proizvodjalnih sil.

DELO: Ali se to dogaja?

NIKEZIC: Da, tudi iz tega nastajajo zakoniti spopadi v politični sferi, ki se, potem ko je že organizirana, velikokrat upira spremembi, za katero so pogoji sicer dozo reši z industrializacijo, nastajanjem kvalificiranega delavskega razreda in množice izobraženih ljudi. Ko bi te reči poskušali prikrivati — da bi ohranili mir v hiši — s pomočjo kakšne osrednje avtoritete v republiki ali pokrajini, bi s tem zavirali prodor množice v politiko.

Splošni procesi v Jugoslaviji so enaki

DELO: Ali mislite, da je to bolj značilno za Srbijo kot za druga okolja v Jugoslaviji?

NIKEZIC: To bi težko ocenil. Če govorim načelno pa ne bi mogel reči, da gre za kakšno veliko posebnost. Splošni procesi v Jugoslaviji so enaki. Pot od kmetijstva k industriji, strojno delo namesto ročnega, izobraževanje v sferi organizacije družbe — pa sta to podružljanje in federalizacija.

DELO: Kako pa to vpliva na politično življenje Srbije? Ali, če vprašamo drugače, na katere družbene sile, na kateri del te družbe, ki se spreminja, opira ZK Srbije svojo politiko?

NIKEZIC: Navadno se govori, da mora partija zastopati vsota interes družbe. To drži. Vendar ta celotni interes ne pomeni statističnega povprečja in tudi tega ne, da bo vsak interes zastopan v sorazmerju s svojim položajem. Vidiati moramo, kam ka drž, kaj večje napreje. Naša pozornost se osredotoča na delavski razred, na mladi rod v celoti, kajti njuna kvalificiranost, njuna produktivnost bosta odločilno vplivali ne samo na življenjske okoliščine delavskega razreda in mladine, temveč tudi na nadaljnji skupni razvoj družbe. Ta družbena sila mora čimprej in čim popolneje priti do izraza v političnem in vsesp družbenem življenju. Zmeraj obstaja časovni razpon med spremembami v materialni resničnosti in njihovimi posledicami v politiki, vendar ga je treba zmanjševati. Kajti vsak delavski razred nima dovolj vpliva niti v okoljih, ki so že industrijsko razviti in imajo veliko vlogo v materialnem življenju, kaj šele v Srbiji kot celoti.

Politika se še zmeraj kaže v sorazmerno tradicionalnih oblikah. Poglavitna naloga je razviti močno množično gibanje, ki se bo bojevalo za koristi delavskega razreda in mladega rodu tako v družbenem kot v političnem življenju. To pa terja tudi spremembe v delu partije. Predvsem mislim, da je treba povečati vlogo sindikatov.

Industrija je še šibkejši partner

DELO: Ali ZK Srbije v tej politiki, v takšni usmeritvi, lahko narekuje težnjo?

NIKEZIC: Ali se nam je posrečilo te zamude zmanjšati, se ne bo pokazalo v tem ali onem roku, temveč čez daljši čas.

DELO: Ali lahko to vprašanje nekoliko drugače postavimo: kakšni so odpiri zoper takšno politiko in kako so močni ti odpiri? Da se še nazorneje izrazimo: ali gre danes v Srbiji res za spopad, kot govorijo nekateri, med tako imenovano opankarsko Srbijo in mlado industrializirano Srbijo? Kaj to v bistvu pomeni, in če res gre za tak spopad, kako je ta spopad močan?

NIKEZIC: To je spopad med predindu strijsko in industrijsko Srbijo. Gre za proces razlojevanja, za odhajanje s podežela, za množično pridobivanje kvalifikacij in izobrazbe. Temu je mogoče nasprotovati in v imenu ohranitve podeželske družbe, socializma, grobega fizičnega dela in tiste vrste enakosti, ki je naravna v teh razmerah. Zakaj plast kvalificiranih se še zmeraj ni množično odtrgala od teh razmer. Če smo za storilnost, za kvalificiranost, moramo sprejeti tudi diferenciacijo. Preprečiti pa je treba, da bi se razlike obnavljale v eni družini, na enem področju proizvodnje, v enem območju ali narodu.

Navzkrižja nastajajo tudi zaradi vprašanja, koliko denarja do šlo za razne splošne potrebe v družbi, pri čemer je industrija čeprav poglaviti vir sredstev še zmeraj politično šibkejši partner v sporu.

Naš Vietnam

Zrem v televizijski zaslon in opazujem prizor: saigonski vojak s brezizraznim licem pod čelado drži v rokah polatomat in udarja s kopitom po napol nagem, klečečem, zvezanem ujetniku pred seboj. Udari prvič, po ramenu pod vratom. Udari drugič, v obraz. Ujetnik se pod silo udarca zvali na tla. Kez. Konec filmskega vloska. Drugi vložek: letelce trdnjave leže v zraku kot formacija kovinskih kletov. Nena doma se jim odpro trebuhi in iz njih curijo dolge serije bomb. Zračni posnetek tal, na katerih se razcvetajo ognji in dim eksplodov.

Ali berem naslove — v časniku, pri izdajem sam delam, ali v kakem drugem, vseeno: »Novi letalski napad«, — »320 bopnih povelov nad Severnim Vietnamom«, — »Hudič boji pri An Loc«, — »Vietnam pod točo bombe«.

In včasih ugibam, kolikim med tistimi, ki zdaj berete tole pisanje, se godi podobno kot meni. Sprašujem se tudi, ali je sploh vredno govoriti o tem in ali se sploh da kaj storiti. Navzile temu dvomu in vsipi modrosti, ki mi prišepetava, da se ne splašča, pa bi vendarle rad zapisal nekaj besed — z dveh stališč.

Najprej kot gledalec, poslušalec, bralec, skralca kot nekdo, ki hote ali nehote mora biti izpostavljen vsakdanjemu plazu teh sporočil.

Vietnam je z nami nekako deset let. Intenzivneje sedem let, odkar se je z ameriško intervencijo spremenil v orjaško mednarodno krizo. Spominjam se, kako silovito mi je stisnilo želodec in grlo, ko sem prvič videl tisti zverinski film s pretepanjem. Potem mi ga je televizija zabodla v oči še dvakrat, trikrat, petkrat — ne vem, kolikokrat. Odziva, boleče reakcije preprostosti mi več. Sporočilo, ki je prvič udarjalo z neznanjsko močjo, se je spremenilo v stereotip. Ko mi ga morda še kdaj ponove, je odziv že skoraj drugačen. V sebi zaslišim nagonski odboj: tak dajte mi že mir.

Potem berem poročila, komentarje in članke, včasih resolucije, na temo »obsojanos«. In se strinjam: obsojamo. Toda povejte mi, kaj to mitično pomeni. Ali res še obsojamo — ali pa se v resnici že bolj skrivamo za zavese iz besed in dolžnostno obrednje? To, naj povem, ni trditve. Je pa žal vprašanje.

Seveda se tu ne morem izmakniti drugi plati: zadeve. Tudi delu soodgovornosti, saj sem deset let, kolikor je Vietnam z nami, tudi sam v tem. Kot novinar, komentator, v tem smislu.

Vem, da je smrt enega človeka tragedija, smrt stotih ljudi novica, smrt milijona pa samo še statistika. Tudi vem, da groza, ki traja sedem ali deset let, ni več groza, temveč vsakdanost. Da je pogled na krvavo truplo poudarjeno pešca šok, a da je množična morija na nasprotnem koncu sveta nadežna realnost. Kolikor dalj traja, toliko bolj otepašav zanj in se te polasča samo še navetehano upanje, da bo nekega dne le konec.

Tako se mi enako kot mnogim kolegom v poklicu in podobno mislečim držad zastavlja prekleto vprašanje: kako prebiti to oviro, blokada, ta zid, ki je vršen od človeku?

Zavedam se namreč enako kot vsi, ki se s tem pobliže ukvarjajo, da si ne smemo dovoliti, da bi nas zažulilo med dvoreznostmi te reči: Vietnam ima nesteto ravn, na katerih se dogaja. Tistega, ki se ustvarja v glavah voditeljev in strategov v Washingtonu, Moskvi in Pekingu. Pariskega, ki se snuje med pogajalnimi gambiti. Onega, ki se pleče po zunanjih ministrih mnogih držav in na diplomatskih srečanjih. Tistega v Hanoju, Onega v Saigonu, Tistega v vodstvu južnovietnamske osvobodilne fronte.

Naposled je tu še raven vojskovanja samega, kjer so bombe in mrličji, tehnološka in raztreskana trupla, begunci in invalidi, milijoni prelomljenih ali stritih življenj. Na vsakem teh nivojev, celo v vsakem teh življenj je po en Vietnam.

A če zdaj za hip omdisimo odtokajoča se leta in otopelo sprejemljivost, ostaja nekaj temeljnih reči. Prav v vsakem od nas se sečiča vsega, kar se je dogajalo in se dogaja — kadarkoli in kjerkoli. Mi v tej deželi pa še posebej nosimo v sebi, naj se zavedamo ali ne in naj si priznamo ali ne, tudi: sledo svoje posebne preteklosti. V njej so med drugim možat upor, a tudi tih groza spominov na divjanje, na nož, bratomorne strele, množične moritve, pogane vasi in anonimni smrti. Sprašujem se, koliko nas je, najsi smo to osebno preživel ali ne, ki se nas včasih ne polasča zahrbtni dvom, da je sedanjti mir, razvoj, navilic marsičemu hudemu vendar varno življenje, v resnici le čudna iluzija — a da je tisto, kar je zares normalno, le nastilje, poboj in smrt.

Skoraj isto, le v večjih razsežnostih, se dogaja zdaj v Vietnamu. Zato je dečela na drugem koncu sveta za nas še nekaj več kot za tiste, ki nosijo v sebi srečnejšo zgodovino.

Mi pa se tu sučemo med dvoreznostmi svetovnih razmerij, med omejenimi roki, pomanjkljivimi viri, precej trdo zorenim časopisnim prostorom in oddajnim časom na televiziji in radiu, med ne prekrepivim financami in tako naprej. Tudi med psihološkimi in političnimi kletaji. A to bi še šlo, saj so takšne naposled meje vsega človeškega. Kar ne gre, pa je tole.

Zelo dobro vem, da imata slika ter govorjen ali tiskani komentar sama ob sebi omejeno probnost, doseg in učinek. Enolično ponavljanje v nedogled jih še krčijo. Zato nam bistveno manjka močnejšega sredstva: dejstva. Dejstva iz Vietnoma, ki prihajajo k nam skozi agencijske kanale, so pogosto tako pomanjkljiva, enostranska, po naključju in se večkrat namenoma tako selekcionirana, da izgubljajo zvezo z resničnostjo. Pogosto šele poznejši dogodki pokažejo, da so prejšnji potovali drugače, kakor smo jih sploh mogli prikazovati. Zato so dejstva, nespodbitna dejstva iz vseh virov, ki so le dostopni in kolikor toliko zanesljivi, edino, kar lahko tu nekaj pomaga. Prav gola dejstva so nabita z najbolj prodornim učinkom.

Če pa se zapletenosti in dvoreznostmi mnogih reči okrog Vietnoma pridruži še topolo ponavljanje stereotipov, s katerim se včasih prikrivata pomanjkljivo znanje in prizadevnost — tedaj je to nekaj, kar je skoraj neopustljivo. Vlečij nas prav tja, kjer se je znašla na primer ameriška televizija. Dan za dnemov je s kamerami v gro plahnih vlečija z bojišča v sličorni ameriški dom posasne prizore — a je to ponavljanje mesece in leta ter jih postopno, neopazno spreminja v nekaj takega kot tremenske napovedi ali izide baseballskih tekem.

Za to ni opravčita. S kličej, ki so nekdo imeli vseobno, a so jo zdaj v neuradni javni savesti še dodobra izpuhili, bredemo v hud prestopke. Ne toliko nad Vietnamom, temveč predvsem nad seboj. Vključujemo se v avtomatizme, ki nas ropajo dragocene in skoraj edine res človeške dimenzije, sočutja in sodoživljanja z drugimi človeškimi bitji. Ob Vietnamu padamo še sami.

Ali naj se to res zgodi?

DUŠAN DOLINAR

Ideologija, ki se vtihotaplja

DELO: Naj se vrnemo k tistemu, kar ste že povedali. Če smo vas dobro razumeli, ste poudarili, da je politično sfero mogoče tako organizirati, da odpira prostor razvojnemu gibanju v materialni sferi, po drugi strani pa bi jo bilo mogoče organizirati tudi v nasprotnem smislu. Pred dvema letoma ste ob neki priložnosti polemizirali proti tistim, ki so trdili — takih imamo še zmeraj nekaj — da se bilja konec vsake ideologije. Na sproti njihovim užitvam ste postavili tezo, po kateri se pod iluzornim odpravljanjem ene ideologije vtihotaplja druga ideologija. Ali sodite, da so idejne razprave, iskanja, posvečena razvoju te družbe, danes pri vas v Srbiji, morda pa tudi v Jugoslaviji sploh, na ravni da našnjih zahtev?

NIKEZIC: Tega si ne bi upal ocenjevati. Rekel bi samo, da je treba jasno povedati, za katere materialne razmere gre, za katere ideje, ki materialnim razmeram ustrezajo. To bo omogočilo, da bo čedalje več ljudi, ki se bodo čimbolj zavedali pravega pomena posameznih političnih in posameznih idejnih stališč, sodelovali pri spreminjanju materialnih resničnosti.

DELO: Tu gre nedvomno za bitko.

NIKEZIC: Treba je pogledati, kaj v naši praksi pomenjuje, kaj pa otežuje razvoj, nadaljnjo delitev dela, naraščanje znanje, mjavne, večanje predelovalnega sektorja, storičev, vsega tistega, kar pomeni hitrejšo pot k sestavljenemu delu. Temu je treba prilagajati skupno družbeno organiziranost od ekonomije do izobraževanja. Ne gre za to, da je kdo proti razvoju, proti industriji, proti bolj kulturnemu življenju, drugi pa se za vse to. Tako sploh ne bi mogli problemov spoznati in se na podlagi tega spoznanja boriti za najboljše rešitve. V resnici gre za vprašanje, kaj kakšno stališče in kaj kakšna oblika organizacije objektivno pomeni. Ne smemo več dopuščati, da bi kdo kot predstavnik vsega prebivalstva, četudi z najboljšim namenom, lahko preglasoval tisto, kar pomeni življenjski interes industrije, torej tudi delavskega razreda, in da bi odločal o tem, kam usmeriti presežno delo.

Danes je delavski razred drugačen

DELO: Ob tistem, kar ste govorili o razlojevanju in o takih procesih v Srbiji, bi bilo mogoče zanimivo slišati vaše

Nadaljevanje na 14. strani

Za konec tedna Sobotna priloga Dela

Iz vsebine: JANKO SVETINA LUDVIG ZAJC Portret tedna BOGDAN POGACNIK MOJSTER SVOJEGA GLASBILA Govori Kurt Waldheim TIT DOBERSEK POROTA ISČE OBTOPENCA Tragedija in olimpijski vasi se je začela pred 25 leti STANKA GODNIC BENEŠKA FILMSKA GNEČA Festival ILJA POPIT POVPREČJE ZDAJ: DVA OTROKA Natalilje pri nas in po svetu MITJA JERMOL DAVČNI VIJAKI PO ŠVEDSKO Poudarec socialni funkciji obdavitve SPREHOD V ARABSKI VCERAJ Pogovor z Džavadom Bulosom BOSTJAN ANKO V SREBRNEM MESTU Zapiski s popotovanja po Mehiki J. S. STEINER »MAMICA, TAKO SE BOJIM« Odlomki iz knjige »Treblinka«

Marjan Bregar: NAROBÉ SVET — Si že videl? Tudi pri nas avtovlaki. — Da Zelo pametno: osebni avtomobili na tovornih vagonih, tvor pa na cestah.

Demokracija je pogoj za enotnost

Marko Nikezić: Težav, ki jih doživljamo v razvoju demokratičnega socializma v Jugoslaviji, ni mogoče prebroditi s tem, da se odpravimo kursu in se vrnemo v stanja, ki so zahtevala reformo gospodarstva, partije, političnega sistema in federacije

fadaljevanje s 13. strani

mnenje o delu kritike iz vrst inteligence, ki zatrjuje, da v tem razlojevanju družbe nastaja srednji razred ter da ta razred vsiljuje svojo ideologijo, ki osvaja pozicije in tako nekako preprečuje, da bi interesi delavskega razreda zmagovali v praksi.

NIKEZIĆ: Izboljšanje položaja delavskega razreda, krepitev njegovih pozicij se v tej družbi lahko samo konkretno obravnava. Veliko imamo prepričanosti iz študij, ki se opirajo na drugačne razmere. V razvoju sodobne družbe je veliko skupnega, toda samo s tem, da bi zajemali teze iz razvoja družbenih slojev v drugih državah, bi težko okrepili položaj delavskega razreda v Jugoslaviji. Poleg tega iz dela te kritike zveni, kakor da je delavski razred te pozicije, zaščitane v naših programih, že imel pred desetimi ali petnajstimi leti, potem pa mu jih je nekdo odvzel. Toda če se vrnemo za deset ali petnajst let nazaj, vidimo predvsem, da polovico današnjega delavskega razreda sploh še nismo imeli ter da je bil delavski razred v celoti takrat manj kvalificiran in družbeno manj vpliven, kot je danes.

Če kdo zatrjuje, da narašča srednji sloj, pri čemer misli tudi na vse tisto, kar ima višjo kvalifikacijo, na vse vrste strokovnih kadrov, katerih število se veča zaradi naraščajočih delovnih mest, potem je to res. Toda v stalnem porastu, tako po številu kakor po kvalifikaciji, je tudi delavski razred. Vloga, ki jo ima delavski razred danes, je pomembnejša kot nekoč. Danes je že tako, da se spričo številnosti in kvalifikaciji zastavlja vprašanje, kako bomo razvijali tudi ustrezno politično vlogo delavskega razreda. To vprašanje pred desetimi leti, še manj pa leta 1950, sploh ni moglo biti akutno. Za to po mojemu na drugi, da diferenciacija kljub vsem morebitnim deformacijam jemlje delavskemu razredu možnost za krepitev njegovih pozicij. Pri tem je seveda pogoj, da je partija v praksi orientirana tako, kakor smo se opredelili na zadnjih kongresih.

Delavski razred potrebuje močno partijo

Odtod tudi izhaja, kako sila pomembna je, da se partija posveti ustvarjanju močnega sindikalnega gibanja, brez katerega ne samo, da ne bomo prišli naprej z deatizacijo, temveč ne bosta imela ključne sile niti samoupravljanje niti delegatski sistem. Ne mislim podcenjevati problemov, ki nastajajo zaradi zasebnega sektorja, vendar se o poglavitnih vprašanjih gospodarskega razvoja in socialističnih odnosov odloča v družbenem sektorju.

Če ima delavski razred tukaj stvari trdno v rokah, lahko s tej poziciji v skladu z interesi svojega skupnega razvoja ureja vsa druga vprašanja naše družbe. Vprašanje pa je, razumljivo, ali ima stvari dovolj v rokah. Ni naključje, da je to osrednja tema pogovorov v ZK — na 2. seji konference ZK in ob drugih priložnostih — ter v sindikatih. Delavski razred in čedalje bolj razvita jugoslovanska družba potrebujejo da nesamo močno partijo. To je popolnoma določeno poudarila tudi IX. kongres ZK. Vendar ne gre za to, da bi partija zdaj — zaradi nekaterih težav v delovnih organizacijah, v množičnih organizacijah in v družbeno-političnih skupnostih — prevzela nase skrb za ponovno neposredno opravljanje družbenih funkcij, ki v sistemu pripadajo drugim organizacijam samoupravne družbe, zlasti pa da bi morala imeti neposredno oblast. Práv to bi jo onemogočilo za delovanje znotraj samoupravne sistema in za nadaljnje spreminjanje družbenih odnosov.

DELO: V zadnjem času ste opozorjali, da gibanja danes niso taka, kot pravite, da bi morala biti, temveč ravno nasprotna.

NIKEZIĆ: ZK je še drugače naravnana, kar je potrdil tudi IX. kongres. Kakor vidimo v tečaju, pa se radi odločimo za linijo najmanjšega odpora in vzamemo stvari neposredno v roke. To pa je nevarno, ker s tem lahko spodkopljemo sistem samoupravljanja in množičnih organizacij, samostojnost in odgovornost vsake organizacije pri uresničevanju skupne politike.

Tudi socialna sestava članstva

DELO: Ali mislite, da je prilagajanje dela partije družbenim spremembam odvisno tudi od socialne sestave članstva v ZK? Po nekaterih mnenjih bi namreč morali predvsem spremeniti sestavo članstva, sprejeti več delavcev v partijo, na podlagi česar bi bila tudi preobrazba hitrejša.

NIKEZIĆ: To je povezano. Vključevanje večjega števila delavcev je v nekem smislu pogoj za nadaljnje spremembe v političnem življenju. Hkrati pa je nujna usmeritev k nadaljnjim spremembam, kot jo je določil IX. kongres ZK, kajti samo tako bomo sposobni ljudi pritegniti v ZK.

DELO: Če dovolite, bi citirali neki odlomek iz vašega govora na 4. konferenci ZKS: »Ni nevarnosti, da bi bil državni socializem uveden z ukazom, temveč z vrsto konkretnih in v glavnem tihih odločitev od tržnega gospodarstva in samoupravljanja. Odklonov, ki se kažejo povsod, tako v ravnanju delovnih organizacij kot v ukrepih vlade.« Zdaž naas znanja, ali mislite, da zares obstajajo odkloni od te vrste tihih odločitev, in ali je do njih prišlo zaradi naključij, ali pa gre za bolj ali manj nameren odpor zoper nadaljnje spreminjanje družbe, zlasti nekaterih političnih struktur?

NIKEZIĆ: Ne bi izhajal iz namernega ali nenamernega odpora.

Močnejše sindikalno gibanje bo okrepilo samoupravljanje

DELO: Ali po vašem odpor izvira predvsem iz objektivnega položaja? Ali ga ustvarja situacija — ali pa je politika tista, ki ustvarja situacijo?

NIKEZIĆ: Razumljivo je, da imamo zmeraj opraviti tako s prvim kot z drugim, kajti tudi politika ustvarja situacijo. Ko ne bi bilo tako, bi bila zavestna politična akcija odveč, obstajal bi avtomatizem. Popuščanja pred okolščinami pa so postopna. Navadno mislimo, da popustimo iz taktičnih razlogov. Toda če se pozneje ne moremo več vrniti na generalno linijo, nastaja praktično nova generalna linija.

To je predmet naših političnih pogovorov od federacije do občine — v čem in za koliko smemo popuščati v danih razmerah, tako da bi se zmeraj ohranili kurz. Zato govorimo o vprašanjih deatizacije, ker tukaj vidimo tudi problem partije, problem pozicij in vpliva delavskega razreda. Če bomo imeli močno sindikalno gibanje, ki bo življenjske interese delavskega razreda neposredneje in dejavnije zastopalo ter bo vplivnejše v delovnih organizacijah in družbeno-političnih skupnostih, bo samoupravljanje močnejše.

DELO: Nekajkrat ste omenili delegatski sistem. Zanimivo bi bilo slišati vaš odgovor, v kolikšni meri se ta trenutek v Srbiji že čuti predvolilna politična dejavnost ravno v ustvarjanju dnevne, mesečne in dolgoročne politike in v čem se to čuti?

NIKEZIĆ: Nisem prepričan, da je to mogoče zožiti na okvir volitev. Jasno je, da ta pričakovanja lahko povzročijo večjo živahnost, toda poglavitna so navzkrižja, o katerih smo govorili, v zvezi z vprašanji razvoja, ki bi bila tu ne glede na to, ali smo pred kakimi volitvami. Ti vzroki bodo vir navzkrižij tudi takrat, ko ne bo več spektakularnosti, ki je povezana s sedanjim sistemom volitev.

Rotacija in pomlajevanje sta dobro zdravilo proti birokratizmu

DELO: Pred nedavnim ste opozorili na nevarnost, da bi se partija ukvarjala sama s sabo in da bi ji ne uspelo odgovarjati na temeljna družbena, konkretna dnevna vprašanja. Se pravi, da ji ne bi uspelo uresničiti konkretnih nalog. Ali ste imeli konkreten vzrok za taka opozorila?

NIKEZIĆ: Kakor hitro začnemo stvari obravnavati kot izključno organizacijske ali kadrovske, kot partijske v ožjem pomenu besede, zapademo v to napako. Tudi organizacijske in kadrovske zadeve moramo reševati v funkciji splošnega razvoja. Kadri so. Treba je omogočiti, da bodo prišli do izraza novi ljudje, da bodo prevzeli odgovornost. Mi smo se načelno izrekli tudi za to, da bi mladi ljudje, ki se še učijo, imeli vse možnosti, da vplivajo. Okrog nas je veliko mladih ljudi, ki že protivajajo, vendar s težavo vplivajo na stvari celo v svojem ožjem okolju. Rotacija in zahteva po rednem pomlajevanju sta v neki meri naš shematizem, toda v družbi, ki je tako nagajna k hierarhiji, kot je naša in kjer ima birokratizem težnje po obnavljanju, je ta sistem še zmeraj dobro zdravilo.

Statuta ZK in ZKS spodbujata k rotaciji in kadrovske obnovi. Nima mo namena, da bi ta načela, ki so se izkazala v delu organizacij ZKS, opuščali zdaj, pred kongresom, zato da bi si zagotovili še en mandat. Za ta načela se je treba bojovati povsod, jih uresničiti tako v centralnem komiteju kakor v občinskih komitejih, v tovarnah in gospodarskih organizacijah ter v predstavniških organih.

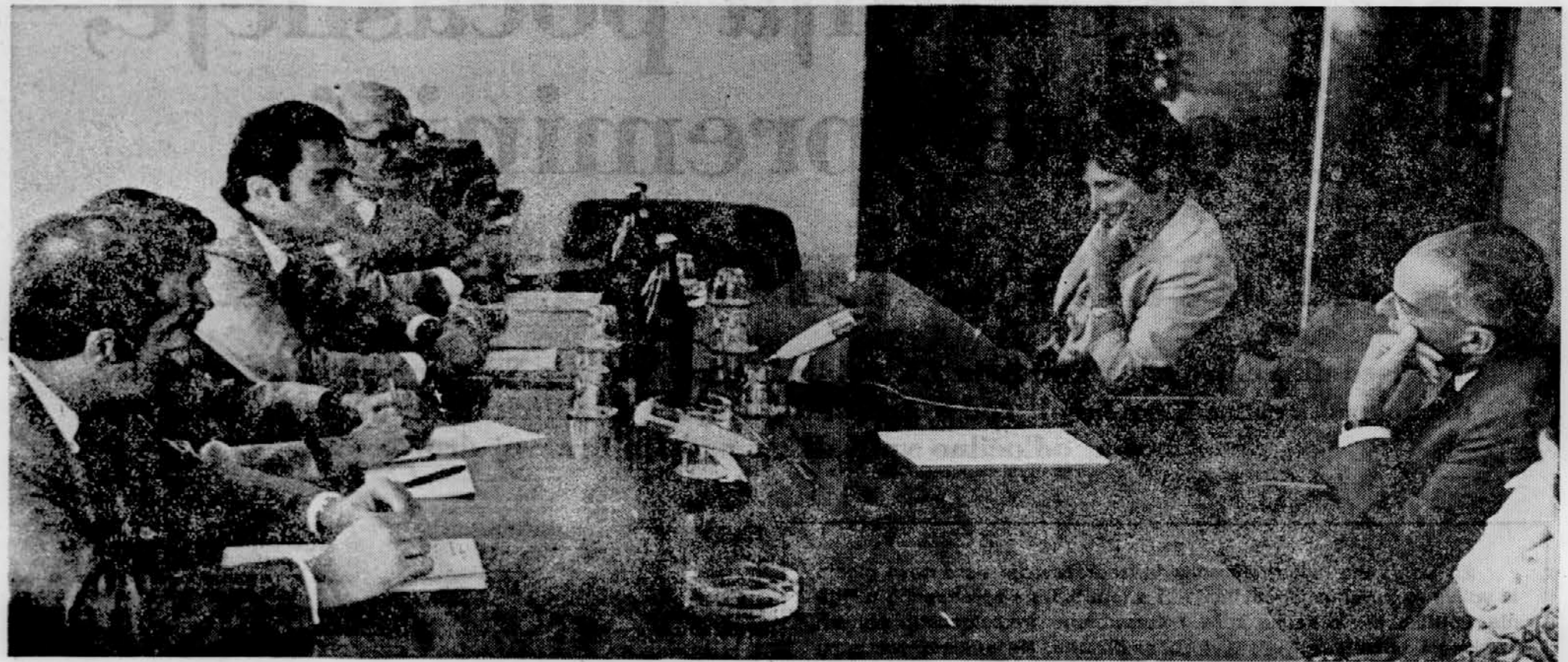
DELO: Dovolite, da citiramo še neko vašo misel: »Brez enotne in od množice odobrene politike ni mogoče enotnost v vodilnih organih. Ni vodstva, ki bi se v naši ureditvi lahko obdržalo, ki ga ne bi razkrojilo pomanjkanje demokratične sprejete enotne politike. Vsako vodstvo, vsaka politična partija bi morala s časom zaradi tega razpasti, pa naj bi kazala še tako veliko oportunistično pripravljenost upoštevati interese raznih skupin.« Zdeli bi, da bi to misel še malo razširili in morda aktualizirali.

Demokratičnost v oblikovanju partijske politike

NIKEZIĆ: Demokratičnost v oblikovanju partijske politike je pogoj za enotnost. Mislimo, da to velja za ZK — ne samo zato, ker je SFRJ večnacionalna skupnost, temveč zato, ker to velja v delavskem gibanju. Enotnost na podlagi možnosti za vpliv na določanje politike, potem pa obveznost do izvajanja te politike.

Kar zadeva odnose med partijo in drugimi organizacijami, je treba reči, da so te organizacije samostojne, program pa je enoten — program ZK, pri katerem oblikovanju sodelujejo tudi vse organizirane socialistične sile.

Tu se križajo različne tendence. Po eni naj bi se ta avtoritativnost pri uresničevanju skupno sprejetega programa spremenila v nekakšno samostojnost pred ZK — ne samostojnost osebnosti in organa, temveč ločenost od programa in linije ZK. Po drugi naj bi na to prvo odkimavanje reagirali z vračanjem k neposrednemu prevzemanju stvari, k temu, da bi tudi o konkretnem odločanju v višjih instancah namesto v niž-

Z desne na levo: predsednik CK ZKS Marko Nikezić, sekretarka CK ZKS Latinka Perović, urednik notranjepolitične rubrike Dela Vlado Jare, glavni urednik Mitja Gorjup, naš beograjski dopisnik Zdravko Ilie in zunanjepolitični ter gospodarski komentator Dušan Dolinar

jih, v komitejih namesto v osnovnih organizacijah in v partijskih organih namesto v množičnih organizacijah in samoupravnih organih.

Nevarnost nacionalne izključnosti zlasti na gospodarskem področju

DELO: Na zadnjih plenih ste intenzivno obračunali z nacionalizmom. O tem so različne ocene, vsakdož sta tudi dve skrajni ocn. Po eni niste bili dovolj odločni, po drugi pa ekcesnega nacionalizma v Srbiji sploh ni in iz tega ni treba delati velikih problemov. Ko ste v nekem svojem govoru razpravljali o nacionalizmu, ste med drugim zelo jasno opozorili na to, da se moramo med bojem proti nacionalizmu v Jugoslaviji nasploh bojovati tudi proti razmeram, ki vsakodnevno porajajo nacionalizem. Kaj bi lahko povedali o tem?

NIKEZIĆ: Potem ko smo razčistili nekatere stvari v zadnjih debatah, kjer smo govorili o pojavih nacionalizma, ki so se opirali neposredno na narodno preteklost, na meščansko ideologijo — kar se je zlasti pokazalo v kulturni sferi — mislim, da moramo biti pozorni na nevarnost nacionalne izključnosti na gospodarskem področju. Ta nam grozi ne samo danes, temveč nam bo grozila tudi jutri, ko bomo na višji razvojni stopnji. Ne mislim pa, da bi bilo sodobne vrste nacionalističnega ravnanja mogoče zožiti na ekonomijo.

Nujno potrebujemo enoten in odprt trg, ki spodbuja produktivnost in kvalificiranost. Toda v skupnosti, kakršna je naša, smo na enotnem trgu lahko enakovrni le s pogojem da imamo enoten razvojni naer, po katerem bodo vsi napredovali, zlasti pa je treba misliti na tiste, ki so zaradi zgodovinskih okoliščin zaostali. To ima v večnacionalni skupnosti tudi svoje nacionalni vidike. Važno je, da se v vsakem narodu v Jugoslaviji razvijata delavski razred in izobrazbenje. To je pogoj za enakovrnost z drugim narodi. Kajti na cionjalno vprašanje je danes predvsem vprašanje razvoja, ne samo pri nas.

Ni mogoče razvijati nacionalne enakopravnosti, če zastane samoupravljanje

Obstaja tendenca, da bi nacionalno vprašanje odinili kot nekaj, kar nas pelje v nespornost in odvrača od resničnih družbeno-gospodarskih vprašanj resničnih vprašanj socializma. Tukaj mislim predvsem na Srbijo. Vendar je o teh stvareh treba razpravljati povsod v Jugoslaviji. Tudi zato, da bi si prišli na čisto o nečem: nemogoče je razvijati in varovati nacionalno enakopravnost in socialistično federacijo, če zastaneta ali celo nazadujeta samoupravljanje in ves sistem socialistične demokracije. Enakovrnosti nacionalnih odnosov ne bi mogli ohraniti, če dosežena stopnja decentralizacije ne bi postala k nadaljnjim razvijanju in vseh delih skupnosti in bi se namesto tega krepli republikanski in splošni birokratizem. Ni si treba delati utvar, da bi šest ali osem avtoritacij lahko tvorilo enakovrno federacijo. To bi se zelo hitro zožilo na eno samo birokratsko središče.

Srbski komunisti se v svojem okolju bojujejo za stalno spreminjanje zavesti v smer. Razumljivo je, da stvar ni odvisna samo od dogajanja v Srbiji. Vsaž zastoj, vsaka krepitev administrativnih konceptov izkeroji v Jugoslaviji morata vplivati tudi na dogajanja v Srbiji, na krepitev birokratskega centralizma v republikah. Pri tem se zastavlja vprašanje statusa pokrajine, občine, delovnih organizacij. Poglavitnega pomena sta zdaj položaj in akcija občin in občinskih organizacij. Če tu ne bomo

dosegli večjega vpliva delavskega razreda, močnejše pozicije delovnih organizacij, si bomo v republikah težko izbojevali demokratične odnose. Do takih odnosov lahko pridemo samo tako, da se opiramo na zavestne sile samoupravljanja v občinah in delovnih organizacijah.

Pokrajini morata imeti aktivnejšo vlogo pri oblikovanju politike tako v SR Srbiji kot v Jugoslaviji. To se nam je v ZKS zmeraj zdelo nujno za krepitev demokratične socialistične usmeritve. Kajti če bi se pokrajini oglašali samo takrat, kadar gre za njune specifične interese, ne bi dovolj vplivali na skupne razmere, od katerih sta sami ravno tako odvisni, tudi svojih posebnih interesov ne bi mogli razviti.

Novi ljudje v občinskih vodstvih

DELO: Tovariš predsednik, ali menite, da je ta zavest v zadostni meri prodira v srbsko partijo?

NIKEZIĆ: Prizadevamo si, kar se kaže tudi v metodi dela. Sekretariat CK je sistematično obiskoval občinske in tovarniške organizacije, prizadevajoč si, da bi skupaj z njimi spoznavali njihov položaj in z njimi izdelali splošno linijo, ki bi jo potem — nanovo doje to — ljudje lahko uveljavljali. Odločilno bo namreč, v kolikšni meri so organizacije sprevedile, da splošna smer izraža tudi njihov interes in potrebe. Menimo, da novi ljudje, ki v občinskih vodstvih opravljajo funkcije že dve leti, ustvarjajo pogoje, da se politika začne osvajati mešanice pragmatizma in osebnih interesov.

DELO: Nedavno ste rekli: »Izkušnja je pokazala, da zraščanje države in partije, zlasti na republiški ravni, na kar so v zadnjih letih znova opozorili predvsem v obliki zahtebe po monolitnosti republik, zakonito pelje v izvajanje samoupravljanja v gospodarstvu in občinah, k zapiranju nasproti drugim jugoslovanskim republikam. Kot ideologija takega monopola se samoumevno pojavlja nacionalizem z njeno, lastnim zamegljenjanim dejanskem stanja družbenogospodarskih odnosov in z nestrpnostjo do drugih, išče rešitve družbenih problemov tam, kjer rešitev ni mogoče najti.« In potem preidete tudi na vprašanje demokracije.

NIKEZIĆ: Poanta je na monolitnosti: V fazi, ko je decentralizacija prišla do republike, je nevarnost, da se tu tudi ustavi, pri centralistično pojmovanem interesu republike. S tem pa je vedno pripravljen povezati se tradicionalni nacionalizem meščanskega obdobja. S tem gospodarsko-političnim in glavni vlogi in kulturno-zgodovinskimi v pomožni vlogi dobimo značilno koncepto, reakcionarno, tako zaradi tega, ker je nacionalistična, kakor tudi zaradi tega, ker je avtoritativna in nazadnjaška na gospodarskem področju. Nam pa ni treba skoziti vse to, da bi doignali, da to pelje v slepo ulico. Nima mo toliko časa. Pač pa je to treba premagovati demokratično. Če namreč ne bomo sposobni premagati te ekskluzivnosti po demokratični poti, tedaj se bodo vse vrste centralizma soet vezale v neki privlačnosti.

Realna nevarnost unitarističnih, velikosrbskih tendenc

DELO: Ko ste v centralnem komiteju Srbije govorili o nacionalizmu, ste imeli za potrebno opozoriti tudi na nevarnost birokratskih, stalnističnih, rankovičevskih sil, kot tudi na možnost in na poskušanje, da se v sedanjem razčleščanju na nekaterih področjih skozi druga vrata prikrajuje sile, ki ne bi smele več imeti mesta v družbenem življenju. Ali bi nam lahko konkretno povedali, kaj to opozorilo dejansko pomeni v političnem življenju Srbije?

NIKEZIĆ: Mislimo, da v Srbiji grozi dejanska nevarnost — to smo povedali tudi

med 21. sejo — da bi se pod krinko hoja proti separatizmu obnavljale unitaristične, velikosrbske tendence. To pa ne zadeva samo mednacionalnega aspekta v Jugoslaviji, to je predvsem notranje družbene pomena v Srbiji in graža vse tisto, kar je v njej v družbenem pomenu konzervativno. Delavskemu razredu Srbije ni treba zahtevati posebne vloge in posebne položaja za Srbijo. Živi od svojega dela in je zainteresiran, da lahko na jugoslovanskem trgu pod enakimi pogoji primerja svoje delo z delom drugih ter z razvojem in nadaljnjo delitvijo dela zboljšuje svoj položaj.

Večja možnost koncentracije oblasti

DELO: V političnem življenju Jugoslavije se v zadnjem času veliko govori o tehnokratizmu in nevarnosti tehnokratizma. Zanima nas, kako gledate v Srbiji na tehnokratizem kot obliko družbenih odnosov in kako ocenjujete politiko zveze komunistov glede na ta pojav?

NIKEZIĆ: Z ustanavljanjem velikih podjetij, s koncentracijo kvalificiranih ljudi in močnih vodstev nastaja neugodno razmerje sil med vodilnimi strokovnimi ekipami in kolektivni, vstevski odnose v organih samoupravljanja. Pri krepitev vodstev smo prišli dje kot pri organiziranosti — samoupravnih, sindikalni, politični — kolektivov samih. Upravljanje postaja bolj za pleteno, možnost koncentracije oblasti pa večja. Ne mislim, da bi morali dezavurirati in razbiti vodstvo, marveč, da mora partija svojo politično in sindikalno akcijo organizirati na stopnji, ki bo tudi sama, po sodobnosti in po kulturi, ustrezala naravi dela v sodobnem gospodarstvu.

Veliko se v takem položaju razpravlja o tem, kaj je poglavitna nevarnost — tehnokratizem ali birokratizem. Zdi se nam, da se to v industrializirani družbi, zlasti v socialistični, čedalje bolj spaja v en sam pojav. Tehnokratična koncentracija odločanja maloštevnih strokovnjakov, sefov, bi bila namreč samoumevna formula pri upravljanju gospodarstva za industrializirano družbo, v kateri bi birokracija imela vodilno politično vlogo. Tu pride tedaj do spajanja, tako družbenega kot tudi vse bolj personalnega.

Raste tehnično-ekonomska vodilna struktura

DELO: Kako daleč je po vašem mnenju že prišlo spajanje in poveževanje tehnokratizma z državno oblastjo v Srbiji?

NIKEZIĆ: Dostaj imamo razvito profesionalno politično strukturo. Zdaž narašča tehnično-ekonomska vodilna struktura. Se vedno pa sta v glavnem vsaka za sebe. Če nam ne bi uspelo ubirati poti široke samoupravne demokracije, bi se ves profesionalni politični aparat tehničiziral. Zdaž je še precej tradicionalen, izvira iz oblasti in manj iz gospodarstva. Tretji dejavnik — delavski, samoupravni, demokratični — mora močnejše nastopiti, da bi se o pravem času postal odločilen. Pozneje bi bilo to težje dosegljivo.

DELO: Nemalokdaj v vašem političnem delu opozarjate na notranje odnose v partiji in na pomen dialoga, razprave in demokracije. Na 21. seji in po njej smo v Jugoslaviji spet začeli bolj razpravljati o odnosih v ZK. To smo delali tudi po četrem plenumu. Zdi se nam značilno, da v vseh prelovnih trenutkih za jugoslovansko partijo in družbo začenjamo na različne načine, pa vendar vedno znova razpravo o notranji partijski demokraciji in demokraciji nasploh. Ali bi hoteli kaj povedati o tem?

NIKEZIĆ: Demokratičnacija je potekala neenakomerno, naše krize pa so vedno povezane z zastoji v njenem poteku. Težave, ki smo jih doživeli v razvoju demokratičnega socializma v Jugoslaviji, ni mogoče prebroditi s tem, da se odpravimo kurzu

in se vrnemo v stanja, ki so ravno zahtevala reformo gospodarstva, partije, političnega sistema in federacije. Iz določenih razmerij nas v reformo niso gnale naključne ideje, marveč dejstvo, da v stalnih razmerjih ni bilo mogoče zadostiti življenjskim interesom skupnosti, predvsem delavskega razreda.

Veliko dela v zvezi z uresničevanjem ustave nas še čaka

DELO: Zdaž smo v prvi fazi ustavnih sprememb, čaka nas druga? Kaj je značilno za uresničevanje prve faze v Srbiji in na kaj bi hoteli opozoriti, preden se začne uresničevati oziroma se konča priprava druge?

NIKEZIĆ: Zveza komunistov je morala vložiti precej truda, da bi doumeli vsa daljnosežnost sprememb v federaciji, da bi spoznali, kaj naj pomenijo za republiko, kakšne možnosti ji odpirajo in kakšno nalogo ji postavljajo. Če smo se za to še toliko pripravljali, mislim, da v republikah nismo bili dovolj pripravljeni prevzeti vse te odgovornosti, ne v vidika koncepcije, ne v vidika organizacije, in da nas veliko dela še čaka. Če je bilo v prvi fazi v središču pozornosti vprašanje razmerij med republikami in položaj pokrajine, je gotovo, da bo zdaj v ospredju nadaljnji socialistični samoupravni razvoj republik in pokrajine.

DELO: Vaš sekretariat je pred nekaj dnevi napovedal, da bo ščičan plenem o gospodarskih vprašanjih. Tako danes kot že velikokrat prej ste poudarjali povezanost med gospodarskimi in političnimi vprašanji. Med drugim ste rekli, da v Jugoslaviji velikokrat nastaja vtis, kakor da vsi problemi te države ne samo odsevajo, temveč da se tudi porajajo v politični sferi, v resnici pa da ni tako. Čemu ho vaš plenum posvetiti pozornost, kakva vprašanja gospodarske politike zlaž Zveza komunistov Srbije politično najbolj zanimajo?

NIKEZIĆ: Poskušali si bomo zadeve ogledati ne samo s stališča republiških institucij, temveč tudi s stališča delovnih organizacij. Seveda bomo morali zajeti družbene odnose, ki so neločljivi od gospodarskega razvoja in gospodarskega položaja, toda z njimi niso vnepreji dani. Upravljati se bomo morali tudi s konkretnim gospodarskim položajem, ker je v neposredni zvezi s položajem delavskega razreda, zlasti s težavnim položajem precejšnjeje dela delavskega razreda, o čemer smo spomnili razpravljali na 4. konferenci ZK Srbije.

Se urejamo s sporazumevanjem

DELO: Ta pogovor ne potrebuje resumeja, a vseno naj postavimo še eno vprašanje: kako bi orisali sedanj srbski oz. jugoslovanski politični trenutki? Ali drugače: kakera gibanja v političnem življenju bi vi želeli podpreti, kakera pa zavirati?

NIKEZIĆ: Poglavitno je to, kar smo dosegli, še bolj pa smer, v katero smo greli na področju odnosov v federaciji — ga vse stvari urejamo s sporazumevanjem. Gre za težnjo, da bi krepili pozicije delavskega razreda v družbi sploh in v razmerju do politične sfere posebej. Oboje je del istega procesa nadaljnje demokracizacije samoupravne socialistične družbe. Če je to osnovnega pomena, bi bila za nas poglavitna nevarnost, da bi v organizacijah, zlasti v ZK, poskušali izplavati iz tečaj z ukrepi, ki bi bili v nasprotju s splošno opredelitvijo. Se pravi, če bi se zaradi domnevne učinkovitosti vračali k birokratskim metodam, k centralizmu v jugoslovanskih republiških in občinskih okvirih in v delovnih organizacijah, če bi se vračali k temu, da bi partija neposredno vladala, pri tem pa bi odtrhvali druge organizacije socialističnega sistema in zmanjševali možnost za aktivnost množic.

Moskva — Peking

Nepomirljiva nasprotja

Novi napadi na kitajsko politiko

MOSKVA, septembra. — Nekajmesečno zatišje v sovjetsko-kitajskem propagandnem dvoju je prekinjeno. Sovjetske polemike s kitajskimi stališči, ki so pred Nixonovim obiskom, med njim in po njem v Moskvi potihnele, so obnovljene. Teza o kitajskem sodelovanju z imperializmom, za katero so sovjetski propagandisti izdali po-trditev med drugim tudi o Nixonovem obisku v Pekingu, je med biva-njem ameriškega predsednika v sovjetski prestolnici vsekakor močno izgubila na prepričljivosti.

Čeprav je bilo tudi takrat jasno, da je ta teza samo eden od sestavnih, pa čeprav zelo pomembnih delov mnogo širšega mo-zaika sovjetskih obtožb pred celotni kitajski politiki, pa so z njeno neavtralizacijo zaradi sovjetsko-ameriških pogovorov bili v resnici neavtralizirani ali pa vsaj omiljeni sovjetski napadi na Kitajsko. Čeže pa, da to ne velja za kitajsko stran, saj je bilo po sovjetski statistiki v prvi polovici letosnjega leta samo v dvesta osrednjih pekinških cast-nikih objavljenih več sto protisovjetskih člankov. Toda obnove sovjetskih napadov na kitajsko politiko prav gotovo ni odgovor Moskve na pisanje pekinškega tiska. Sovjet-sko-kitajska nesoglasja so globoko zasidrana v različnih stališčih dveh velesil do temelj-nih nih vprašanj razvoja razmerij v sodob-nem svetu in so močno prisotne na glede na trenutno pisanje ali molk sovjetskega ti-ska o teh vprašanjih.

Mnenje o zunanji politiki

V svojih ocenah najnovejšega notranjega razvoja na Kitajskem so Sovjeti sicer mo-rali priznati nekatere spremembe v politiki sedanjega vodstva, kot so poudarek na nar-čotovanju gospodarskega razvoja, prizna-vanje pomembnosti materialne stimulacije v proizvodnji, opustitev negativnega stališča do inteligence in kulturne dediščine, značil-nega za obdobje skulpturne revolucije jtn.

Toda v vseh teh novostih vidijo Sovjeti samo faktično, ne pa tudi vsebinsko spre-membo kitajske politike, kajti armada je enako kot v preteklosti še vedno osrednja opora maoističnega režima, ne glede na to, da so s političnega prizorišča odstranili ve-liko vodilnih vojaških osebnosti na čelu z

bivšim zunanjim ministrom Lin Piaom, s ugotovitvijo I. Aleksandrova v »Pravdi«.

V poudarjanju vodilne vloge partije na Kitajskem (medtem ko imajo po sovjetskem mnenju vse ključne pozicije v političnem, gospodarskem in ideološkem življenju še ve-dno vojaki) pa Moskva vidi željo po med-narodni politični uveljavitvi sedanjega kitaj-skega vodstva. Drugače povedano: tudi novi poudarki v kitajski notranji politiki naj bi po mnenju avtoritativnega avtorja Aleksan-drova in prav tako avtorjev glasila CK »Pravde« prispevali k uveljavljanju kitajskih shengenističnih in velikodržno-sovini-stičnih ciljeva.

Skratka, menijo Sovjeti, tudi v kitaj-ski zunanji politiki se ni nič bistveno spre-menilo, spreminile so se samo metode.

Toda, ali spremenjene metode res za-služijo tolikšno pozornost, kot jim jo pri-pisuje sovjetski tisk, ali gre v resnici za povečano zunanje-politično delovanje Kitaj-ske, ki je z lanskoletnim sprejemom v OZN pridobila nova področja za konfrontacijo s SZ?

„Dolgoročna priprava terena“

Ne glede na nelogično, nesprejemljivo in škodljivo obnašanje Kitajske ob glasovanju za sprejem Bangla deša v svetovno organi-zacijo je veto v varnostnem svetu pomenil opozorilo SZ, da praktično ni zadržkov, ki

bi lahko ovirali kitajsko-sovjetsko konfron-tacijo. Le-ta je zajela najširše področje, vse do Združenih narodov.

Z utrjevanjem mednarodnega politične-ga in gospodarskega položaja Kitajske in njene mednarodne vloge lahko ta konfron-tacija postane za SZ še bolj nevarna in vzbuja skrb.

Od tod tudi očitki Kitajski, češ da »pre-vzema ukrepe za urejanje odnosov z najre-akcionarnejšimi režimi na raznih celinah, da je pomirljiva do NATO, SEATO in po-tehnične in tehnološke izkušnje ZDA kakor tudi Japonske in držav zahodne Evrope, da je pomirljiva do NATO, SEATO in po-dobnih vojaško-političnih organizacij in da nasprotuje umiku ameriških čet s Tihoga oceana, Evrope in drugih območij.

Sovjetski tisk pri tem pazi na izbor ome-jevanja novic iz Kitajske, da ne bi po ka-ključu katera od njih zbudila dvoma v po-polno veljavnost tovrstnih ocen. Tako tukaj na primer ni bilo moč zadržati informacije o tem, da se je neka kitajska ladja nedav-no prebila skozi ameriške blokade in pri-stala v hajfonskem pristanišču. Drugače po-vedano, v trenutku, ko Moskva obnavlja pobudo za ustvarjanje sistema kolektivne varnosti v Aziji, v katerem naj bi SZ kot priznana azijska velesila igrala pomembno in vplivno vlogo, se kritični ali srazkriti-kanje kitajske politike lahko razume tudi kot »dolgoročna priprava terena« za tovrstno sovjetsko iniciacijo. Zlasti če upošte-ujemo dejstvo, da v svojem podpiranju v sveta Kitajska skuša vzpostaviti stike z vse večjim številom držav, gibanj in političnih organizacij.

Ostro sovjetsko zavračanje kitajske teze, da je sedanji spor med Mosko in Pekin-gom le spor med KP SZ in KPK (ne pa načelno razhajanje med linijo, ki so jo ko-ektivno izdelale marksistične partije in an-tisocialistične platforme Pekinga — kot me-ni »Pravda«), vsekakor nima samo namena, da v trenutku močnejše idejne integracije vzhodnoevropskih socialističnih držav in komunističnih partij tudi, je te širše angažira v kitajsko-sovjetskem sporu, ampak da za že znana protikitajska stališča pridobi tudi tiste komunistične partije in nacionalna osvobodilna gibanja v Aziji in zunaj nje, ki so doslej stala ob strani tega spora ali pa so se vzdrževala striktnega opredeljevanja v korist ene ali druge države.

Še zmeraj boj zoper temeljna stališča

Po drugi strani pa so deležni izredno ostre kritike tudi poskuški Pekinga, da si v ko-munističnem gibanju pridobi zaveznike. »Ne da bi se odrekli načrtom, sestavitvi anti-sovjetski protikitajski blok nekaterih partij skupin, želijo maoisti v prehodnem obdobju, da bi večina komunističnih in delavskih partij zavzela nevtralne pozicije do maoizma.« Pri tem, menijo Sovjeti, maoisti igrajo na karto določenih nacionalističnih nagnjenj nekaterih komunističnih partij.

Moskva, ki je iz razumljivih razlogov zelo pozorna na vsako spremembo v kitaj-ski politiki, posveča tudi sedanjim premik-om v tej sosednji deželi dolžno pozornost. Toda podlaga njene politike je še vedno bolj proti temeljnim stališčem Pekinga, saj v sedanjih premikih v politiki Pekinga Mo-skva vidi le »pragmatistične korekture v taktiki, medtem ko je ostal osnovni kurs nespremenjen.

Kljub temu Moskva za vsak primer ne zapira vrat pred možnimi nadaljnjimi spre-membami, ki so v mnogocem posledica unj-nosti družbenega razvoja na Kitajskem. Vprašanje je le, meni Moskva, ali bodo te spremembe šle v prid skrajne pozicij so-cializma na Kitajskem ali pa jih bodo ma-oiisti izkoristili za svoje cilje.

MARKO KOZMAN

Portret tedna

Ludvik Zajc

Letos spomladi je zavod za šolstvo SRS pripravil predloge za boljše delo v osnov-nem šolstvu. Gradivo je razen drugih obrav-naval tudi izvršni odbor republiške izobra-ževalne skupnosti in ga podprl. Vendar pa je takrat predsednik odbora rekel, da je najhujša rana našega osnovnega šolstva osip, se pravi to, da tretjina osnovnošol-cev omaga prej, preden bi uspešno dokon-čala osmi razred. Za vse življenje ostanejo zaznamovani kot taki, ki niti osnovne šole niso mogli izdelati. Krivi pa niso oni, ker ni res, da je tretjina naše mladine umsko podpopovprečna. Kriva je šola, njen sistem in njene možnosti. Za nekaj let se gnotne razmere v šolstvu izboljšujejo, rezultata pri učenem uspehu otrok pa vendarle skoraj ni videti — osip je še zmeraj skoraj tak kot pred nekaj leti. Zato je izhod v tem, da se radikalno lotimo ponavljanja v šoli in vseh vprašanj v zvezi z njim. Z ene strani bi torej pri precejšnjem delu učiteljsva odpravili miselnost, da je osnovna šola iz-birna, ker to ni; je obvezna šola, ki hodi taka, da jo bodo izdelali praktično vsi. Z druge strani pa taka preusmeritev seveda zahteva, da se šola tudi kadrovsko in gnotno za to usposobi. Izobraževalne skupnosti bi morale — če bi se odločili za tako pot — šolam take pogoje zagotoviti.

Tista razprava na izvršnem odboru re-publiške izobraževalne skupnosti je bila dol-ga, soglasen predlog vseh navzočih pa kaj kratke: čimprej odpraviti ponavljanje v os-ovni šoli. Predlog je imel v javnosti velik odmev, imel je in ima zagovornike in na-sprotnike. Republiška izobraževalna skup-nost kot najvišji samoupravni organ je predlog spreminila in sklep in pozvala stro-kovne pedagoške institucije, da proučijo in povedo, kaj je mogoče storiti, kako in kdaj.

Tako je bil sprejet pomembni sklep, za-kategorega se je Ludvik Zajc, predsednik iz-vršnega odbora republiške izobraževalne skupnosti, že dolgo zavzemal. V petih letih, kolikor časa že vodi ta odbor, je že vsaj kakih trikrat povedal svojo misel, ki mu očitno najeda pedagoško srce. Se iz ca-sov, ko je sam poučeval otroke na pode-želju. A beseda dolgo ni odmevala niti v izvršnem odboru niti v skupščini. Tudi hruska mora dozoreti, pravi včasih sam. Ali to pomeni, da so razmere v našem šolstvu in vse okrog njega zdaj take, da je bila beseda v zraku in da je bilo pravzaprav vse-eno, kdo jo je izrekel? Najbrž.

Resnica je, da taka stvar, kot je od-prava ponavljanja v osnovni šoli, nikoli ni bila stvar enega samega človeka. Vsak prvi učitelj si je zmeraj želel, da bi vsi nje-govi učenci šolo izdelali, da bi v življenju uspeli, da bi bili marljivji delavci in dobri ljudje. Takih učiteljev imamo na tisoče, veliko večino v desetisočgitem zboru uč-novzgojnega kadra osnovnih šol v Sloveniji. Toda vsi ti marljivji delavci, ki se znajo odreči marsičemu, samo da bi pomagali svojim učencem, marsikje in marsikdaj ni-majo pravih možnosti za delo in tudi ne — ustrezne podpore.

Zajc, profesor slovenščine, je samo eden izmed takih. Doma je iz Ljubljane, rojen 1923. Družina je bila ves medvojni čas zelo aktivna v osvobodilnem gibanju, brat je pa-del, ko mu je bilo 14 let, v očetovi delav-niški je bila javka. Ludvik je sodeloval v centralni tehnik. Konec vojne ga je zajel kot pripadnika KNOJ na meji in 1947 si je izprosil, da je šel v šolo. Studiral je slav-istično na ljubljanski filozofski fakulteti. Poučeval je najprej v Ribnici na Dolen-jem, nato v Dolenjem Logatcu.

V sebi urejen, sicer pa nemiren akcijski človek, kakršne je tudi danes, se je ves čas ukvarjal tudi s političnim delom. Učeteževal se je številnih mladinskih delov-nih akcij, bil sekretar ZK na fakulteti in občinski sekretar ZK v Ribnici ter Logatcu. Delo ga je zaneslo v Ljubljano in ga za nekaj časa ločilo od šole. Bil je med dru-gim sekretar univerzitetnega komiteja ZK in sekretar ZK občine Ljubljana-Center ter v tem času razen drugega predsedoval uprav-nemu odboru ljubljanskega festivala. Delal

je v centralnem komiteju ZK in kot pomoč-nik republiškega sekretarja za prosveto in kulturo, dokler mu niso 1967 ponudili se-danjega mesta na republiški izobraževalni skupnosti.

Tako je z republiško izobraževalno skup-nostjo povezan od začetka, z njenimi uspe-hi in težavami. Danes je to ena izmed zelo pomembnih samoupravnih skupnosti in lahko se pohvali, da je v svojem krat-kem petletnem življenju uspela vzgojno-iz-braževalno področje ne le v sebi uvrstiti, ampak ga gnotno okrepiti in tudi vsebinsko v marsičem prenaklpati. To svedeča ni zasluga samo te skupnosti, ampak zlasti okolščin, da so v tem času v gnotni usodi šolstva odločali ljudje, ki so imeli tenak posvaj za težave in vloge šolstva v našem razvoju. Zajc je že nekajkrat poudaril, da doslej še nobena vlada v Sloveniji ni imela toliko poslušna za vzgojnoizobraževalno po-dročje kot v zadnjih letih.

Izobraževalna skupnost SRS ima zdaj zelo razvito povezano navzdol in navzgor. Z občinami in temeljnimi izobraževalnimi skupnostmi je razvila tesno sodelovanje, da se je za območje republike zdaj mogoče dogovarjati in dogovoriti za skoraj vsako stvar, četudi je še tako težavna. Uspeh je, demino, družbeni dogovor o štipendiranju, sporazum o kriterijih za dopolnilna sred-stva republike temeljnimi izobraževalnim skupnostim je bil letos dosežen v manj kot pol ure, akcija za gradnjo šolskih prostoro-bodiva tudi po rezultatih velike dimen-zije itd. Enako je razvito tudi sodelovanje z vsemi družbenopolitičnimi institucijami in z vsemi strokovnimi pedagoškimi organi. Rezultat skupnih prizadevanj šole in druž-be se zdaj kaže v tem, da ima znanje, se pravi šola in njen rezultat, eno izmed osred-njih mest v načrtovanju gospodarskega in družbenega razvoja SR Slovenije.

V času, ko lomimo predstave o nezadnji vlogi šolstva za razvoj gospodarstva, ima Ludvik Zajc ob dr. Ljubi Šušterju in dr. Avguštinu Lahu (nrejšajem) in sedanjem predsedniku skupščine republiške izobraže-valne skupnosti) in drugih s svojim opti-mizmom in vztrajnostjo gotovo delež pri kre-pitvi položaja in vloge naše šole za to področje dela tudi kot poslanec prosvetno-kulturnega zbora zvezne skupščine.

Odlučno se bori za učenje na vsakem koraku in zato lahko pove tudi, kar je na-robe. Se bolj odločno pa se poteguje za učence, za vsakega, najbolj za tistega od-daljšega sposobnega učenca v zakotni vasi, ki je med vsemi pomoči najbolj potreben. Kaj je učitelj družba, se sprašuje. In od-govarja: učence, ki mu učitelj da vzgojo in znanje, ki mu omogoči napredovanje, na-daljšje šolanje. Njegovo največje zadovolj-stvo je, ko se z učencem srečata, pozdravi-la, ko dobiva pisma od svojih učencev.

Koliko odličnih učiteljev imamo — pr-avi — mladih, a brez perspektiv in z veliko samoodpovedi na težkih delovnih mestih! Treba jim je odprti možnost, da pridejo na večje šole, jim dati študijski dopust, da se v znanju izpopolnjujejo, stiri petine med njimi je žensk, so čudovite učiteljice, vendar one ne morejo vsa dneva posve-titi šoli. Nekateri učitelji leta in leta ne dobijo priznanja za nesebično delo, dokler jih kak funkcionar po naključju ne odkrije. Moramo kaj storiti, da bo učitelj imel večjo perspektivo, večjo vspehudo razvoja in boljšega dela v svojem poklicu.

Cel premik naše šole je odvisen od sploš-nega vzdušja, pri čemer so pa ljudje pri-pravljeni prispevati svoj delež. Znotraj šolskega sistema je treba razreševati stvari prav zaradi splošne klime. Zato ni izgo-vora, pravi Zajc, da se naprej vztrajamo pri togostih šolskega sistema. Nedopust-no in nestrokovno je imeti v osnovni šoli 30-odstotni osip, zavirati prehod iz pokli-ke v srednjo strokovno šolo ter še naprej dopuščati, da bo denar namesto umske sposobnosti odločal, kdo bo lahko šel v srednjo in visoko šolo, komu pa bodo vrata skoraj zaprta.

JANKO SVETINA

Demografska eksplozija

Vsak sedmi-Indijec

Več kot 550 milijonov prebivalcev in kup problemov

NEW DELHI, septembra. — Približno 20 milijonov indijskih žensk nima možnosti poročiti se in ustvariti družine. Tako vsaj izhaja iz najnovejšega popisa prebivalstva. Popis, ki je bil aprila lani, opozarja na nekaj resnih problemov. Indija je imela takrat približno 550 milijono prebivalcev. Od lanskega aprila pa do zdaj se je ta številka povečala za nadaljnjih 20 milijonov. Če se bo število prebivalstva večalo z dosedanjim tempom, bo Indija že pred iztekom tega tisočletja mo-rala prehraniti več kot milijardo ljudi. Ali bo to zmogla država, ki za-vzema le 2,4 odstotka svetovnega ozemlja in ki je že zdaj po številu prebivalstva druga na svetu — vsak sedmi prebivalec na svetu je Indijec.

Na takšno perspektivo pa demografi in načrtovalci z nezaupanjem znanajo z glavno: država je sele zdaj postala sposobna, da prehrani nekaj več kot pol milijarde ust. Težko je pričakovati, da bi s tehnologijo, ki jo bo imela takrat zmogla prehraniti dva-krat več ljudi. Neprimerno večji problem so šole, stanovanja, zaposlitve. V Indiji je že zdaj približno 15 milijonov nezaposle-nih. Menijo, da je število tistih, ki niso prijavljeni kot nezaposleni ali pa so zapo-sleni kak mesec v letu, nekolkokrat večje.

začeli biti plat zvona zaradi podatka, da se je ta večina v dvajsetih letih zmanjšala od 85 odstotkov na 62,7 odstotka. Če se bo nadaljeval takšen tempo povečanja prebival-stva muslimanske, krščanske in drugih ver, potem se bodo čez 200 let po številu izena-čili s Hindujci.

Položaj je, kot kažejo najnovejše stati-stike, najtežavnejši v mestih. V njih živi

skupno vsak peti prebivalec Indije, pritisk na mesta pa stalno narašča. Možnosti za zaposlitve, nastanitve, mestnih storitev in drugega, naraščajo mnogo počasneje od pri-seljavanja ljudi v mesto. V Kalkuti se je skupno število prebivalcev povzpelo na več kot 7 milijonov — več kot milijon ljudi ni-ma shiše številke, spi po pločnikih. Na-siščnost priletkov mnogokrat povzroči ek-splोजje. Tako je nastalo nehumano gibanje »shit-sena«, ki želi iz mesta pregnati vse tiste, ki so v njem v zadnjih desetih letih našli eksistenco.

Demografski strokovnjaki; navajajo tudi nekatere pomirjalne napovedi: pravijo, da je razvoj tipičen za države, ki so šele na začetku faze razvoja in ki, na samem začetu-ku posvečajo pozornost splošni ravni ljudi. Prvi rezultat tega je, da ljudje dije živijo, manj bolehalo in rodijo celo več otrok kot prej. Šele ko prodira v zavest ljudi pojmo-vanje, da se je ta proces ustabil in da lahko sami in skupnost dajo novi generaciji znat-no boljše možnosti za obstoj, starši postopoma opuščajo prakso, da imajo po deset ali še več otrok.

VIKTOR KNIVALD

Obsežna akcija je zatajila

Ali to pomeni, da je zatajila kontrola pri-rasne akcija, v katero so zadnja leta v Indiji posajali velike upe in za katero je skupnost dala znatna sredstva. Dejstvo, da je bilo povečanje prebivalstva v minulih desetih letih največje, odkar za spremlja-jo, — 11 milijonov na leto — kot da govori temu v prid. Dve desetletji pred tem, ko kampanje sdrva otroka dovolje še ni bilo, se je število prebivalcev povečalo le za 8 mi-lijonov na leto.

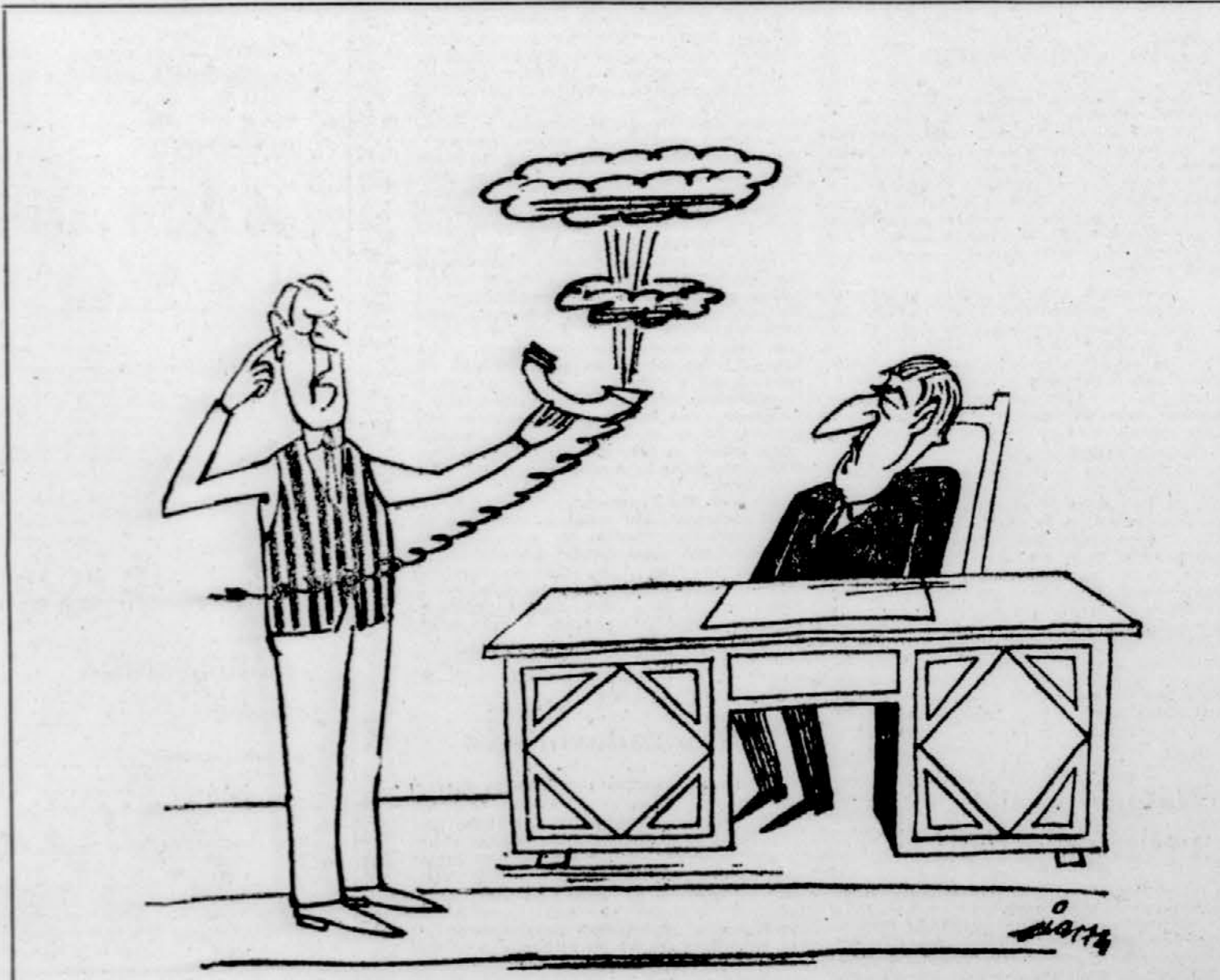
V New Delhiju trdijo, da se bodo šele prihodnja leta pokazali rezultati kampanje, začeti od prosvetne sterilizacije staršev, ki imajo že več otrok, do poziva bodočim zakoncem, naj za leto ali dve preložijo po-roko ali pa vsaj preložijo rojstvo prvega otroka in napravijo dve do tri leta premora do rojstva drugega otroka.

Da se relativno manjše število rojenih ni odrazilo tudi na skupni prirastek, je »skrivno«, pravijo demografi, izboljšanje splošnih življenjskih razmer. Ničče ne umira več za lakoto, ki je bila prej stalni element demografskih računov, epidemije, ki so včasih zelo razredile prebivalstvo na velikih območjih, so v glavnem zatrite. Rezultat tega je, da ljudje živijo dlje, umirajo kasne-je in marsikatera mati rodi več otrok, kot pa bi jila, če ne bi bilo boljših življenjskih razmer.

„Cepetanje na mestu?“

Treznj računski ekonomistov pa opozarja-jo, na nevarnosti pred nadaljnjim »cepetanjem prebivalstva«. Vse tisto, kar so dosegli v In-diji v minulih dvajsetih letih — hrano, indu-strijske proizvode in povečani narodni do-hodek — bi obcutno izboljšalo življenjsko raven ljudi, če tega ne bi morali razdeliti med velikim številom novih prebivalcev. Če se bo sedanje tempo nadaljevalo, bo država kljub povečanim naporom in naložbam ce-petala na mestu.

Zato posebno pozornost posvečajo dru-gim dejavnikom, ki delujejo zoper kontrolo prebivalstva in ki so številni in raznovrstni. Komaj so objavili najnovejše podatke in že so pripadniki hindujške večine zaskrbljeno

— TELEFON IZ BELFASTA, SIR!

Stanislaw Ziarnkowski, »Trybuna Ludue«

Poseben intervju

Mojster svojega glasbila

Govori generalni sekretar Organizacije združenih narodov Kurt Waldheim

»Poglej,« se je otroško razveselil dr. Kurt Waldheim in opozoril ženo na tri kletke s tremi čivkajočimi kanarčki, ki so visele na steni Vojnovičeve hiše na dubrovniškem Stradunu. Komaj deset minut večernega sonca si je lahko privoščil na kamniti plaži modernega, a še najbolj stari azteški trdnjavi podobnem velikemu hotelu Libertas ter v nekam okornih kopalnah skupno z izvršnim sekretarjem Ekonomske komisije OZN za Evropo Janezom Stanovnikom ter s svojim šefom kabineta Georgom Hennigom za nadaljnjih nekaj minut zaplaval po morju. Zatem pa je pohitel, da je strumno odpravil programirani sprehod med spomeniki starega Dubrovnika. Čeprav so ga pozneje zaradi protokolarnega spodrslija pomotoma zapeljali 20 km daleč v neki avtomobilski kamp, namesto v veliko bližji stariški Sokolovič, je mirno popil polovico kozarca mareličnega soka, ki so ga prinesli na mizo, ter vljudno menil, da je objekt res zanimiv.

SREČANJE V NOVEM BEOGRADU:

Generalni sekretar OZN Kurt Waldheim v pogovoru s slovenjeograško delegacijo; od leve na desno: Kurt Waldheim, Bogdan Pogačnik in Karel Pečko. Foto: Tanjug

Večer pred tem je na sprejemu v zveznem izvršnem svetu v Beogradu ob servisiranih mrzlih specialitetah in kozarcu slovenskega kabineta predsednika ZIS Džemalu Blijediću razlagal, kolikšen pomen pripisuje obveščanju svetovne javnosti in s tem tudi vlogi tiska ter drugih sredstev množičnega obveščanja.

»Bravo, bravo!« je v nenehni težnji, da bi povečal svojo popularnost in s tem popularnost stvari, za katero se zavzema, na zabavnem večeru v dubrovniškem hotelu pristopil k ansamblu beograjskih pevcev iz boemske Skadarije ter se z vsakim rokaval. »Kako le morete izbiti toliko glasov iz tega majcnega instrumenta,« se je pozanimal pri visokem, trebušastem muzikantu z rdečo rutico in slannikom. »Treba je pač biti mojster svojega glasbila,« se je odrezal možak. S primernim, umerjenim, a hkrati osvajajočim šarmom dunajske šole, tako da je celo njegova žena gospa Elizabeta pevik lahko šepnila »Kako čedno dekle ste«, je pozneje čestitil tudi temperamentni beograjski plavalcaš Ljiljani Siljapić, ko je omizje navdušila z rusko romanco »Zapojmo pesmi nove, stare«.

Oglušujoče so brneli turbuljni posebnega volnega iluzina, s katerim smo leteli od Beograda do Dubrovnika. Sedel zraven sedanjega generalnega sekretarja OZN Kurta Waldheima, sem se nehote spomnil na usodni polet enega njegovih predhodnikov Sveda Daga Hammarskjölda, ki je s podobnim navdušenjem za stvar OZN tragično končal teden razbitinami letala sred Afrike. »Zapojmo pesmi nove, stare. Kakšne so stvarne možnosti generalnega sekretarja OZN, svetovnega diplomata števila ena, da bi razvojal svetovna nasprotja in nasilja? Ali bo ta nekdanji ugledni avstrijski diplomat, ki so ga v začetku celo izbrali kot kompromis, ki bo velike najmanj močil, sposoben, da bo lahko storil več, kot njegovi predhodniki?«

„Treba bo priliti nove krvi“

»Posel gotovo ni lahek, še posebej, ker je treba med seboj uravnati zelo različne, nasprotujoče si interese. Toda kljub temu mislim, da je moč posej opravljati tudi zadovoljivo,« je nečlan poslovnico, a vendar pogosto razmišljal Waldheim. »Vse teče, so nekdo pravilil že stari Grki. Prepričan sem, da se svet danes giblje kljub vsmu v smeri Združenih narodov. Toda hkrati je tudi jasno, da se ljudi po svetu lotova neka skeptičnost, tudi vas, novinarje. Treba bo priliti nove krvi.«

»Iz letala ne bo mogel pobegniti,« mi je, ko sem že v Beogradu, kljub temu, da je bil Waldheim silno zaseden s političnimi razgovori, vajtrajno prošil za intervju, na pol v šali, na pol zares dejal še njegovega sekretarja Hennig s pipico v ustih. Zato sem ga tudi takoj, ko se je vkrcal v Beogradu v letalo, za ta pogovor zaprosil. Privolil je, čeprav ga je šum letalskih motorjev sicer tako motil, da je kljub navidezni mirnosti nekajkrat nervozno zagrnil celo zase na svojem okroglem okencu in se sem ter tja z značilno kretnjo prijel za levo uho.

»Ali ste že v mladosti mislili na to, da boste nekega dne svetovni diplomat števila ena?«

»Diplomacija me je že kot mladega človeka močno pritegovala. Zato sem se tudi vpisal na dunajsko konzularno akademijo. Ko sem pozneje postal diplomat, mi je bilo, kot da se mi je uresničila davnja želja.«

»Kako ste po eni strani sprejeli udarec svojega poraza pri predsedniških volitvah v Avstriji in zatem zmagoslavje svoje izvolitve za generalnega sekretarja OZN?«

»Ko se je lani začela volilna kampanja v Avstriji, moje možnosti res niso bile najboljše, kajti moj protikandidat je bila priljubljena osebnost, dunajski župan; imel sem na voljo komaj tri mesece časa; vrh tega pa tudi kot diplomat v tujini doma nisem bil dovolj znan. Toda poraz me ni prav nič razočaral; nasprotno, zame je bilo še priznanje, da mi je skoraj polovica prebivalstva v deželi izkazala zaupanje. Seveda pa mi je pomembna izvolitev za generalnega sekretarja OZN predstavljala toliko večje zaodčenje. Dobil sem zaupanje svetovne skupnosti in zato posej poskušam to zaupanje tudi s svojim delom čimbolj opravljati.«

Za zdaj še največ moralna sila

»Danes ste po obli ocenil najbolj aktiven generalni sekretar OZN od vseh dosedanjih. Toda, ali mislite, da boste ta zgodnji finiš lahko vzdržali do konca?«

»Vedno sem bil aktiven človek. To je del mojega osebnega značaja. Seveda pa moram poznati tudi svoje meje.«

Zagodil sem se mu vmes z vprašanjem, če se je kljub temu z njim v aparatu OZN ustoličila neka svojevrsna avstrijska marljivost.

»Marljivost? Ne bi rekel, da bi samo marljivost lahko reševala probleme OZN,

tembolj, ker je OZN zdaj v zelo resnem položaju. Priča smo pomanjkanju zaupanja, priča smo pomanjkanju podpore. Mor-da je vrh tega še dodaten razlog naših slabosti prav v tem, da ljudje od OZN preveč pričakujejo. Moralna sila je znenkrat še vedno največ, kar imamo. Zato sem prepričan, da je vsestransko aktiven generalni sekretar taksi organizaciji krvavo potreben, saj moramo občinstvo vselej na novo prepričevati, da morajo OZN urejati vprašanja svetovnega miru. Zato tudi moram čimveč dežel osebno obiskovati. OZN je sicer svetovna organizacija, toda po svetu, v deželah članicah svojih ambasadorjev nimamo. Vseh 132 imam v New Yorku, doma pri njih pa ne. Toda New York sam ni OZN. Zato moram ustvarjati vzdušje spoštovanja in upoštevanja OZN z osebnimi potovanji v dežele članice same. In zato mi je tudi toliko dragocena taka podpora, kot sem jo deležen pri vas v Jugoslaviji.«

OZN je nuja

»Ali boste potemtakem to svojo veliko potovalno aktivnost, ki jo drugi generalni sekretarji doslej niso poznali, ali niso mogli poznati, tudi v prihodnje nadaljevali?«

»Prav gotovo jo bom nadaljeval, kolikor jo bom le mogel. Res pa je, da se je letos že sumo po sebi nakopičilo celo zaporedje mednarodnih konferenc, ki sem jih moral obiskati — od konference o človekovem okoliju v Stockholmu preko konference v Adis Abebi in UNCTADA v Santiagu de Chile do arabskega srečanja v Rabatu.«

»Torej je po vašem vprašanju oenaženja človeka, vprašanje policije tudi vse bolj pomembno poglavje, ki se ga mora lotiti OZN?«

»Vsekakor; mislim celo, da je to tako vprašanje, ki ga lahko rešujemo samo v mednarodni kooperaciji. Imamo vodo, morje, zemljo, zrak, imamo vesolje povsod, kjer živimo, to je naša skupna last in dolžnost. Ohranjanje teh vrednot je mednarodna naloga, ne pa samo državni ali nacionalni problem. Zato bo treba ta vprašanja v prihodnje tudi reševati na mednarodni podlagi. To so zdaj splošno priznani. Glede na to, da sva preskočila v dilemo nacionalnega in mednarodnega, sem ga vprašal, če meni, da bi morala ostati OZN mednarodna organizacija ali postati neka nadnacionalna oblast. »Rekel bi bolj mednarodna organizacija, kajti za nadnacionalno oblast še nimamo stvarnih možnosti. Biti pa mora seveda močna mednarodna organizacija. Danes potrebujemo OZN; OZN je nuja, ker narodni samji med seboj svojih poslovanj in razmerij ne morejo več skladno uravnjavati.«

„Sem za univerzalnost“

»Pariški »Le Monde« je imel nedavno uvodnik, v katerem je zapisal, da se vaša OZN začinja upirati gospodovanju velikih sil, da prihajajo poleg velike petice, vse bolj v poštev tudi druge večje sile, npr. Indija, Japonska, Brazilija; hkrati so tudi zapisali, da se nagibate proti pravici veta. Kaj mislite o tem?«

»Veto je dejansko problem. Toda to je bila koncesija, ki je bila velikim silam dana leta 1945. To je bilo tudi nujno, da smo takrat sploh dosegli ustanovitve OZN. Vendar pa osebno mislim, da je ustanovna listina OZN ustrežna, vse dokler jo uporabljamo korektno. Če pa je ne uporabljamo korektno, seveda žal ne more delovati tako, kot bi želeli.«

»V nekem dunajškem časopisu so vam nekoč pripisovali, da ste za univerzalnost in za vsotjo razdeljenih držav v Združene narode. Ali ste potemtakem tudi za splošno demokratizacijo v OZN?«

»Ali ste za vsotpanje npr. dveh Korej, dveh Vietnamov, dveh Nemčij, razdeljenih dežel, ali tudi za njihovo združenje?«

»Sem za univerzalnost, ker ta potreba leži že v bistvu same OZN. Kako bi sploh lahko reševali svetovne probleme, če ne bi bili vključeni vsi in če ne bi urejali teh problemov na demokratičen način? Glede razdeljenih dežel sem se res začel zavzemati za njihovo vključevanje. Če so nekatere pripravljene, da bi se sporazumle glede svoje združitve, kot npr. kaže v Koreji, je to dobro. Če pa ne, zakaj ne bi lahko sprejemali v OZN te dežele vsaj v dvojnih, ločenih oblikah.«

Osrednja konflikta

»OZN je zašla v hude finančne zadrege. Ali se vam jih je v času svojega delovanja že posrečilo razrešiti?«

»Se vedno je financiranje problem OZN. Toda kratkoročni program financiranja, ko se pravi predvsem sredstva za plače uslužbencev, sem že uredil. Dolgoročni program še ni rešen, toda že na tej generalni skupščini OZN bom postavil na razpravo to vprašanje, in sicer s predlogom o prosto-

voljnem plačevanju. Upam, da bo to pomagalo rešiti problem.«

»Katero je po vašem intimnem mnenju trenutno najbolj nevarno žarišče na svetu?«

»Rekel bi, da sta še vedno osrednja konflikta na Bliznjem vzhodu in v Vietnamu. V drugi vrsti sodi sem Cipar, toda položaj se je že začel popravljati. Tu je nadalje tudi še vprašanje Južne Afrike. Toda poglavitni krizni področji sta gotovo Vietnam in Bliznji vzhod. To je tudi razlog, da tu povzemam vse, kar moram, da poskušam poznati stroj OZN, da bi storil svojo dolžnost in pri tem pomagal. Seveda pa je to mogoče samo, če tudi prizadeti v to privolijo. V Vietnamu npr. partnerja tega našega posredovanja zdaj še nista hotela sprejeti. Kljub temu pa bom vajtrajal še naprej.«

Tito - mož miru

Vprašal sem ga, s kakšnimi vtisi se je vrnil iz uradnega obiska v Pekingu.

»V Peking sem bil zelo pristržno sprejet. S kitajskimi voditelji sem imel zelo zanimive razgovore. Vtis imam, da je Kitajska zainteresirana za aktivno sodelovanje z OZN. Premier Ču En Laj in zunanji minister Ci Peng Fej sta mi večkrat zagotavljala polno podporo kitajske vlade za OZN in v prid sistema, ki bi skrbel za mir in varnost v svetu.«

»Kakšen vtis ste dobili o jugoslovanskem predsedniku Titu? Kaj menite sicer o drugih državnikih po svetu, ki ste jih obiskali?«

»Tito je nedvomno eden največjih državnikov naše dobe, mož z dolgoletnimi izkušnjami, ki je veliko pripomogel k urejanju mednarodnih vprašanj. Do Tita čutim veliko spoštovanje. To je mož miru.«

»A drugi?«

»O Titu sem se posebej izrazil zato, ker sem bil zdaj na obisku v Jugoslaviji, o drugih mi je govoril po imenih in konkretno, vendar mislim, da so tudi voditelji velikih sil v bistvu naklonjeni reševanju stvari na miren način in da so za razvoj v svetu. To velja skoraj za vse voditelje tako velikih kot srednjih in malih dežel. V našem času se državniki med seboj obiskujejo bolj kot kdajkoli. Zdi se mi, da se državniki zavajajo veliko nevarnosti vojnega spopada in da zato poskušajo storiti vse, da bi se temu na nekak sprejemljiv način izognili. Zato tudi živimo v dobi popuščanja napetosti. Kako dolgo bo to trajalo, ne morem reči, a še to, kar je zdaj, je ohrabrujoče.«

Najprej analiza, potlej odločitev

»Kako pa delate vi osebno? Kako sprejemate svoje odločitve?«

»Gotovo sem si nabral nekaj izkušenj že v svojem dosedanjem službovanju, zlasti kot veleposlanik in predstavniki Avstrije v OZN. Zato se tudi zdaj laže znajdem v tem poslu. Najprej stvari analiziram, nato pa sprejemam odločitve. Imam precej sodelavcev, toda pride trenutek, ko se je treba odločiti. In moja odločitve je vselej moja odločitev. Seveda pa na vseh raznih področjih, kjer moja osebna navzočnost ni nujna, prepu-

štam to delo primernim delegatom.«

»Kako v sebi razporejate sorazmerje med strahom in pogumom?«

»Moje življenje kljub sedanjemu reprezentativnemu videzu ni bilo lahko. Rodil sem se leta 1913, ob koncu prve svetovne vojne in veste, da položaj v Avstriji med dvema vojnama ni bil kdove kako prijeten. Življenje ni bilo lahko tudi pozneje.«

Za vnovično počastitev v Slovenjem Gradcu

Vprašanju se je nekoliko izmknil in preskočil sem zato na področje kulture. Že večer pred tem sva se o tem pogovarjala, ko je na slovesnem sprejemu v prostorih zveznega izvršnega sveta v Beogradu sprejel tudi posebno delegacijo mlade slovenske Slovenje Gradca. Delegacija, v kateri sem bil skupno s predsednikom občinske skupščine Ivom Čerčotom in ravnateljem umetnostne galerije v Slovenjem Gradcu Karlom Pečkom, ga je obvestila o poprejšnji uspehi mednarodni likovni razstavi v počastitev 20-letnice OZN pod naslovom »Mir, humanost in prijateljstvo med narodi« ter ga hkrati zaprosila, če bi prevzel pokroviteljstvo nad podobno mednarodno kulturno manifestacijo v Slovenjem Gradcu ob 30-letnici OZN leta 1975.

»Ideja je zelo dobra, je v Beogradu deljal Waldheim in pokazal ljubezivo zanimanje za poprejšnji katalog, v katerem je videl tudi ponatis pisma takratnega generalnega sekretarja OZN U Tanta, ter vzel v roke takrat izdane posebne znanke s sim bol OZN in miru.« Po svojih močeh vas bom skušal v vašem prizadevanju podpreti. Direktor informacijskega centra OZN v Beogradu Šved Birger Haldrén je prav tako privolil, da se že zdaj vključi v organizacijski odbor za pripravo te pomembne manifestacije miru in mednarodnega sožitja v naši deželi.

Ko sem Waldheima zdaj v letalu še enkrat povprašal, kaj meni o vlogi kulture v mednarodnih odnosih ter svojem pokroviteljstvu nad slovenjeograško prireditvijo, je odvrnil: »Kultura zelo učinkovito pomaga ljudem, da se med seboj bolje razumejo. Ker je bil že moj predhodnik U Tant pokrovitelj podobne prireditve v preteklosti, ne vidim načelnega razloga, zakaj ne bi tega zdaj sprejel tudi jaz, vendar se bom moral še posvetovati s svojimi sodelavci glede formalne oblike.«

Veliko zadovoljstvo

Končal sem vendar s političnim vprašanjem:

»Ali torej menite, da sta lahko tudi politika in diplomacija ustvarjalno delo?«

»Da, vsekakor. Hotel sem postati diplomat, to je bila želja po ustvarjanju. Tudi zdaj mi delo, ki ga opravljam, daje zadovoljstvo. Dolžnost na tem področju je usmerjena k najlepšemu ustvarjalnemu cilju. Če delamo za to, da bi ljudje po svetu živeli v miru, je to veliko zadovoljstvo, je stvaritev.«

Poglasno, tako da sem komaj slišal, se je pomenkoval s stalnim jugoslovanskim predstavnikom OZN Lazarjem Mojsovom o tem, da se v OZN povečuje protiameriško razpoloženje, a to hkrati z nekim razumevanjem za ZDA, kot z razumevanjem za sov-

jetska in kitajska stališča, upošteva je podporo nevezanih dežel politiki OZN, a vendar ne v tolikšni meri, da bi mu to drugi lahko zamerili.

Slok in eleganten se je povspel po stopnicah letala, s katerim je odletel iz Dubrovnika proti Rimu in New Yorku.

Nekoliko deško držo ima, kot rahlo postaran fant, ki mu je včasih prav zaradi dobre vzgoje skoraj nekoliko nerodno, tako da sklene roke pred seboj. A vendar je bil vselej ugleden in galanten, še več, skoraj nekoliko sklonjen naprej; a z moč-

no hrbtenico. Lase na čelu je že nekoliko izgubil, zato pa mu je po temenu silila navzdol skoraj dolga pesniška frizura; v obraz nekoliko zariplo rdečast, od daleč bolj mladosten kot iz bližine, ko se rni pokazuje tudi gubice in zaraze; z očesci, manjšimi kot večimi, ki pa se znajo živahno zasvetiti z dolgimi, nekoliko že žilnatimi rokami.

Stopil je na zgornjo ploščad stopnic, se še enkrat obrnil in v svojo prijazo drgnil roko, nastudiran in hkrati prisrčno, z občutkom na konicah prstov.

BOGDAN POGAČNIK

mladinska knjiga

TOKOVI — to je nova zbirka Mladinske knjige, ki bo pri-nášala dela s področja družboslovja in politologije.

Izšla je prva knjiga:
dr Adolf Bibič:

ZASEBNOST IN SKUPNOST

Knjiga obravnava raziskovanje in razmerje med družbo in državo iz zgodovinske perspektive. V uvodu je prikazana geneza tega problema v politični misli 18. stoletja, nato avtor analizira v prvem delu razvoj Heglovih pogledov na državo in drugem pa razčlunjuje Marxovo kritiko izvirne politične filozofije in Marxovo pojmovanje in kritiko moderne politične države. Ključni obravnavani problemi se sličejo v temeljno vprašanje: Kako je mogoča hkrati svoboda človeka in njegovih združenj ter svoboda politične celote, kako je mogoča svoboda in skupnost?

Knjiga dr. A. Bibiča s tem odpira področje, ki je izredno aktualno za usmeritev sodobne politične znanosti.

Cena: 69 dinarjev.

NAROČILNICA

Podpisani(a) _____

natančen naslov _____

zaposlen(a) pri _____

Štev. osebne izkaznice _____ izdane od _____

naročam knjigo A. Bibiča: ZASEBNOST IN SKUPNOST.

Znesek 69 din bom plačal takoj po prejemu računa in položnice na tekoči račun Mladinske knjige, Ljubljana, 301-1-651/1.

Datum: _____ Podpis _____

8454

Palestinska revolucija

Porota išče obtoženca

Tragedija v olimpijski vasi se je začela pred 25 leti

Tragedija v olimpijski vasi v Münchnu je zasekala krvavo rano v tiste človeške ideale, ki jih združuje olimpijska misel. Ne gre le za športno misel in za športne ideale. Vrhunska športna predstava naj bi kot nekakšen žaromet človekovih želja zasvetila v mračni vsakdanji svet tisočerihih stisk, bed in skrbi: športni duh odstranjuje politične, ideološke, kulturne in gospodarske pregrade, na znojnih mišicah ni opaziti razlik v barvi, rasi, veri, narodnosti. Lahko da je to samo namišljena predstava. Toda svet je soglasno sprejel scenarij te predstave. Ta scenarij je na črni peti september leta 1972 porušilo osem palestinskih teroristov iz ekstremistične skupine »Črni september«.

Velika predstava se je začela spreminjati v veliko tragedijo. Tako rekoč pred očmi vsega človeštva, navzočega bodisi na športnih stazah v olimpijski vasi, bodisi sedečega pred televizijskimi sprejemniki, skrijenega nad jutranje in večerne izdaje dnevnikov ali slonečega ob radijskih in tranzistorijskih aparatih.

To slovesstvo, ki so mu porušili njegovo veliko predstavo, se je jelo spreminjati v poroto, ki išče svojega obtoženca. Kdo je kriv, da je petero teroristov nemoteno vdrlo v olimpijsko vas, da jih je bilo nekaj med njimi zaposlenih na olimpijskem prizorišču? Kdo je kriv, da je prišlo do krvavega pokola na letališču Fürstenfeldbruck, da so obležali na betonski ploščadi talci in njihovi ugrabitelji? Kdo je kriv, da so prek športnega prizorišča odnesli osemnajst lesemih krst?

Porota išče obtoženca. Stlačiti ga mora v zatočno klop.

Toda zatočna klop bi bila najbrž premajhna in pretensna za vse obtožence te krvave münchenske tragedije. Kajti tragedija se je v resnici začela že pred 25 leti. Prav je, da tega porota ne pozabi.

Korenine segajo v zgodovino

Morda se je začela že prej, pred dva tisoč leti, ko so židovski narod poglajali z zdajšnjih palestinskih tal na vse štiri vetrove, proti mračnim gotom, preseljenju, proti dachauskim in mauthausenskim krematorijem. Morda se je začela 29. avgusta leta 1897, ko je Theodor Herzl na prvem svetovnem sionističnem kongresu v švicarskem Baslu predlagal ustanovitve židovske države na ozemlju Palestine. Morda pa se je začela 2. novembra leta 1917, ko se je tedanji angleški zunanji minister Arthur James Balfour podpisal na kos papirja, ki je kasneje postal znan kot balfourska deklaracija: »Britanska vlada je z njo priznala pravico židom, da ustanovijo na tleh Palestine svoj nacionalni dom.«

Se prej, preden so imeli v svoji posesti Palestino (zasedli so jo šele 9. decembra tega leta), so jo Britanci podarili drugim. »Zemljo brez ljudstva so dali ljudstvu brez zemlje, so kasneje rekli Židje. Toda tragedija je nastala ravno zaradi tega, ker so bili Židje, razpeti po raznih vokalnih sveta, prepričani, da je to res. In ni bilo res: tisočletja so na tem ozemlju živeli arabski Kanaaniti, pastirji svoje žede, orali svoja polja, gojili svoje že tedaj slavne ajafa pomaranče. Leta 1918, torej je kratak čas po podpisu balfourske deklaracije, je v Palestini živelo kakih 700.000 ljudi, od tega

56.000 Židov. To torej ni bila zemlja brez ljudstva.

Morda se je tragedija začela 1. julija leta 1920, ko je Britanija imenovala za visokega funkcionarja v Palestini Zida Herberta Samuela, ki je še bolj na stečaj odpiral vrata za nove židovske priseljence. Ali morda 7. julija leta 1937, ko je Britanija prvič predlagala razdelitev Palestine in določila židovskim priselencem severni del dežele, čeprav je bilo tam 90 odstotkov zemlje še vedno arabske.

Začetek palestinskega bega

Toda zagotovo se je tragedija začela 29. novembra leta 1947, ko je svetovna organizacija glasovala o delitvi Palestine, po tridesetih zakulisnih pogajanjih in dogovorih: 32 držav je glasovalo za razdelitev Palestine, sestavljeno iz židovskega in arabskega dela (med njimi ZDA, SZ, Francija, Južna Afrika, Poljska, Češkoslovaška), 13 jih je glasovalo proti (arabske države, pa Kuba, Indija, Grčija in druge), 9 se jih je vzdržalo (med njimi tudi Velika Britanija in Jugoslavija).

Potem so si dogodki sledili eden za drugim: odhod britanske vojske iz Palestine, proglašitev države Izrael, prva izraelsko-arabska vojna, priključitev cisjordanjskega dela Palestine k Jordaniji in Gaze k Egiptu, začetek bega milijonskega palestinskega naroda proti svojim šotorskim gotom, proti preganjanju, tegotbam, bedi, pomanjkanju. Proti svojemu nacionalnemu boju.

Začeli so bežati po tistem 9. aprilu leta 1948, ko je židovska teroristična skupina Ir-gun pod vodstvom Menahema Begina (kasneje, od leta 1967 do leta 1970, ministra brez listnice v izraelski vladi) divjiško pobila ob 3.45 zarana v mirni arabski vasi Deir Jasin, kjer je brezskrbno spalo 775 palestinskih prebivalcev, s sedmimi bombami, 15 tanki, težkim topništvom, strojnimi, puškami in bajonetni 254 neoboroženih civilistov, moških, žensk in otrok. Menahem Begin piše o posledicah tega pokola: »Panika je preplavila Arabe v Eretz Izraelu (zemlji Izraelu). V preostalih delih dežele so začeli v grozi bežati, se preden so naleteli na židovske enote, in med begom kričali: Deir Jasin! Maja 1948 so zbežali iz Ake, julija iz Lide in Ramleha, oktobra iz Bersabe in Zahodne Galileje...«

Razglasitev Palestine in Izraela

Zbežali so v Jordanijo, Libanon, Sirijo, Egipt, v male širjake od Perzijskem zalivu in drugam v širni svet: začeli so doživljati

prav isto usodo, kot jo je dva tisoč let prej doživljal narod, ki zdaj zaseda njihove domove in zemljo. Veliko jih je pribežalo v Gazo, kakih 40 km dolg in nekaj kilometrov širok pas zemlje, koder je pred iztekom britanskega mandata leta 1948 živelo komaj 70.000 ljudi, tedaj pa je prišlo sem kakih 200.000 beguncev. Tu je 1. oktobra leta 1948 visoki palestinski svet razglasil neodvisnost Palestine:

»Mi, člani palestinskega nacionalnega sveta, ki smo se sestali v mestu Gazi, razglasamo tega dne, 1. oktobra 1948, popolno neodvisnost vse Palestine, kot je določena v mandatnih mejah, in ustanovitev svobodne in demokratične suverene države. V tej državi naj vsi državljani uživajo svoje svobodnične in pravice.«

Toda to je bila — država na papirju. Vtem je bila namreč že proglašena neodvisna država Izrael: tisočletni sen židovskega ljudstva, da bi si naposed na svojih tleh krojili svojo usodo, svojo varno prihodnost, je bil uresničen. Hkrati se je začela velika nacionalna tragedija palestinskega naroda, ki je tedaj šel kak poldrug milijon ljudi, katere je svet zapel v sezname beguncev.

Leta 1948 je bilo po podatkih OZN kakih 715 do 730 tisoč palestinskih beguncev, od tega kakih 400.000 na Zahodnem bregu Jordana, ki ga je zasedla jordanska kraljevska vojska, kakih 200.000 v Gazi, ki jo je zasedla egiptovska vojska, ostali pa so bili raztreseni v Libanonu, Siriji in drugih arabskih državah. Decembra tega leta je generalna skupščina OZN sprejela resolucijo o begunih.

Šotorska in barakarska naselja

V tej resoluciji je rečeno, da bi morali dovoliti vrnitev domov vsem tistim beguncem, ki bi to želeli in ki bi hoteli tam živeti v miru s svojimi sosedi, tistim pa, ki se ne bi hoteli vrniti, bi morali plačati odškodnino za njihovo premoženje. Toda resolucija je, kot številne kasneje sprejete v svetovni organizaciji, ostala brez odmeva. Izrael beguncev do danes brez dne ni hotel sprejeti.

Ob koncu leta 1949 je OZN ustanovila posebno agencijo za begunce, UNRWA, ki je spodbetala trošila po 20, v šestdesetih letih pa že po 40 milijonov dolarjev letno, največ iz ameriških virov. Ustanovili so posebna šotorska in barakarska naselja za begunce, kjer so skrbeli za njihovo šolanje, zdravstvo, kulturni razvoj. Število beguncev je po letu 1948 nenehno naraščalo, tudi zaradi visokega nacionalnega priraščaja (2,5 do 3 odstotke letno). Po junjski vojni leta 1967 so se jim pridružile nove trume. Vseh je, po statistikah UNRWA, zdaj nekako poldrug milijon, od tega 580.000 v Palestini — na ozemlju, ki ga je v junjski vojni zasedel Izrael (od tega 250.000 na Zahodni obali Jordana in nad 300.000 v Gazi), prek 500.000 v Jordaniji, 170.000 v Libanonu, 160.000 v Siriji. Kakih 800.000 vseh beguncev (ali 65 odstotkov) dobi popolno oskrbo od UNRWA. Mnogi so našli zaposlitev, bodisi v Jordaniji bodisi v drugih arabskih državah, zlasti še v malih širjatih od Perzijskem zalivu, ki so vsrkali vase na desetletje palestincev.

Palestinci, ki jih zaradi njihove izobraženosti, spretnosti in prilagodljivosti marsikje imenujejo za »zide arabskega sveta«, so postali v številnih arabskih državah — Saudski Arabiji, Jordaniji, Libiji in drugje — cenjeni zdravniki, inženirji, profesorji, pravniki in razni strokovnjaki. Razvili so tudi izredno bogato književnost. Skratka: hoteli so nekako preživeti. Se prebiti v ta sodobni svet. Začutili v sebi tisti večni palestinski krik: »Ajdan!« (Vrnili se bomo).

Prve gverilske akcije

Toda v velikih šotorskih in barakarskih mestih Mar Elias, Sattila, Dikvanah, Dbajeh, Nabatijeh, Rašidijeh, el Bus, Bedavi, Vavel v Libanonu, Kan Ešeh, Kan Danun, Neirab, Homs, Deraa v Siriji, Baka, Džeraš, Souf, Husn, Marka, Džebel Hussein, Zerka, Karameh, Tulikarem, Dženin, Nuvejmeh, Sufat, Džešeh v Jordaniji, Maghazi, Kan Junis, Nuseirat, Rafah, Džabalja v Gazi (in še številnih drugih), kjer je bilo nagnetenih milijon beguncev, je želja po vrnitvi telesa nekje globoko v srcih brezdomnih in brezpravnih ljudi, ki jih je svet tolažil z drobtinami miloščine.

Iz tega obupa in stiske tih na negotovo prihodnost obojenih ljudi je leta 1956 začelo nastajati palestinsko odporiško gibanje. Teža leta so namreč mladi Palestinci v Gazi ustanovili Palestinsko nacionalno osvobodilno gibanje Al Fateh, v okviru katerega je kasneje nastala vojaška krilo Al Asifa (»Vi-hare«). Svojo prvo vojaško operacijo je Al Asifa izvedla na Silvestrovo leta 1964. Na novega leta dan 1965 je šlo v svet prvo vojaško poročilo Al Asife: tedaj je bila uradno proglašena ustanovitev arabskega odporiškega gibanja; 12. januarja tega leta je splošno poveljstvo Al Asifa izdalo svoje drugo vojaško poročilo, ki govori o uspešnih odporiških akcijah na ravnicah Al Batuf, v Beit Nabasu, na cesti Eilat—Bersaba, na cesti Akra—Mansura (vse na ozemlju Izraela); 18. januarja je splošno poveljstvo Al Asifa objavilo svoj prvi politični manifest, v katerem proglašajo oborožen odpor z vsemi sredstvi, da bi Palestinci znova osvobodili svojo domovino.

„Združena, demokratična država“

Al Fateh se bori za ustanovitve združene, demokratične in ne na verski osnovi temelječe države, v kateri bi vsak posameznik in vse skupine lahko uživali enake pravice in dolžnosti, brez vsake diskriminacije. Eden izmed ciljev Al Fateha je tudi sprememba palestinske družbe, zato že zdaj, ob izdatni pomoči iz raznih arabskih držav, skrbi za zdravstveno varstvo in izobraževanje palestinskega prebivalstva. Mladinska organizacija »Ašbal Fateh« (mladi levi) vzgaja najmlajše, da bi bili pripravljeni čimprej napolniti vrste revolucije. »Kdor nima domovine, ne more imeti brezskrbnega otroštva,« pravi Jaser Arafat, voditelj Al Fateha.

Palestinsko odporiško gibanje se je sčasoma razraslo v številne organizacije in majhne skupine. Pred septembrom leta 1970 jih je bilo enajst, nato pa so se skrčile na šest. Vrhovno telo revolucije je nacionalni palestinski kongres, ki ima vlogo parlamenta: v njem ima največ delegatov, kakšno tretjino, Al Fateh, sledi Saika, pa PLA (Palestinska osvobodilna vojska), PFLP (ljudska osvobodilna fronta), PFDP (ljudska demokratična osvobodilna fronta), PFLP — splošno poveljstvo in druge manjše skupine. Nacionalni svet imenuje Izvršni odbor PLO (Palestinske osvobodilne organizacije), ki je vrhovni politični organ revolucije, pod vodstvom Jaserja Arafata (tudi tu ima tretjino članov Al Fateh, ostalo pa druge skupine). Najmočnejša, najbogatejša, najbolje organizirana in najbolj vplivna odporiška organizacija je silejkoprej še vedno Al Fateh pod vodstvom Jaserja Arafata, v kateri pa se spropletajo najrazličnejši arabski vplivi — proarabski, proiranski, prosaudijski, proalžirski, proiraški. Za desno krilo označujejo Kaleda Hasana (gverilsko ime Abu Said), za levo krilo Faruka Kadumija (Abu Lotof) in Salaha Kalefa (Abu Ijad). V sredi naj bi bil, razsodnik in pomirjevalec Jaser Arafat (Abu Amar). Poleg njega je zelo vpliven še Abu Džihad, redkobesedni vojaški poveljnik, ki je ustvaril Al Sifo, zelo slaven upornik, vendar zadržan in zaprt. Nikoli ni sprejel manjnovinarjev.

Razbijanje gibanja v skupine

Al Fateh dobiva pomoč od vseh psov, od najbolj reakcionarnih do najbolj revolucionarnih arabskih držav, od Sovjetske zveze do Kitajske (ta jo ima za najbolj revolucionarno organizacijo Palestincev). Jaser Arafat je prepotoval svet, obiskal številne prestolnice, nabiral pomoč in iskal podporo za svoje gibanje. Zadržal njegovo potovanje je bilo po nekaterih arabskih prestolnicah. Ko se je vrnil v Beirut, je povedal, da se v libijskih taborniških urih za svetlo vojno proti Izraelu (po arabsko džihadu) 8000 arabskih prostovoljcev. Ta čas je v palestinskem gibanju že veliko prostovoljcev iz raznih koncev sveta.

Druga največja organizacija je PFLP, ki jo je ustanovil zdravnik dr. Georges Habaš; nato PFDP pod vodstvom Najefa Havatmeha, pa PFLP — splošno poveljstvo Ahmeda Gibrija, Saika (pod vplivom sirske stranke Baas) in Arabiska osvobodilna fronta pod vplivom iraškega Baasa.

Habaševa ljudska osvobodilna fronta PFLP je nastala iz treh skupin, ki so nosile takšna simbolična imena kot »heroji vrnitve« in »mladina maščevanja«, toda že februarja 1969 se je ločil iz te organizacije (ki se je proglašala za marksistično) Najef Havatmeh in ustanovil PFDP; marca 1972 se je ločila še PFDP (Revolucionarna ljudska fronta za osvoboditev Palestine). V tej organizaciji je združena levica PFLP, ki je imela v Habaševi fronti prej večino in je obojola »desni oportunistični stavek« starostvas. Ostro je nastopala tudi proti posamičnim terorističnim akcijam, kakršne je bil pokol v Lodu 31. maja letos. Sicer pa je že po septembrskih dogodkih leta 1970 kongres PFLP obsodil teroristične akcije, zadržujoč se, da v prvi vrsti sklopijo ravno ugledu revolucije.

Polemike v vrstah odpora

Palestinski nacionalni kongres je aprila letos v Kairu postavil nove temelje za enotno organizacijo odporiškega gibanja. Tako je potem 5. junija letos Kamal Naser, glasniki PLO v Kairu, razglasil združitev vseh informacijskih uradov posameznih odporiških organizacij v enotni »Nacionalni informativni center organizacije za osvoboditev Palestine«, ki je izdal nato prvi dnevni bilten palestinske tiskovne agencije Al Vafa (Zvestoba): ta bilten je pozival palestinske organizacije k združitvi. V začetku junija je bila v Damasku tudi prva seja vrhovnega vojaškega sveta pod vodstvom Jaserja Arafata, voditelja PLO, toda gibanje je bilo še daleč od enotnosti.

Konec avgusta so v vrstah palestinskega odpora izbruhnile nove polemike. Najef Havatmeh, vodja PFDP, je posredno napadel Jaserja Arafata, voditelja PLO, češ da se desno krilo Al Fateha že šest mesecev na skrivaj pogaja s Saudsko Arabijo, da bi ta posredovala v sporu z Jordanijo. S kritiki-ma na rovaš palestinskega gibanja se je 29. avgusta oglasila tudi moskovska Pravda, ki je pozvala Palestine, naj se odpovedo terorističnim akcijam in naj ustanove nacionalno fronto, ki bi združevala vse organizacije in ki bi določila »strateške in taktične naloge«. Pravda je tudi obožila arabske reakcionarje, da so prepričali združitev palestinskih begunskih skupin, ker da se »boje družbenih in političnih težav palestinskega odpora«. To je bila prva jasnejša opredelitev Moskve do palestinskega gibanja. Jaser Arafat je malo pred tem na obisku v

Fedajin pomeni »samomorilec«

Moskvi izjavil, da poteka »konsolidacija odporiškega gibanja na napredni antiimperialistični osnovi.«

Arabski svet je stal ob strani

Hkrati s težavami v boju proti Izraelu pa spremljajo palestinsko gibanje tudi nenehne težke preizkušnje v odnosih z ostalim arabskim svetom, za katerega del se čuti »Palestinska revolucija je avantgarda arabske revolucije, pravijo«. Najhujša preizkušnja se je začela 17. septembra leta 1970, ko so jordanski odsepniki, težko orožje, napadli palestinsko vojsko, ki je bila od 17. septembra do 6. oktobra 1970 vsega 3440 mrtvih in 10.840 ranjenih. Arabski svet, ki je dotlej do neumnih kljanje s strani opazoval, se je zgnal šele 27. septembra, ko je Naser poklical v Kairo osem arabskih voditeljev: Jaser Arafat in kralj Husajn sta podpisala tako imenovani kairski sporazum, po katerem je predsednik PLO postal edini zakoniti predstavnik palestinskega ljudstva, ki so mu tudi priznali pravico do samoodločbe.

Po Naserjevi smrti 23. septembra so se spopadi nadaljevali, 13. oktobra pa je bil podpisan nov sporazum v Amanu, ki je določil komandosem oporišča v določenih predelih Jordanije. Ze januarja naslednje leto je novi jordanski premier Vasi Tel sprožil nov napad na komandose pri Amanu in Džerašu, sledil so marca sredi boji med jordansko vojsko in gverilci pri Irbidu. Tedaj je Arafat prosil — zaman — arabske države, naj preprečijo pokol: obležalo je 70 mrtvih. Aprila so vsi komandosi zapuštli Aman, 13. julija pa je v času, ko je v Kairu zasedel Palestinski nacionalni svet, sprožil Vasi Tel novo veliko ofenzivo proti preostalom oporiščem komandosov na severni deželi. Črni stri dni je kralj Hussein izjavil, da fedajini »niso več problema, se dan kasneje odpovedal amamskemu in kairskemu sporazumu in se lotil neumniljenega »čiščenja« odporiškega gibanja: komandosi so bili v taki stiski, da jih je nekaj desetino pobegnilo v Izrael. Po palestinskih podatkih je v vseh teh spopadih izgubilo življenje 20—25 tisoč Palestincev, največ beguncev.

Drugi so se umakili v Sirijo in Libanon, koder so jim že prej na jugovzhodu dežele, na področju Arukba, ki ga imenujejo »Fatahlande«, določili zadnja oporišča. Toda po nekajkratnih vdorih izraelske vojske na to ozemlje so jim tudi tu omejili delovanje. Viklenjeni v neprebrano obroč, ki ga je okoli njih ustvaril arabski svet, so se nekateri med njimi iz obupa začeli vse pogostejše zatekati k terorističnim akcijam, da bi, kot je izjavil nekdo med njimi, vsajesali seme revolucije na vseh nebesih sveta.

„Herojski podvigi“

Del odporiškega gibanja se od terorističnih akcij odločno ograjuje, ker se zaveda, da mednarodne javnosti ni moč pridobiti s takšnimi akcijami. Pa vendarle, če malce posežemo v arabsko psihologijo in mentaliteto, takšne spektakularne akcije ustrezajo arabskemu duhu, ki je zelo do vzveta za »herojske podvige«. Teroristi so za nekatero junaki. Za druge pa žrtve. Toda — ali je za takšne brezumne podvige moč najti opravičila? Porota je tu neumniljena: zločin je zločin in »steva...«

- 23. julija leta 1968: komandos PFLP je prislil letalo izraelske družbe El Al, v katerem je bilo 31 potnikov, da je krenilo s poti Rim—Tel Aviv.
- 26. decembra 1968: komandos PFLP je s strojnico napadel letalo El Al na atenskem letališču (en ubit, en ranjen).
- 18. februarja 1969: trije moški in ena ženska, pripadniki PFLP, so s strojnico in bombami napadli letalo El Al, ki je poletelo iz Zürich (dva ubita, več ranjenih).
- 27. novembra 1969: dva člana PFLP sta z bombami napadla sedež El Al v Atenah (en ubit, 31 ranjenih).
- 10. februarja 1970: trije komandos napadajo letalo El Al na münchenskem letališču (en ubit, enajst ranjenih).

- 21. februarja 1970: sabotaža v švicarskem letalu nad Zürichom (47 ljudi ubitih).
- 22. julija 1970: komandos PFLP je osem ur na atenskem letališču strahoval 62 potnikov družbe »Olympica«. Na njegovo zahtevo so Izraelci osvobodili 7 Palestincev, ki so odpotovali v Aman.

- 6. septembra 1970: komandos PFLP so prislili 3 potniška letala, ki so letela v New York, da so pristala v Kairu in Amanu. Ko so spustili potnike, so komandos letala uničili.

- 9. septembra 1970: komandos prislilo DC-10, ki leti iz Bahreina v London, da pristane pri Zarki v Jordaniji. Tri letala, ki so se tako morala spustiti v Jordaniji, uničijo z eksplozivom.

- 11. junija 1971: člani PFLP napadejo na morju blizu Južnega Jemena libijski tanker Coral Sea, ki je plul proti Eilat.

- 28. novembra 1971: pripadniki skupine »Črni september« so v Kairu ubili na stopnicah hotela Sheraton jordanskega premiera Vasilja Tala: maščevanje za septembrske žrtve leta 1970.

- 8. maja 1972: štirje komandos ugrabijo na telavivskem letališču letalo beigijske družbe Sabena in zahtevajo izpustitev 106 zaprtih komandosov. Izraelci padali, problem v tehniki, ubijejo dva in ranijo enega gverilca (tumni en potnik, trije pa ranjeni).

- 31. maja 1972: po naročilu PFLP so trije Japonci pobili na telavivskem letališču Lod 28 ljudi, predvsem portoriških romarjev.

- 5. avgusta 1972: člani skupine »Črni september« uničijo naftne zbiralnike v Dolini pri Trstu.

- 16. avgusta 1972: dva komandosa prohtopitva v letalo El Al, ki leti iz Rima v Tel Aviv, grafonof s tempirano bombom. K sreči ni žrtev.

- 5. septembra 1972: osem teroristov iz skupine »Črni september« vdre v olimpijski vasi v Münchnu v zgradbo izraelske ekipe in zahteva za talce izpustitev 200 zaprtih Palestincev. Kasno v noč pride do pokola, katerega končna bilanca je 18 smrtnih žrtev.

Porota dviguje prst

To je črn seznam atentatov, ki ga ima porota pred sabo. Porote že dviguje prst in kaže na obtoženca: palestinsko gibanje, ki mu ni uspelo v lastnih vrstah odstraniti posameznih terorističnih obupancev; palestinski narod, iz katerega se je rodilo palestinsko gibanje; arabski svet, ki je sprejel pod svoj napušček palestinski begunski narod...

Toda v zatočno klop jih bo moralo še več. Vsi tisti, ki so povzročili tragedijo palestinskega naroda; ki so zanetili žarišče bližnjevzhodne krize, razraščajoče se vse širše ven iz Bliznjega vzhoda v Sredozemlje, Evropo, Afriko, v vse mednarodne odnose; ki iz te krize kujejo dobičke in krepijo svoj vpliv, nenehno poseže, da kakščen korak malega palestinskega naroda ne bo zamešal računov velikih.

Tudi Arabci, seveda. Tako reakcionarni kot revolucionarni »žimi«. Eni in drugi se tako ali drugače okoriščajo s palestinskim problemom, ga vživajo v svoje zastave, kr-pajo z njim svojo lastno enotnost, izsiljuje z njim svoje lastne zahteve ga tlačijo med svoje pojoge, za hip dušijo, pa znova razplamtevaajo, si ga prisvajajo in se mu odpovedujejo.

Porota naj razsodi, naj pretrese vse in pove dokončno besedo. Jo bo lahko rešila? Ali pa se je bližnjevzhodni spor in s njim palestinski problem že toliko zasnil v vsakdanjo brezživnost mednarodnih slepih ulic, da ga je človeštvo, nemoteno in vdano v usodo, sprejelo kot rutino zloč?

Tudi osemnajst žrtev z münchenskega olimpijskega prizorišča bi moralo prisliti svet, da bi o tem trenjejem preprišili. Da bi lahko bolje določili, kdo je porota in kdo obtoženec. Če sploh je moč ločevati prvo od drugega.

PERPETUUM MOBILE

V Sloveniji se je pojavila stalna potreba po masovnem glasilu, ki bi javnost nenehno seznanjalo s kulturnimi dosežki na domačih tleh. Torej je bilo nujno, da je tako glasilo začelo izhajati. Združene mladih kulturnih ustvarjalcev v Kranju je z razumevanjem pravega trenutka in potrebe našega samoupravnega sistema ter namenom, da izda take pesniške zvezke, prevzelo odgovorno nalogo. Perpetuum mobile so pesniški zvezki na Slovenskem.

PERPETUUM MOBILE je nekakšno nadaljevanje dane iniciative, katere prve številke so šle že pred leti.

PERPETUUM MOBILE je glasilo celotne naše kulturne javnosti; pravzaprav ne samo strokovnjakov na kulturnem področju, temveč vseh, ki čutijo in imajo potrebo po sodelovanju na tem področju.

PERPETUUM MOBIL bo edinstven izbor del pomembnejših umetnikov, pesnikov, prozajstev, umetniških fotografov, likovnikov, glasbenikov in vseh drugih kulturnih in umetniških delavcev.

NAROČILNICA

Podpisani (ime in priimek) _____

Natančen naslov _____

Zaposlen pri _____

Naročam obvezno Perpetuum mobile

Letno naročnine za 12 izvodov 48.—novih din bom poravnal na račun Perpetuum mobile, ZMKU 515-9-82433 Kranj.

Datum: _____ Podpis: _____

Od leta 1945 do 1969 že šestnajstkrat več

Davčni vijaki po švedsko

Poudarek socialni funkciji obdavčitve

OD NASEGA SKANDINAVSKEGA DOPISNIKA

STOCKHOLM, septembra — Švedska je znana kot »država blaginje«, ker njeni državljani lahko uporabljajo različne socialne ugodnosti in zelo razvit sistem izobraževanja. Toda Švedsi se dobro zavedajo, da na tem ljubem svetu ni moč ničesar dobiti zastonj. Plačevanje davkov je zato samoumeven del njihove državljanske discipline, ki se ga vsako priči že v osnovni šoli.

Za švedsko davčno politiko je značilno, da omogoča precejšnjo preračunljivost dohodka med različnimi plastmi prebivalstva. Nekateri ljudje morajo plačati družbi visoke davke in dobijo v obliki socialnih ugodnosti manj nazaj, drugi pa plačajo manj in dobijo nazaj več. Davčna politika torej ne služi predvsem za kritje skupnih družbenih potreb, tako kot pri nas, temveč ima enako pomembno vlogo pri zmanjševanju socialnih neenakosti.

Bolj ko je na Švedskem po vojni naraščal življenjski standard, bolj so naraščali tudi davki. Leta 1945 so vsi davki, računani v tekočih cenah, znašali 3,8 milijarde kron, leta 1966 desetkrat toliko in leta 1969 že šestnajstkrat več. Seveda je k temu nominalnemu povečanju pomagala tudi inflacija, toda ni mogoče prezreti dejstva, da se je ves povojni čas zviševal tudi celoten davčni pritisk: leta 1945 so vsi davki in prispevki za socialno zavarovanje znašali skupno 17,6 odst. bruto narodnega proizvoda, za leto pa je uradno napovedanih nič manj kot 30 odstotkov! Tako hudega davčnega pritiska nima nobena druga država članica OECD.

Državni in občinski organi dobijo večino svojih proračunskih sredstev od direktne davka na dohodek (fizičnih in pravnih oseb). Indirektni davki so davek na dodano vrednost — ki znaša letos 13 odst. na neto prodajno ceno (ali 17,63 odst. od celotne prodajne cene) in večinoma vsi isti davki na blago, alkohol, porabo energije in na registracijo motornih vozil. Vse te davke pobira država, medtem ko je občinski davek na dohodek skoraj edini lokalni davek (če izjavimo npr. davek na pesl).

Konservativna stranka je seveda zagnala vik in krik, da ostrejša progresija ne spodbuja dela, a vladajoča socialdemokratska stranka na tako kritiko načelno odgovarja v svojem obsežnem dokumentu »Enakosti nasprotje«. V njem piše: »Visoka progresija v davčnem sistemu je včasih krizirana, češ da zaradi naglega vzpenjanja davčnih stopenj zmanjšuje spodbudo za delo in zmanjšuje proizvodnost dela. Stvarni dokazi so takšno kritiko le zelo redkokdaj podprli. Če kdo trdi, da se bo zmanjšala spodbuda za delo, potem je moč hkrati z enako močjo trditi, da se bo količina opravljene dela postopoma povečevala. Da bi bilo mogoče ohraniti že doseženo življenjsko raven, bi moral vsako delati več kot prej.«

Olajšave za priložnostni zaslužek

Švedska je dolga leta obravnavala zakonec kot ekonomsko enoto. Višina davka, ki ga je moral plačati en zakonec, ni bila odvisna samo od njegovega dohodka, temveč tudi od dohodka drugega zakonca. V šestdesetih letih se je to pravilo znašlo pod ostro javno kritiko, češ da davčna zakonodaja — ne sme delati razlik med moškimi in ženskimi, poročenimi in neporočenimi osebami. Razen tega je bilo v javni raspravi pogosto slišati argument, da obdavčevanje družinskega dohodka ovira zaposlovanje žensk zunaj družine.

Januarja 1971 je bila obdavčitev družinskega dohodka deloma odpravljena, tako da ima švedska v sedanjem prehodnem obdobju smešan sistem individualne in družinske obdavčitve. Češ kajal let bodo Švedci v vsakem oziru obdavčeni individualno.

Individualno obdavčevanje velja sedaj samo za dohodke od dela, to se pravi, od delovnega razmerja, kmetijske ali obrtne dejavnosti, ne pa za dohodek od kapitala, nepremičnin in od prodaje vrednostnih papirjev. Dohodek obeh zakoncev, ki ne izvirata od dela, se seštevata in zaradi večje progresije pristoje k dohodku onega zakonca, ki ima od dela večji dohodek. Toda v vsakem primeru izpolni vsak zakonec svojo davčno obveznost.

Cenzus za državni in občinski davek na dohodek znaša 4500 kron in velja za neporočne in poročene osebe. Ta meja neobdavčljivega dohodka velja samo za ljudi, ki ne zaslužijo več kot 30.000 kron na leto. Nad to višino letnega zaslužka se cenzus postopoma zmanjšuje in pri letnem zaslužku 52.500 kron popolnoma izgine.

Ce eden od zakoncev nima nobenega dohodka, lahko drugi zakonec od končnega davka (torej ne od davčne osnove) odšteje 1500 kron. Ta odbitek se ustrezno zmanjša, če ima prvi zakonec priložnostni zaslužek. Če pa zaslužek prvega zakonca naraste na več kot 4.500 kron na leto, drugi zakonec izgubi pravico do takega odbitka od svojega davka. Ta olajšava je namenjena kot podpora družinam, v katerih eden od zakoncev (na primer gospodinja) nima lastnega osebnega dohodka.

Automatična olajšava velja tudi za priložnostni zaslužek upokojenecov. Vlada namreč spodbuja zaposlovanje starejših ljudi. Olajšava sploh ni odvisna od višine pokojnine temveč od višine zaslužka in od zakonskega statusu. Olajšava ima obliko odbitka od davka na tisti del zaslužka, ki presega cenzus 4500 kron na leto. Višina tega odbitka od davka se giblje po krivulji v obliki piramide: v začetku je odbitek majhen, višek doseže pri obdavčljivem dohodku 7.700 kron na leto (oziroma 11.800 kron za upokojenca, ki je poročen z drugim upokojenecem), nato pa se zmanjšuje in izpolni pri dohodku 15.000 kron. Za hiše s tržno vrednostjo do 150.000 kron. Za hiše z višjo vrednostjo je »domnevni dohodek« 2 odst. vrednosti med 150.000 in 225.000 kron ter 3 odst. ostale vrednosti nad 225.000 kron. Od tako dobljenega »domnevnega dohodka« je moč odšteti samo obresti, ki jih je lastnik plačal za gradbeno posojilo ali za nakup hiše. Odbitki za vzdrževanje in druge stroške niso možni. Vsa ta pravila veljajo tudi za stanovanjske hiše, ki jih lastniki oddajajo v najem, in za počitniške hiše, ki jih sami uporabljajo. Za oddajanje počitniških hiš je treba priložiti dejanski dohodek.

»Domnevni dohodek« se računa tudi od vseh drugih nepremičnin, vendar samo za občinski davek. V tem primeru velja ena sama stopnja, ki znaša dva odstotka tržne vrednosti. Ta »domnevni dohodek« se torej tudi pristoje k bruto dohodkom lastnika.

gine pri 17.300 kronah (oziroma 20.200 kronah). Upokojenec, ki imajo razen pokojnine še postranski zaslužek nad povprečno ravnišo osebnih dohodkov, morajo torej plačati davek po istih stopnjah kot drugi zaposleni ljudje.

Obdavčitev previsokih dnevnic

Pri odmeri davka na dohodek fizičnih in pravnih oseb je na Švedskem dosledno uveljavljeno načelo obdavčitve čistega dohodka. To pomeni, da je pri določanju obdavčljivega dohodka treba od brutnega dohodka najprej odšteti vse normalne stroške za pridobitev in ohranitev istih dohodkov, nato pa se odštejejo še nekatere splošne postavke.

Med stroške za pridobitev in ohranitev osebnega dohodka sodijo prevoz na delo, naročnina na strokovne časopise, delovna obleka, majhna okropčila med delom, brezplačno kopalnico ali prhanje na delovnem mestu in podobno. Te stroške se odšteje od brutnega dohodka. Ne glede na to, ali jih je povrnili delodajalec ali pa jih je plačal fizični davčni zavezanec iz lastnega žepa.

Drugega pa je pri ugotovitvi z večjo vrednostjo. Švedski sistem je namreč zanimiv tudi zato, ker zelo široko obravnavajo potne stroške. V davčni napovedi je treba med drugim torej prijaviti naslednje ugodnosti, ki jih delodajalec nudi svojim zaposlenim: uporabo službenega avtomobila za zaseben prevoz, subvencionirano ali brezplačno prehrano, stanovanje, telefon, električno energijo in bencin ter neobičajno visok regres za izdelke ali storitve, ki jih podjetje prodaja. Za vse zgodaj omenjene vrste dohodkov v denarju ali naravi je švedska uprava določila njihovo pavšalno vrednost, ki se vsako leto spremeni v skladu z gibanjem cen: davčna uprava dovolji odbitek v višini teh pavšalnih zneskov, presežek pa je treba priložiti k čistemu dohodku zaposlene osebe.

Povrnitev potnih in reprezentančnih stroškov ter dnevnice za službena potovanja (v državi ali v tujini) se načeloma tudi šteje kot osebni dohodek in jih je treba navesti v davčni napovedi (pri odmeri državnega in občinskega davka), če vrednost vsakega od teh dohodkov presega 500 kron na leto. To velja tudi za poslanke. V davčni napovedi je od teh dohodkov moč nato takoj odbiti tolikšne vstopne, kot jih za vsako vrsto postavke pavšalno določa davčna uprava. Država in občina torej s temi pavšalnimi odbitki priznavata pravico do povračila normalnih poslovnih stroškov, vendar pa hkrati obdavčita nadpovprečno visoke dnevnice, potne in reprezentančne stroške, ki bi za katerega posameznika utegnili postati vir neupravičenega bogatstva.

Razen teh posebnih odbitkov, ki so vezani na pridobitev in ohranitev vsakega določenega dohodka, je od brutnega dohodka posameznikov moč odšteti tudi splošne odbitke.

Izbuho pri vsaki vrsti dohodka (npr. od obrti v prostem času) je moč odbiti od obdavčljivega dohodka iz drugih virov (npr. od redne zaposlitve). Vendar pa izbuhe v eni obliki ni moč odšteti od dohodka iz drugi obliki.

Splošni odbitki veljajo tudi za plačilo prispevkov za socialno in zdravstveno zavarovanje, vse druge premije za neobvezno zavarovalnino, vse oblike prispeva socialne pomoči od družbe ter plačila preživnine ali drugih vrst občinske podpore sorodnikom.

Splošna olajšava velja tudi za davčne zavezanec z otroki. Če imata zakonca ena ali več otrok pod 16. letom starosti in imata oba dohodke od dela, se odbije 25 odst. (a največ 2.000 kron) od čistega dohodka od delovnega razmerja tistega zakonca, ki ima nižji tovrstni dohodek. Enako olajšavo uživajo tudi samske osebe z otrokom pod 16. letom. Razen tega odbitka nimajo starši nobenih drugih davčnih olajšav za otroke, če ne računamo davka prostih otroških dohodkov (1.200 kron na leto za vsakega otroka).

„Domnevni dohodek“ od nepremičnin

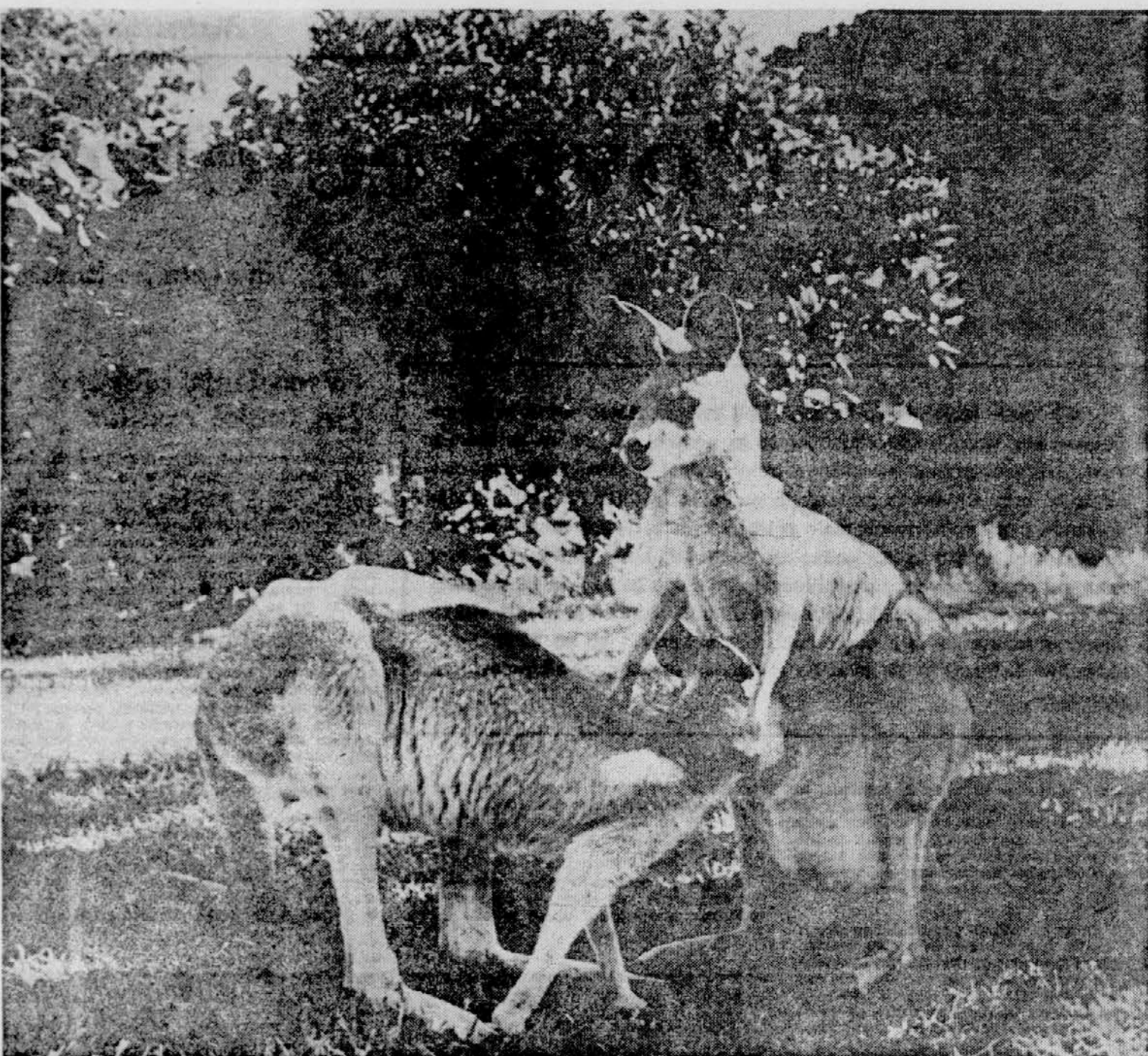
Pri odmeri državnega in občinskega davka lastnik eno ali dvodružinske hiše ni dolžan priložiti dejanskega dohodka od hiše. Namesto tega se vselej obračuna »domnevni dohodek«, ki znaša 2-3 odst. tržne vrednosti hiše. Ta »domnevni dohodek« ni davek, niti se ne obdavči posebej, temveč ga je treba priložiti k bruto dohodku iz drugih virov.

Dva odstotka se uporabljata za hiše s tržno vrednostjo do 150.000 kron. Za hiše z višjo vrednostjo je »domnevni dohodek« 2 odst. vrednosti med 150.000 in 225.000 kron ter 3 odst. ostale vrednosti nad 225.000 kron. Od tako dobljenega »domnevnega dohodka« je moč odšteti samo obresti, ki jih je lastnik plačal za gradbeno posojilo ali za nakup hiše. Odbitki za vzdrževanje in druge stroške niso možni. Vsa ta pravila veljajo tudi za stanovanjske hiše, ki jih lastniki oddajajo v najem, in za počitniške hiše, ki jih sami uporabljajo. Za oddajanje počitniških hiš je treba priložiti dejanski dohodek.

»Domnevni dohodek« se računa tudi od vseh drugih nepremičnin, vendar samo za občinski davek. V tem primeru velja ena sama stopnja, ki znaša dva odstotka tržne vrednosti. Ta »domnevni dohodek« se torej tudi pristoje k bruto dohodkom lastnika.

MITJA JERMOL

PRIHODNJO SOBOTO: ODBAVČITEV PODJETIJ — CISTI DOHODEK, AMORTIZACIJA, VALORIZACIJA SREDSTEV IN DAVČNI INSTRUMENTI INVESTICIJSKE POLITIKE

ALI RES MORAS POVSOD VTIKATI NOS?

Primoštenska srečanja

„Prepričan sem v zmago nad rakom“

Govori dr. prof. Richard Doll

Sir Richard Doll, profesor medicine na oksfordski univerzi, je bil eden izmed najimenitnejših in najpomembnejših udeležencev nedavnega, prvega svetovnega sestanka onkologov v Primoštemu pri Šibeniku. Na mednarodni konferenci o vplivu okolja na nastanek in razvoj raka pri človeku je sodelovalo več kot stopenetdeset najuglednejših svetovnih onkologov iz dvaindvajsetih dežel. Konferenco je organiziral Osrednji inštitut za tumorje in podobne bolezni iz Zagreba, vodstvo konferenca pa so zaupali siru Richardu Dolly zavoljo njegovih izrednih zaslug na področju boja proti raku.

Ko smo sira Richarda Dolly najprej vprašali o njegovih življenjskih podatkih, nam je povedal, da se je rodil natanko pred šestdesetimi leti v Londonu, kjer je 1937. leta končal študij medicine. Kor zdravnik je bil med vojno v Dunquerqueu, leta 1942 pa je pomagal na Sredozemlju pri vzgoji vojaških zdravstvenih kadrov za Jugoslavijo. Nato je v Egiptu med vojno delal kot zdravnik v vojaški bolnišnici.

Žarčenje povzroča levkemijo

Kdaj ste se začeli intenzivno ukvarjati z znanstvenim delom?

»Leta 1946 sem začel kar po ves dan znanstveno delati za naš socialni svet za raziskave v medicini. Najprej sem se začel ukvarjati z vzroki ulkusov, leta 1948 pa sem se skupaj s prof. Hillom lotil raziskav raka na pljučih. Leta 1950 sva skupaj s prof. Hillom objavila prvo raziskavo o učinku kajenja na človekovo zdravje. V tistem času je bila to ena najpomembnejših znanstvenih objav na to temo. Ko so 1951. leta začeli zadevo preiskovati na bolnišnicah, smo začeli podobno študijo na britanskih zdravnikih. Pet let kasneje sem začel študirati vpliv žarčenja na človeka oziroma ali so male doze radiacije po eksplozijah atomskih bomb nevarne, skratka, radi bi zvedeli, kakšne so posledice atomskih poskusov na človeka.

Zelo sem bil srečen, ker smo pri obeh študijah dobili uspešne rezultate. Ugotovili smo, da žarčenje lahko povzroči levkemijo, in dokazali medsebojno zvezo med količino žarčenja in stopnjo levkemije. To študijo sva izdelala skupaj z dr. Brownom. Leta 1963 sem prejel nagrado Organizacije združenih narodov za delo in raziskave o raku, 1970 leta pa kanadsko Gardnerjevo nagrado.

Rak pri kadilcih 40-krat pogostnejši

Podrobneje bi nas zanimalo področje Vaših znanstvenih nagnjenj in seveda tudi Vaša odkritja na področju raka.

»Mene še posebej zanima preučevanje življenjskih razmer, oziroma ljudi, ki živijo v različnih življenjskih razmerah, za katere so značilni različni običaji in ugotavljanje specifičnih bolezni, ki jih imajo ljudje. To so, na primer, preučevanje bolezni kadilcev v naspotju z nekadilci ter bolezni ljudi, ki delajo v industriji v primerjavi z drugimi ljudmi, ki delajo v drugih razmerah. Preučujem, kar sem še povedal, vplive ionizirajočih žarčenj kot posledico atomskih

eksplozij, zadnje čase pa smo preučevali tudi oralna kontracepcijska sredstva. Moram bomo za vas najbolj zanimivi rezultati o kajenju in kontracepcijskih sredstvih. Preučevali smo 40.000 angleških zdravnikov in jih razdelili na skupine, glede na to, da sploh niso kadili ali pa so kadili cigarete, pipo in koliko so kadili. Ugotovili smo, da je pogostnost raka na pljučih štiriinšestdesetkrat večja pri kadilcih, ki pokade več kot 30 cigaret na dan kot pa pri nekadilcih. Če pa človek preneha kaditi, se pogostnost raka na pljučih zmanjšuje.

V naših zadnjih preučevanih sredstvih pravi znanosti pa smo ugotovili, da leta lahko povzročajo tromboze, česar seveda ne smemo zanemariti, toda v primerjavi z drugimi nevarnostmi vsakodnevnega življenja omenjeno tveganje ni večje kot je, na primer, prehod čez cesto v Londonu. V primerjavi s prednostmi kontracepcijskih tablet je omenjena nevarnost majhna. V zadnjih preučevanih kontracepcijskih tabletah smo določili tudi morebiten vpliv na pogostnost raka dojke in smo ugotovili, da kontracepcijske tablete ne samo, da ne povzročajo raka, temveč še več, da zmanjšujejo nevarnost pred njim.

»Govorili ste tudi o življenjski dobi kot o možnem čimtelju, ki vpliva na pojav raka pri človeku. Kaj bi lahko povedali o tem?»

»To vprašanje me zadnji dve leti še posebej zanima. Zelo težko je dati konkreten odgovor. Obstaja mišljenje, da postajajo v organih, ki se starajo, kontrolni sistemi manj delovni. Tako bi, na primer, rak utegnil nastati kot posledica slabitve imunološke kontrole. V naših raziskavah smo lahko ugotovili, da to ni pomemben čimtelj, toda nikakor ga ne smemo zanemariti. Zdi se nam, da je vzrok večje poravnosti raka pri starih ljudeh dejstvo, da so dlje časa izpostavljeni vplivom nevarnih snovi, na primer daljše izpostavljanje kadilcev cigaretam ali čemurkoli drugemu.»

»Na primoštenski konferenci so se pričeli sestati laboratorijski in eksperimentalni raziskovalci ter strokovnjaki uporabnih medicinskih ved. Tako so nastala tudi manjša nesoglasja v različnih stališjih in vas zato prosim, če bi tudi o tem kaj povedali, zlasti še kot predsednik primoštenske konference.»

»Da, bilo je nekaj nesoglasij, toda leta niso bila pomembna. Namen sestanka je bil zbrati ljudi iz različnih znanstvenih področij. Epidemiologi npr. sodijo, da laboratorijski raziskovalci pregledujejo kemijske snovi, s katerimi človek pride v stik, ki pa so, po njihovem mišljenju, pomembne za raziskave raka. Epidemiologi pa nasprotno sodijo, da je že velik razloček med dvema vrstama raka in da to

sploh ni povezano s kemijskimi snovmi, ki jih preučujejo v laboratorijih. Eksperimentalni raziskovalci pa odgovarjajo, da nima nobenega pomena raziskovati variacij bolezni, ker bi ne mogli tako nikoli odkriti, kako preprečiti bolezen, dokler ne odkrijemo mehanizma njenega nastanka, to pa je edino mogoče storiti le v laboratorijih.

Ni nalezljiv

Mi si prizadevamo zbrati strokovnjake z različnih področij, tako da se epidemiolog lahko nekaj nauči o mehanizmu nastanka bolezni, podobno pa dobi tudi eksperimentator na vpogled tisto, kar je bilo odkrito na področju raka pri človeku.

Dva zelo zanimiva čimtelja sta bila poudarjena prav na tej konferenci in zadevata možno vlogo virusov. Številni raziskovalci so bili presenečeni nad stavljenjem virusov, ki povzročajo rak pri poskusnih živalih, toda epidemiologi pravijo, da lahko z gotovostjo trdimo, da rak ni nalezljiv in da ga zato ne moremo dobiti od bolnika. Zato moramo poskusiti povezati omenjeni stališči in ugotoviti, ali virusi lahko povzročijo rak pri človeku in katero obliko raka. Drugo dejstvo zadeva raka dojke. Raziskovalce preseneča, da je mogoče povzročiti rak dojke pri poskusnih živalih z vbrizgavanjem ali pa z oralnim sprejetjem velike doze hormona estrogena, snovi torej, ki jo ženska normalno ustvarja med aktivnim razdobjem svojega spolnega življenja.

Če pa preučujemo rak pri ljudeh, nasprotno naletamo na velike razlike v geografskih relacijah, na primer med Japonci in ZDA. Čeprav ne mislimo, da obstaja velika razlika v fiziologiji organizmov ljudi iz različnih dežel. Epidemiolog je prepričan, da čimtelji okolja, na primer prehrana, vplivajo na nastanek raka dojke. Imeli smo zelo plodne razprave o omenjenih dveh stališjih, rezultat pa bodo sklepi, kako se mora epidemiolog uspešno podrobno razvoja raka dojke, eksperimentatorji pa morajo upoštevati tudi druge čimtelje poleg hormonov.

»V zadnjem času smo brali novice, iz katerih smo lahko sklepali, da je znanost še zelo blizu rešitvi problema raka. Kaj bi lahko povedali o tem, se zlasti, ker ljudje zelo veliko pričakujejo od znanosti, na drugi strani pa, tako pravijo statistike, umre vsak peti človek za rakom?»

»O tem smo že mnogo pisali zadnjih dvajset let. Dve pomembni dejstva sta bili ugotovljeni v zadnjem času. Prvič, da virusi lahko povzročijo rak pri živalih, in drugič, da bi utegnili biti imunološka reakcija telesa verjetno odgovorna za kontrolo raka. Z uporabo imunoloških reakcij bi bilo možno zdraviti raka. Poznam veliko ljudi, ki so prepričani, da bomo s temi odkritji kmalu premagali raka in odkrili kako posebno cepivo, ki bi lahko preprečilo pojav raka ali pa ga odstranilo. Prepričan sem, da se nam bo to posrečilo. Samo v zadnjih dvajsetih letih smo veliko storili za zmanjšanje pogostnosti raka, ki nastaja zaradi izpostavljanja škodljivim snovem v industriji in onesnaženem zraku, in preučili smo pomen hormonov pri povzročanju raka dojke. Globoko sem prepričan, da bomo imeli uspehe tudi v prihodnje, vendar pa dokončne rešitve problema, ki mu preprosto pravimo rak, ne bomo ustvarili brez noč.

DUSAN ZELJEZNOV

ZA VSE IN ZA VSAKEGA knjižna zbirka

PREŠERNOVE DRUŽBE žepni romani

LJUDSKA KNJIGA revija

obzornik

Nataliteta pri nas in po svetu

Povprečje zdaj: dva otroka

Na svetu bo kmalu štiri milijarde ljudi

V minulih obdobjih so bolezn, bolj kakor neštete vojne in naravne nesreče, redčile človekove vrste in povzročale, da se je število ljudi, kljub mnogemu naraščanju, zelo počasi višalo. Kajti množice otrok so pogosto umrle že v prvih mesecih in letih življenja. Ljudje so namreč na splošno premalo pridelali, da bi lahko dovolj nasitili otroke. Zato so bili otroci velikokrat slabotni, hkrati pa je bilo tudi znanje o snagi klavrn, zaradi česar je bil človeški rod, in še posebej otroci, ugodna njiva za širjenje najrazličnejših bolezn. Zlasti velika umazana mesta so bila posredniki, preko katerih so se širile hude nalezljive bolezni, ki jih svet še dandanes pozna pod skupnim imenom kuga.

Precejšnja nihanja in velike razlike

Vojne ponavadi zmanjšajo število rojstev. Kmalu po njih pa se, nasprotno, povečajo. Tako je bilo tudi po prvi svetovni vojni, ko se je v Sloveniji na tisoč prebivalcev leta 1925 rodilo 31 otrok. Kljub temu pa je bilo v novi jugoslovanski državi to najnižje število rojstev. Po tem letu je bilo spet manj rojstev. Manj jih je bilo tudi v prvih letih po drugi svetovni vojni, potem pa so se leta 1950 vnovič povzpela na 24,5 rojstev na vsakih tisoč prebivalcev. Odtlej so spet upadala ter dosegla po 1953, letu 18 rojstev na tisoč prebivalcev. Na tej višini so se obdržala rojstva bolj ali manj nespremenjeno do leta 1967. Vendar so se pozneje še nekoliko zmanjšala, zadnja štiri leta pa se rahlo povečujejo, kar je med drugim tudi posledica dejstva, da ima sedaj otroke tista generacija ljudi, ki se je bila rodila okrog leta 1950, ko je bil, kot smo videli, povojni rekord rojstev.

V Jugoslaviji kot celoti se po drugi svetovni vojni na splošno znižuje število rojstev. Vendar pa so zelo velike razlike po republikah in pokrajinah. Medtem ko je v Sloveniji, na Hrvaškem in v ožji Srbiji ter Vojvodini rodost enak ali celo nižja kot v Evropi, kjer pride povprečno 18 rojstev

Svetovna nasprotja

Jugoslavija predstavlja s svojimi nasprotji nekakšen svet v malem. Da to potrdimo, je zanimivo pogledati tudi svetovne razmere. Leta 1970 je živelo po podatkih Zidovskih narodov, na svetu 3,63 milijarde ljudi. Od tega jih je živelo največ v Aziji, in sicer 2,06 milijarde, v Ameriki 511 milijonov, v Evropi 462 milijonov, v Afriki 344 milijonov, v vsej Sovjetski zvezi 243 milijonov ter v Oceaniji 18,4 milijonov.

V letih od 1965 do 1970 se je povprečno vsako leto na tisoč prebivalcev rodilo na svetu 34 otrok, od tega največ v Afriki, in sicer 46 otrok, v Aziji 38, v Ameriki 30, v Oceaniji 24 ter v Evropi in v Sovjetski zvezi 18.

Sicer pa je bila v tem obdobju največja nataliteta v deželah zahodne Afrike, in sicer kar 49 otrok na vsakih tisoč prebivalcev, sledi ji severna Afrika s 48 otroki, osrednja Afrika in osrednja južna Azija 45, južna Azija 44. Medtem pa se je v severni Evropi, na Japonskem in v Severni Ameriki rodilo le 18 otrok na tisoč prebivalcev ter v zahodni in vzhodni Evropi 17 otrok na vsakih tisoč prebivalcev.

Zaradi tega se je na svetu od 1965 do 1970 vsako leto prebivalstvo povečalo za dva

v Makedoniji za 7.700 ter v Sloveniji in v ožji Srbiji za 6300 žensk.

Zgovorni so tudi podatki, za koliko otrok mora povprečno skrbeti posamezen zdravnik za otroke. Leta 1969 je moral skrbeti na Kosovem povprečno za 12.300, v Bosni in Hercegovini za 6000, v Crni gori za 3110, v Makedoniji za 2700, na Hrvaškem in v Sloveniji za 2000, v ožji Srbiji za 1700 ter v Vojvodini za 1600 otrok.

Skrb za uravnavanje družine kažejo v določenih meri tudi podatki o številu pregledov za uporabo kontracepcijskih sredstev na tisoč žensk, ki so v letih rodnosti. Tako so leta 1968 pregledali od vsakih tisoč takšnih žensk na Kosovem 17, v Bosni in Hercegovini 61, na Hrvaškem 55, v Crni gori 68, v ožji Srbiji 103, v Makedoniji 146, v Sloveniji 266 ter v Vojvodini 299 žensk.

Na položaj ženske v družbi in na njeno kulturno raven kažejo tudi podatki o deležu zaposlenih žena od skupnega števila zaposlenih. To razmerje pa vpliva tudi na število rojstev. Najneugodnejši odstotek za poslenih imajo žene na Kosovem, kjer jih je bilo leta 1971 zaposlenih le 17 odstotkov od skupnega števila zaposlenih v tej pokrajini, v Bosni znaša ta delež 24 odstotkov, v Makedoniji 26 odstotkov, v Crni gori 27, v ožji Srbiji 30 odstotkov, v Vojvodini 31 odstotkov, na Hrvaškem 35 odstotkov ter v Sloveniji 42 odstotkov.

spremeni njihov družbeni položaj, z urbanizacijo in potem, ko se izboljšata socialna vrednost ter skrb za mater in otroke.

Olajšati materinstvo

V mnogih deželah je zaradi takega razvoja postalo že kar težavno ohraniti obseg prilaštva na doseženi ravni. Kajti prirastek dveh otrok na družino ne zadostuje, da bi se ta raven obdržala. Zato so mnoge dežele s takimi značilnostmi pričele spodbujati družine, da bi imele otroke. Ne več iz surovih razlogov, kakor nekatere države pred vojno, namreč da bi si vzgojile čim več hrane za kanone, marveč zaradi uspešnega gospodarskega in kulturnega razvoja dežele v prihodnje. Zato dajejo družinam razne olajšave, zlasti pa skrb za stanovanja, za otroško varstvo, omogočajo zaposlenim materam dopuste za nego otroka, dajejo otroške dodatke in druge skrbe, da bi rojstva obdržali v normalnih mejah.

Jugoslaviji dajejo nekaj takih olajšav v okviru vse države. Slovenija in še nekatere druge razvitejšie republike pa poleg tega vodijo še politiko, ki je znana pod imenom načrtovanje družine. Z njo žele doseči normalen obseg rojstev, hkrati pa, da bi se otroci rodili zdravili, tako da bi imeli v mladosti vse, kar potrebujejo, in tudi zglede nega in vzgojo.

Začarani krog

Iz števil, ki smo jih zapisali v začetku, vidimo, da najbolj naraščajo rojstva prav na nerazvitih območjih, ki tvorijo kake tri četrtine zemeljskega prebivalstva. Te dežele se vrte v tako imenovanem začaranem krogu slabega gospodarskega razvoja in revščine ter velikega naraščanja prebivalstva. Zakaj govorimo o krogu? Zato, ker če hočejo te dežele zvišati življenjsko raven, morajo več pridelati in proizvesti. To pa ni mogoče dovolj hitro, če rezultate dobesedno počje novi naraščaji.

Nekatere dežele, kjer je tak razvoj še veliko bolj zaskrbljivo kot na nekaterih naših območjih, so spoznale brezidnost takega gibanja in se lotevajo najrazličnejših ukrepov, ki naj bi zmanjšali število rojstev. Seveda se rezultati počasi kažejo, zato pa tudi silovitost zahtev po omejevanju rojstev narašča.

Razen pomanjkanja zdravstvene službe v takih deželah predstavlja oviro uspešni uporabi kontracepcijskih sredstev tudi dejstvo, da mora imeti žena, ki ta sredstva uporablja, določeno izobrazbo in kulturno raven, da jih sploh lahko uporablja. Tolikšne ravni pa največkrat ni. Zato je edini uspešni način sterilizacija, in to moškega, ker je enostavnejša. Te so se lotili v Indiji. Vsakemu moškemu, ki že ima otroke in ki se s posegom strinja, daje celo nagrado. Vendar pa, kar, s sedanjim številom prijaviteljnih niso zadovoljni, saj število prebivalstva še vedno stimo narašča. Zato nekateri domaći ugledni zdravniki celo predlagajo, da bi morali ta poseg predpisati kot obvezen za vse moške, ki imajo v zakonitu že po dva otroke. Res so nekateri glasovi za zmanjšanje števila rojstev za čudo podobni onim neuglednim zamisljam, ki so jih bili zastopali nekateri evropski misleci na začetku evropske industrijske revolucije.

Toda razmere v teh deželah so res že sedaj tako hude, da bi se lahko stinjalji z ugotovitvijo, da pomeni imeti veliko otrok, hudo delstvo zoper skupnost. Nekateri celo opozarjajo, da bi v primeru, če bi se prebivalstvo povečevalo s tako hitrostjo kot doslej, prišlo do samoučiniteljnosti človeštva. Res je iz izkušnje v naravi jasno, da bi se v takem primeru ustvarilo ravnovesje na nekaj drugačen način. Vendar je človek postal to, kar je, prav zato, ker se je naučil misliti in naravo obvladovati. Zato je prav in nujno, da tokrat pravočasno obvlada tudi samega sebe.

Kakor je namreč moč, v deželah z nizko nataliteto z določenimi družbenimi ukrepi zadrževati zniževanje rojstev, tako je moč tudi na območjih, kjer je rodost visoka, doseči njihovo zniževanje, oziroma hitrejšo zniževanje. Kot smo dejali, je težko doseči pri ženskah z nizko kulturno ravnijo, da bi uspešno uporabljale kontracepcijska sredstva. Vendar pa v naših krajih z visokim prirastkom pogosto vidimo, da takih metod ne uporabljajo niti ženske, ki tako raven imajo. To pa je zelo neudobno.

Brzdati rojstva in povečevati proizvodnjo

Neodgovorno in neznanstveno pa je tudi v sedanjem času, ko poznamo humane metode za uravnavanje rojstev, prepustiti levil delež skrbi za zmanjšanje rojstev času, ki naj opravi svoje.

Obično je, da starša neodgovorno ravnata, če narodita obično otrok, čeprav vešta, da bodo zato živeli v pomanjkanju, oziroma da si bodo zaradi tega morali iskati kruha, če tujem. Prav tako pa je tudi neodgovorno, če skrb za naraščaj naprtila sosedom. Prav isto pa lahko trdimo tudi za družbo, ki tako ravnata.

Doiznost in človeška solidarnost zahtevata, da razvita območja pomagajo nerazvitim pri njihovem razvoju.

Samo tako se bodo nerazviti mogli izkapat iz zmožnosti. Doiznost in človeška solidarnost nerazvitih pa je, da to pomoč čim bolj rospodarno in koristno uporabijo in s tem zmanjšajo svojo nerazvitost. Del te skrbi pa je vsekakor tudi skrb na področju natalitete,

ILJA POPIT

Sicer so ljudje še prej iz izkušnje, ki so jo širile tudi različne vere, vedeli za sočisljevalno moč vode, pa tudi za razna druga bolj ali manj uspešna pravila za pripravo živil itd. Vendar pa so šele potem, ko so s pomočjo drobnogleda spoznali povzročitelje bolezn, zavestno začeli skrbeti za snago.

Ko pa so se odkrili prva zaščitna cepiva in zdravila zoper hude nalezljive bolezni, se je število smrti pri otrocih naglo zmanjšalo, daljšati pa se je začela tudi življenjska doba starejših ljudi. Končna posledica take zmage nad starimi boleznimi pa je bila, da je pričelo prebivalstvo naglo naraščati.

Dojenčkov umre čedalje manj

Še leta 1900 je v evropskih deželah od vsakih tisoč otrok, ki so se bili rodili živi, že v prvem letu umrlo od 100 do 200 dojenčkov. Od tedaj pa je to število padlo na samo 39 umrlih dojenčkov na vsakih tisoč živorojenih otrok.

Po tem številu so nastala sedanja merila, ki pravijo, da je smrtnost pod 30 dojenčkov na tisoč živorojenih otrok nizka, od 30 do 60 srednja, od 60 do 100 visoka in nad 100 zelo visoka.

Tako vidimo, da je bila v prvih letih po vojni umrljivost dojenčkov v Jugoslaviji povprečno zelo visoka. Še v obdobju od 1950 do 1954 je umrlo v Jugoslaviji v prvem letu življenja povprečno kar 116 dojenčkov na vsakih tisoč otrok, ki so se bili rodili živi. Od tega jih je umrlo največ na Kosovem, in sicer 155, v Makedoniji 139, v Bosni in Hercegovini 134, v Vojvodini 120, na Hrvaškem 111, v ožji Srbiji 96, v Crni gori 89 ter v Sloveniji 71 na vsakih tisoč otrok, ki so se bili rodili živi. Od tedaj so se razmere na splošno zelo zboljšale, tako da je leta 1970 v prvem letu življenja umrlo na tisoč otrok, ki so se bili rodili živi, povprečno v Jugoslaviji le še 55 dojenčkov, od tega na Kosovem 94, v Bosni in Hercegovini 69, v Makedoniji 50, v ožji Srbiji 40, na Hrvaškem, Vojvodini in Crni gori 34 ter v Sloveniji 23 dojenčkov.

Zaradi velike smrtnosti v minulih obdobjih je trajalo tisoletja, da je šele okrog leta 1890 človeštvo doseglo milijardo ljudi. Zaradi tako odličnega vpliva zdravstvenega in družbenega napredka pa se je to število posej v kratkem obdobju do leta 1930 podvojilo. Od tedaj naprej je rast še hitrejša, tako da bo na svetu kmalu 4 milijarde ljudi, čez 23 let, torej leta 2000, pa jih bo že 6,5 milijarde.

Slovinci smo se počasneje rojevali

Ljudje so se šteli že v starih časih. Vendar je namreč zmeraj zanimalo, koliko ljudi mora plašati davke, pa tudi s koliko delovnimi rokami lahko računajo, ko bodo gradili jezove, velike sgradebe pa tudi koliko moč bo moč popeljati v boj. Tako so že Rimljani v svojih svetiščih pisali spiske rojenih in umrlih. Ti spiski so bili predniki matičnih knjig, ki jih je v Sloveniji pričela voditi cerkev že okrog leta 1500. Od leta 1762 naprej pa jih je predpisala tudi avstrijska država.

Zato je moč precej daleč nazaj ugotovljati rast prebivalstva v Sloveniji. Na ozemlju, ki ga obsega današnja republika Slovenija, je bila v 18. in v 19. stoletju gostota rojstev med 34 in 36 na tisoč prebivalcev. Zato se je število prebivalstva na leto povečalo za manj kot pol odstotka. Ker se je tedaj v drugih deželah Evrope rodilo na tisoč prebivalcev po 38 do 40 otrok na leto, je jasno, da se je delež, ki so ga predstavljali Slovenci med prebivalci Evrope, so

razmerno vedno bolj manjšal. Pri tem seveda upostevamo samo Slovence, ki so tedaj živeli na ozemlju sedanje Slovenije, brez zdajšnjih oziroma tedanjih sosednjih Slovencev.

Da pa je celotno število Slovencev v Sloveniji raslo počasneje, je pripisati tudi velikemu izseljevanju, ki se je bilo začelo

JANEZ ZRNEC: SESTANEK V STIRIH

v šestdesetih letih minulega stoletja. Izračunali so, da se je leta 1714, ko je bil v Sloveniji prvi popis prebivalcev, na tisoč prebivalcev rodilo 34 otrok. Taka rast se je obdržala do konca 19. stoletja. Tako se je v letih 1871 do 1880 na vsakih tisoč prebivalcev rodilo v Sloveniji 34,3 otrok, v vsej Evropi 38,9, v obdobju od 1881 do 1890 v Sloveniji 35,1, v Evropi 36,1, v letih 1891 do 1900 v Sloveniji 24,8, v Evropi 38,9 ter od 1901 do 1910 v Sloveniji 34,0, v Evropi pa 30,8 otrok na vsakih tisoč prebivalcev.

na tisoč prebivalcev, pa se je rodilo 1965 do 1970 na vsakih tisoč prebivalcev v Crni gori 22, v Bosni in Hercegovini 25, v Makedoniji 26, na Kosovem pa kar 39 otrok, kar je sploh najvišja stopnja v Evropi, celo višja kot znaša svetovno povprečje (34 rojstev na tisoč prebivalcev), tako da še uvrščajo Albanci na Kosovem takoj za povprečje, kakršno je v Afriki in Aziji, kjer so sicer območja z največjo rodnostjo na svetu.

Največje povečanje na Kosovem

Ob rasti prebivalstva v nekaterih republikah je zanimivo pogledati, za koliko se je povečalo celotno prebivalstvo v Jugoslaviji in po republikah ter pokrajinah od popisa prebivalstva leta 1948 do sredine leta 1971, torej v 23 letih.

	sl. preb. 1948	sl. preb. 1971	Povečanje prebivalstva v odstotkih
Kosovo	728.000	1.255.000	72
Bosna in Hercegovina	2.565.000	3.757.000	46
Makedonija	1.153.000	1.654.000	43
Crna gora	377.000	532.000	41
Ožja Srbija	4.137.000	5.249.000	27
Slovenija	1.439.000	1.728.000	20
Vojvodina	1.663.000	1.952.000	17
Hrvaška	3.780.000	4.427.000	17

odstotka. Od tega se je največ povečalo v osrednji Ameriki, in sicer za 3,4 odstotka, njej sledi severna Afrika, kjer se je povečalo za 3,1 odstotka, na leto, v tropski južni Ameriki za 3 odstotke, jugozahodni Aziji za 2,9 odstotka, in v jugovzhodni Aziji ter v osrednji južni Aziji za 2,8 odstotka. V tem času pa se je prebivalstvo v severni Ameriki povečevalo le za 1,2 odstotka ter v vzhodni in zahodni Evropi le za 0,8 odstotka.

En ginekolog za 27.000 žensk, en zdravnik za 12.300 otrok

Znano je, da je visoka nataliteta v tesni povezavi z nizko občo življenjsko ravnijo in z nizkim narodnim dohodkom, z nepismenostjo, z nizkim številom žensk, ki so zaposlene v proizvodnji, s slabim zdravstvenim varstvom žensk med nosečnostjo in po njej, z nizkim številom bolniških sester, zdravnikov ter še posebej zdravnikov za ženske in otroke itd.

Zelo zgovorni so podatki, ki povedo, za koliko žensk mora skrbeti povprečno posamezen zdravnik za ženske. Kajti iz takega števila je videti, da mnogo žensk ne more obiskati ginekologa, ker jih ni dovolj.

To nam kažejo podatki za leto 1969, ko je moral vsak ginekolog skrbeti na Kosovem za povprečno 27.600, v Bosni in Hercegovini za 12.300, v Crni gori za 10.200, v Vojvodini za 9.000, na Hrvaškem za 8.500,

Rojstva v dvajsetih letih

Povprečno število otrok, ki so se rodili živi na tisoč prebivalcev v Jugoslaviji od leta 1950 naprej, nam kaže naslednja tabela:

	1950 do 1954	1955 do 1959	1960 do 1964	1965 do 1970	1971
Kosovo	44	42	42	39	37,2
Makedonija	38	34	29	26	23,2
Bosna in Hercegovina	38	35	32	25	21,4
Crna gora	32	30	27	22	18,9
ožja Srbija	26	20	17	15	15,0
Vojvodina	23	18	16	14	12,8
Hrvaška	23	20	17	15	14,2
Slovenija	23	19	18	18	16,8
SFRJ	28,8	24,8	22,1	19,5	18,2

GLAVNI TRG V KRAKOVU Foto: arhiv Deia

Zgodovina

Reportažni zapis

Sprehod v arabski včeraj

Pogovor z libanonskim zgodovinarjem in nekdanjim zunanjim ministrom Džavadom Bulosom

»Arabski narod, en sam, od (Atlantskega) oceana do (Perzijskega) zaliva... zelo rad poudarja eden izmed najbolj vnetih privržencev arabske enotnosti, libijski predsednik Moamer el Gadafi, ki je poleg vojaških ved bleščeče diplomiral tudi arabsko zgodovino in hoče na slavni arabski preteklosti graditi sodobno arabsko družbo. Prav nedavno je k tem svojim načrtom pritegnil tudi egiptovskega predsednika Sadata, s katerim sta razglasila, da bosta čez leto dni Egipt in Libija ena država, en narod. Toda kaj je arabski narod? Kakšna je njegova slavna preteklost? O tem govori v intervjuju za bejrutski list »Orient le Jour« znan arabski zgodovinar in nekdanji libanonski zunanji minister Džavad Bulos.

Zgodovina tudi ne omenja nikakršnega sodelovanja muslimanskih domačinov v bojih proti križarjem, ki so se leta 1098-9 pojavili v Siriji in Palestini. Obe omenjeni državi, kakor tudi Egipt in Irak, sta bili tedaj že skoraj popolnoma islamizirani, vendar so v Siriji, Palestini in Iraku vladali Turki Seldžuki, ki so se prvi sponožili s križarji v Mali Aziji, Antiohiji in Jeruzalemu. Za Seldžuki so prišli Saladin in njegovi nasledniki Ajubi, katerih vojsko so sestavljali Kurdi in Turki. Turški in kirkuški Mameluki (1250-1517) so dokončno končali s križarsko avanturo na Levantu (1291). Naposled so arabskemu ali arabiziranemu Orientu vladali Turki Otomani vse do propada njihovega imperija l. 1918.

memu skupina ljudi, ki so nasejani na določeno ozemlje in imajo voljo do skupnega življenja v emotni ali federativni politični skupnosti, ne glede na rasno poreklo ali vero. Libanon so kot zemljepisno in zgodovinsko individualiteto vse od temeljske dobe tvorile in razvijale socialne skupine, ki so danes združene v državo in tako predstavljajo nacijo.

— Kako ste se začeli ukvarjati z zgodovino?
»Do zgodovine me je pripeljala politika že v času, ko sem bil libanonski minister za zunanje zadeve. Zgodovina je prava politična šola. Gre samo za pravilno interpretacijo. Od leta 1945 dalje sem se posvetil svojemu delu »Narodi in civilizacije Bliznjega vzhoda.«

— Sedaj delate sintezo, ki bo bistvena za razumevanje arabskega sveta.
»Dekadencija in anarhija, v kateri živijo države arabskega vzhoda, odkar so dosegle svojo neodvisnost, in zlasti njihova inferturnost na ekonomskem, družbenem, kulturnem in vojaškem področju so me spodbudile k ponovni in bolj poglobljenemu študiju njihove zgodovine. Kmalu sem spoznal, da si vsi ti narodi pripisujejo slavno preteklost od islama dalje, ne da bi v resnici kaj dosti vedeli o svoji zgodovini. Pomnilo je slavne epizode, ki so jih narajali pesniki znani že bolj poveličati, obdobja dekandence pa kar raje spregledajo, čeprav je tudi o teh velikih napisanega v delih arabskih zgodovinarjev. Žal je snov zelo neurejena, tako da se le redki lotijo proučevanja.«

— Mislite, da so Arabci v svoji zgodovini že kdaj poznali tako dekadentno obdobje, kot je to, ki ga trenutno živijo?
»Pred islamom so živela plemena na Arabem polotoku zelo neodvisno drugo od drugega in pogosto celo v sovražnih odnosih. Vse med člani posameznih plemen so bile večinoma sorodstvene značaja, medtem ko v sorunu že piše, da so muslimanski Arabci nacionalna skupnost, ki jo veže islamstvo. Po ustanovitvi velikega arabskega imperija pa prične kot povezovalni element prevladovati etnično sorodstvo. V vladajoči in privilegirani razred so tedaj sodili le arabski zavojevalci, medtem ko so bili njihovi nearabski sosedni manjši vredni, »mavalis«. Na Arabem polotoku so tako imenovali osvobodilce, ki so ostajali v arabskih plemenih. Dobeseden prevod je lahko gost, odjemalec ali varovalec. Gre torej za izrazito rasističen arabski nacionalizem, katerega izraz je islamska vera. Na boljsem so bili »Ljudje knjige« (kristjani in Zidje) s statusom, določenem v koranu.

Izraz »Arabci« pomeni »svet«, kot je anglosaksonski

»Predvsem moram pojasniti, da tako v preteklosti kot v sedanosti izraz »Arabi« ne označuje naroda v sodobnem pomenu besede, ampak »svet«, etnično-lingvistično in kulturno skupnost, ki jo sestavljajo več nacij ali narodov, vsak s svojo lastno individualnostjo in specifičnim tisoletnim razvojem. Arabski svet je pojmovati le tako, kot je anglo-saksonski ali špansko-ameriški svet.

Upoštevati moramo dejstva, saj so utvare in vodje ideologije, tako v preteklosti kot v sedanosti, premnogokrat peljale do bolečih porazov.
Arabske države se sklicujejo na slavno preteklost na političnem, vojaškem, kulturnem in drugih področjih. Vendar pravi zgodovina, da so vojaška zavojevanja in ustanovitve velikega islamskega imperija v VII. stoletju delo Arabcev z Arabskega polotoka. Vse druge, danes tako imenovane arabske države, so bile arabizirane in islamizirane šele po ekspanziji islama zunaj Arabije. Kasneje so ravnali islamizirani, nearabski narodi (Turki, Kurdi, Berberji itd.) Siriji in branili imperij. Tako je bila sijajna civilizacija v času bagdadskih kalifov Abasidov skupno delo Irancev, arabiziranih Irančanov in drugih, medtem ko so imeli prvotni Arabci pri tem le zelo majhno vlogo.
Danes sodijo k državam arabskega vzhoda: Egipt, Palestina, Libanon, Sirija, Irak in Arabski polotok. Do VII. stoletja so bili Arabci le na Arabem polotoku, prostrani puščavski in stepski deželi, ki je bila, tako kot še danes, večinoma naseljena z nomadskim prebivalstvom. Srednjemu stoletju je prerok Mohamed, ustanovitelj islama, združil arabska plemena, ki so sprejela islam, v teokratski arabski imperij s prestolnico v Medini. V času medinskih, in kasneje tudi damaščanskih kalifov (632-750), so arabska plemena osvobodila prostrana, stalno naseljena območja vse od Indije do Španije. Tedaj je bil arabski nacionalizem vseskozi rasističen, saj so izključno prvotni Arabci, zavojevalci, tvorili vladajoči razred oziroma kasto. Arabizirani in izpreobrnjeni domačini so bili le drugorzadni subjekti, »mavalis«, brez političnih pravic.

vitelj islama, združil arabska plemena, ki so sprejela islam, v teokratski arabski imperij s prestolnico v Medini. V času medinskih, in kasneje tudi damaščanskih kalifov (632-750), so arabska plemena osvobodila prostrana, stalno naseljena območja vse od Indije do Španije. Tedaj je bil arabski nacionalizem vseskozi rasističen, saj so izključno prvotni Arabci, zavojevalci, tvorili vladajoči razred oziroma kasto. Arabizirani in izpreobrnjeni domačini so bili le drugorzadni subjekti, »mavalis«, brez političnih pravic.

Nacionalna skupnost, ki jo veže islam

Pred islamom so živela plemena na Arabem polotoku zelo neodvisno drugo od drugega in pogosto celo v sovražnih odnosih. Vse med člani posameznih plemen so bile večinoma sorodstvene značaja, medtem ko v sorunu že piše, da so muslimanski Arabci nacionalna skupnost, ki jo veže islamstvo. Po ustanovitvi velikega arabskega imperija pa prične kot povezovalni element prevladovati etnično sorodstvo. V vladajoči in privilegirani razred so tedaj sodili le arabski zavojevalci, medtem ko so bili njihovi nearabski sosedni manjši vredni, »mavalis«. Na Arabem polotoku so tako imenovali osvobodilce, ki so ostajali v arabskih plemenih. Dobeseden prevod je lahko gost, odjemalec ali varovalec. Gre torej za izrazito rasističen arabski nacionalizem, katerega izraz je islamska vera. Na boljsem so bili »Ljudje knjige« (kristjani in Zidje) s statusom, določenem v koranu.

— Vendar so damaščanski Omajadi, torej sirijski Arabci osvojili Španijo.
»Torceje rečeno so bili to severnoafriški Berberji pod vodstvom Arabcev z Arabskega polotoka, ki so jih poslali damaščanski kalifi. Berberji so bili sorazmerno številnejši od Arabcev.«

— Je torej bila to bolj muslimanska kot arabska osvoboditev?
»Pred islamom so živela plemena na Arabem polotoku zelo neodvisno drugo od drugega in pogosto celo v sovražnih odnosih. Vse med člani posameznih plemen so bile večinoma sorodstvene značaja, medtem ko v sorunu že piše, da so muslimanski Arabci nacionalna skupnost, ki jo veže islamstvo. Po ustanovitvi velikega arabskega imperija pa prične kot povezovalni element prevladovati etnično sorodstvo. V vladajoči in privilegirani razred so tedaj sodili le arabski zavojevalci, medtem ko so bili njihovi nearabski sosedni manjši vredni, »mavalis«. Na Arabem polotoku so tako imenovali osvobodilce, ki so ostajali v arabskih plemenih. Dobeseden prevod je lahko gost, odjemalec ali varovalec. Gre torej za izrazito rasističen arabski nacionalizem, katerega izraz je islamska vera. Na boljsem so bili »Ljudje knjige« (kristjani in Zidje) s statusom, določenem v koranu.

— Vendar so damaščanski Omajadi, torej sirijski Arabci osvojili Španijo.
»Torceje rečeno so bili to severnoafriški Berberji pod vodstvom Arabcev z Arabskega polotoka, ki so jih poslali damaščanski kalifi. Berberji so bili sorazmerno številnejši od Arabcev.«

— Je torej bila to bolj muslimanska kot arabska osvoboditev?
»Pred islamom so živela plemena na Arabem polotoku zelo neodvisno drugo od drugega in pogosto celo v sovražnih odnosih. Vse med člani posameznih plemen so bile večinoma sorodstvene značaja, medtem ko v sorunu že piše, da so muslimanski Arabci nacionalna skupnost, ki jo veže islamstvo. Po ustanovitvi velikega arabskega imperija pa prične kot povezovalni element prevladovati etnično sorodstvo. V vladajoči in privilegirani razred so tedaj sodili le arabski zavojevalci, medtem ko so bili njihovi nearabski sosedni manjši vredni, »mavalis«. Na Arabem polotoku so tako imenovali osvobodilce, ki so ostajali v arabskih plemenih. Dobeseden prevod je lahko gost, odjemalec ali varovalec. Gre torej za izrazito rasističen arabski nacionalizem, katerega izraz je islamska vera. Na boljsem so bili »Ljudje knjige« (kristjani in Zidje) s statusom, določenem v koranu.

— Ali je na svetu kakšen narod, ki se lahko ponosa s čistostjo rase?
»Arabizirani Arabci so, kot vsi narodi, stabilizirane etnične mešanice. Med seboj se ne ločijo po jeziku ali veri, ampak po psihološkem značaju, ki ga določajo geografski pogoji dežel, v katerih bivajo. Od samega začetka zgodovine so bili Egipt, Sirija, Irak in Arabija ločene celote, četudi so bile siloma združene v eno državo ali pa so pripadale isti jezikovni in verski skupnosti.

— Vendar so bili zgodovinski vzhodnega (Mašrek) iz zahodnega (Magreb) arabskega sveta vedno ločeni, tako pred islamom kakor tudi po njem. Oba skupaj imata več kot 10 milijonov kvadratnih kilometrov površine, kar je približno toliko kot vsa Evropa. Magreb je bil arabiziran šele po arabskih osvajanjih.

Stabilizirane etnične mešanice

— Kako o vsem tem mislijo drugi arabski zgodovinarji?
»Vsa omenjena dejstva potrjujejo arabski zgodovinarji. V svojem zadnjem delu »Velike prelomnice v zgodovini arabskega Vzhoda po islamu« jih samo urejam in sintetiziram, ker je pri starih arabskih zgodovinarjih najti le pripovedi dejstev, opise in analize. Izjema je Ibn Kaldun, nadarjeni zgodovinar iz XIV. stoletja.«

— Zakaj so Arabci kljub nekdanji stari civilizaciji postali tako nezainteresirani za znanost?
»Najuspešnejše kulturno in znanstveno obdobje v času prvih kalifov Abasidov je bil skupni dosežek vseh arabiziranih dežel. Arabci so prispeli do vsakega jezika, ki je bil uradni in knjižni jezik abasidskega imperija, in koran, osnovni temelj arabskega jezika in književnosti. Iranski pisatelji, znanstveniki in filozofi so pisali v arabsčini.

— Zakaj so Arabci kljub nekdanji stari civilizaciji postali tako nezainteresirani za znanost?
»Najuspešnejše kulturno in znanstveno obdobje v času prvih kalifov Abasidov je bil skupni dosežek vseh arabiziranih dežel. Arabci so prispeli do vsakega jezika, ki je bil uradni in knjižni jezik abasidskega imperija, in koran, osnovni temelj arabskega jezika in književnosti. Iranski pisatelji, znanstveniki in filozofi so pisali v arabsčini.

— Zakaj so Arabci kljub nekdanji stari civilizaciji postali tako nezainteresirani za znanost?
»Najuspešnejše kulturno in znanstveno obdobje v času prvih kalifov Abasidov je bil skupni dosežek vseh arabiziranih dežel. Arabci so prispeli do vsakega jezika, ki je bil uradni in knjižni jezik abasidskega imperija, in koran, osnovni temelj arabskega jezika in književnosti. Iranski pisatelji, znanstveniki in filozofi so pisali v arabsčini.

„Ozemlje islama“ in „vojno ozemlje“

— Zakaj niso Arabci v vsej svoji zgodovini nikoli podpisali mirovne pogodbe?
»Stari Arabci so ločili ozemlje islama, kjer so vladali Muslimani, in vojno ozemlje, kamor je islam prodiral. Zato so bile pogodbe med muslimani in nemuslimani nacejno le premirja.

— Stari Arabci so ločili ozemlje islama, kjer so vladali Muslimani, in vojno ozemlje, kamor je islam prodiral. Zato so bile pogodbe med muslimani in nemuslimani nacejno le premirja.

— Stari Arabci so ločili ozemlje islama, kjer so vladali Muslimani, in vojno ozemlje, kamor je islam prodiral. Zato so bile pogodbe med muslimani in nemuslimani nacejno le premirja.

— Stari Arabci so ločili ozemlje islama, kjer so vladali Muslimani, in vojno ozemlje, kamor je islam prodiral. Zato so bile pogodbe med muslimani in nemuslimani nacejno le premirja.

— Stari Arabci so ločili ozemlje islama, kjer so vladali Muslimani, in vojno ozemlje, kamor je islam prodiral. Zato so bile pogodbe med muslimani in nemuslimani nacejno le premirja.

— Stari Arabci so ločili ozemlje islama, kjer so vladali Muslimani, in vojno ozemlje, kamor je islam prodiral. Zato so bile pogodbe med muslimani in nemuslimani nacejno le premirja.

— Stari Arabci so ločili ozemlje islama, kjer so vladali Muslimani, in vojno ozemlje, kamor je islam prodiral. Zato so bile pogodbe med muslimani in nemuslimani nacejno le premirja.

Rendez-vous s krakovsko legendo

Pa še s katero

Mesta so kot ženske. Majhna ali velika, lepa ali manj lepa, ko ketna in sramežljiva in polna skrivnosti, ki jih nikoli ni zveš vseh in te tako presenečajo takrat, ko to najmanj pričakuješ. Krakov v tem ni nobena izjema. Imena krajev so si zelo, zelo različna. Zgodbe, ki govore o tem, kako je kako mesto dobilo svoje ime, pa so si mnogo-krat podobne.

Na hribu ob zavoju reke Visle že stoletja stoji kraljevski dvorec, Wawel imenovan. V jami pod grajskimi zidovi, kjer zdaj odneva korak turistov, je pred davnimi, davnimi leti živel in vladal strašen zmaj. Ljudje iz okolice so mu morali prinašati živali in ljudi, predvsem lepa dekleta, za menu. Še dan današnji bi bilo tako, da se ni rodil junak, ki so ga krstili za Krakaa. Krak se zmaya ni ustrašil, odsel je v njegovo jamo in ga ubil. Srečni ljudje so se mu zahvalili in mestu, ki se je razraslo na obeh bregovih Visle pod wawelskim hribom, dali ime po svojem rešitelju — Krakov.

P. S. Biti turist je danes moderno, pa si je ta luksuz privoščil še wawelski zmaj in letos osebno prišel na Dni Krakova. To je nekaj podobnega kot naša kmečka obcet. Odočil se je, da bo nekaj časa vedril pod wawelskimi zidovi. Tisti, ki ste to polje obiskali staro poljsko prestolnico, ste ga morebiti srečali.

Nevoščljivost pa taka

Za pariško Notre-Dame pravijo, da sta zaradi pomanjkanja gradbenih sredstev ostala zvonika nedograjena. Na krakovskem Glavnem trgu (Rynek Główny) imamo podobno »spakow«. Cerkev sv. Marije je gotovo ena najbolj popularnih v Krakovu, kar pa niso mačje solze, saj je po njej nekaterih v tem upoljskem Rimu kar 73 (tridesetdeset) cerkev. Po pravici vam povem, da je ena lepša od druge.

Marjaka cerkev, če je čisto podomimo, ni znamenita samo po oltarnem triptihu mojstra Wita Stwosza, ampak še po dveh starih, zvezanih z njenim imenom. Taka lepa cerkev pa ima hibo. Zvonika nista enaka, ampak je eden manjši. Kako to? Takole je bilo, pravijo. Gradila sta jo dva brata in ko sta začela postavljati zvonika, sta stavila. Boljši ho tisti, ki bo zgradil višji zvonik. Zidala sta in zidala, više in više, če dalje bolj pod nebo, a noben ni hotel odnehati. Kaj zdaj? Če bo šlo tako naprej, bosta kmalu lahko žegečala oblake po podplatih. Nekega dne pa je gradnjo nadaljeval samo eden. Ta je prejšnji večer z mečem ubil svojega brata in odstihnil cerkev sv. Marije krasita dva neenaka zvonika.

Eden višji, vitkejši, bogatejši — drugi nižji, skromnejši, nekako sramežljiv pa zato nič manj lep in zanimiv. Pa še to: meč, s katerim je prvi brat ubil drugega, menda še danes visi v Sukiennicach. Saj ni res! Vzidan je v stropu pri glavnem vходу. Dajte, poskusite ga najti sami, ne bo vam žal.

Z Jadvigo pri Hedviki

Čakam. Se vedno čakam. Vrtim se okrog Adamčka (spomenika Adamu Mickiewiczu) kot maček okrog vrele kaše, pa nič. Naposled je le prišla.
»Oprostite. Tramvaj. Gneča...«
»Je že v redu. Gveča.«
Čolem — po nase bi bilo to nekako zdražvo ali pa servus — se obrnem k Adamčku in po zavilnih ulicah zakoračiva na Wawel. Zanimivosti na pretek: zmajeva Ja-

ma, muzej in pol, čudovit razgled — ne, najlepša hvala. Danes sva bolj navdušena za grobove? Še deset zlotov vstopnine in že sva ob prvem sarkofagu. Vrsta jih je. V njih počivajo poljski kralji. V kripti, kamor peljejo izlizane stopnice, še dva. Prav tako znamenita in priljubljena »kralja«, le da sta to kralja perasa. Mickiewicz in Slowacki.

Najima današnja pot pa ne velja ne njima ne drugim, ampak Jadvigi (Hedviki) Jagelonski. Jadviga je najbolj priljubljena poljska kraljica. Izročila govore o njej, da je bila dobra, modra, delovna in velikušna. V oporoki je svoje imetje zapustila univerzi in zato se krakovska univerza tudi imenuje po njej — Jagelonska. Vendar so to le suhi fakti, ki jih najdemo v zaprašeni arhivih. Mladi pa obiskujejo njen grob in med svežim cvetjem, povezanim s trakov v narodnih barvah Poljske in Madžarske, so neredko lističi z izpisanimi željami.

Kaj vse ni na teh lističih? Pomagaj Jadvigo, da bom dobro pisal, matematično šolsko. Zelim si sročiti v ljubezni. Plišastega medvedka in punčko, ki reče mama. Želje, želje, toliko želja, da jih Jadviga težko sproti izpolnjuje, tajnice pa nima.

Prekinjena melodija

Ob vsaki polni uri je Glavni trg še bolj poln. Med prodajalce s cvetjem in golobe se zgetejo še turisti. Prav čudno se obnašajo. Zdaj gledajo uru, zdaj spet nebo. Oblakov ni, mrk ni napovedan, zlatih palic tudi ne mečejo iz letala, pa vendar vsi bujijo tja gor. Tra-ra-ra-ra. Krakov postane manjši, stisnjen med obrabne zidove. Vsako jutro se oglasi trobentač v cerkveni zvoniku in da znak, naj odpro mesta na vrata. Vsak večer jih na njegovo melodijo spet zapro. To je slišnina. Zdaj jo igrajo vsako uru. Melodija, ki jo igrajo na vse štiri stru sveta, je prekinjena.

Govore, da od takrat, ko so Krakov oblegali Tataři. Neko jutro, ko je kot že mnogokrat dotlej igral svojo melodijo, je izza mestnih zidov priletela tatarska puščica in trobentača med igranjem zadel v vrat. Na tem mestu je melodija pretrgana. Njegove naslednike zdaj oblegajo turisti. Gledajo v zvonik Marijine cerkve in čakajo, da se odpre okence, pokaže trobentača in tra-ra-ra. Vsako polno uru. Če je dež, raje prižgite radio. Tudi tam ga igrajo. V kleti Kotowca, kjer so bile včasih teme in mučnice, zdaj strážijo prikupne natakarice v srednjeveških oblačilih. Po dvojni kuhani medicini fantazija pričara na stene silhuete zapornikov, ki jih obkluje svetloba sveč, in prav prijetno je poslušati prijatelja, kako ti pripoveduje, da je v Krakovu samostan, kjer menihi spe v rakvah in jim celice pospravljajo še pokojni brat; kako je na univerzi študent, ki študira že enajst let, a je še vedno v drugem letniku, preživljal pa se je s tem, da je drugim pisal diplomatske naloge — prebrišan po pol, ni kaj reči; o Laikoniku, o Juvenalijah, ko so študentje vladarji mesta in si lahko privoščijo marsikakšno šalo, in o... o Krakovu, Poljski, ljudem.

Zapiski iz popotovanja (2)

V srebrnem mestu

Srebro je dalo življenje Taxcu in mojstri iz Taxca so dali življenje srebru

Iz Cuernavaca se cesta še naprej spušča v obširno ravnico, ki je na vseh straneh obdana s hribi najbolj nenavadnih oblik: to je svet nekdanjih vulkanov. Za stožčastimi vrhovi na jugu sta Acapulco in Pacifik. Kljub klimatskemu hlajenju v avtobusu postaja topleje. Ob česti poženo veliki drevesasti kaktusi, ki se vsaj za moje pojme čudno neskladno mešajo s palmami in z drugim zelenjem. Kako težko se človek otrse predstavi, s katerimi pride v deželo. Neprestano išče stereotipa. Čim manj turističnih vodnikov boš prebral, na boljšem boš.

Cesta je dobra, promet življen in nagol: vse hiti v Acapulco, Fin da semana je — ali po slovensko konec tedna. Nisem se silil Mehilčanca, ki bi uporabil to besedo, čeprav se o fin de semana prično meniti že sredi in nehajo pogovarjati šele v terek. Acapulco ni nikdar prazen: hoteli so rezervirani še za leto vnaprej.

Vulkanski pepeli vseh barv

Pričnemo se vzpenjati v gore, ki so bile od daleč videti tako neverjetno modre. Nekje v teh gorah, na koncu te ceste je Taxco — svetovna prestolnica srebra, kot ponosno pravijo Mehilčani.

Cesta pleza čez gorske hrbte in skozi koteske. Včasih se svet okrog nje malo odpre in pod seboj ali nad seboj zagledamo skromno vas sredi obdelanih njiv. Hiše so iz na soncu žgane opeke, s slamo kriti, plošovi iz kaktusov, Evkaliptusi, ki so videti kot ureli, ne vržejo nobene sence.

Pod bambusovo lopo stoji traktor. Nad prašnim vaškim trgovin in nad vse vasjo gospoduje cerkev iz španskih časov. Ljudje so torej tu že stoletja. Nobenega neskladja ni med cerkvijo, ki je bila zidana po španskiem vzorcu, in skromnimi domovi okrog nje. Hiše se skozi stoletja niso spremenile. Cerkev se je stopila z njimi. — Stoletja so obrusila odvečne okraske s portala, revolucije so pobrale zvonove, barve so zbledele in se zlele z okoljem. Ostalo je le bistvo.

Escuela rural: podeželska šola. Mehško podeželje jih je polno. Majhna a solidna zidane moderne v zasnovi, so bile grajene v istem duhu kot španske cerkve; za vedno. Toda vidljub preprostim oblikam se ti zazdi, da se nikdar ne bo stopila z vasjo v videni duhu od tiste mere, kot se je cerkev na trgu.

Njive v bregovih so rjave, z rahlim nadom zelenega. Deževna doba je in koruza je ravno dobro odgnala. Bele postave v širokih klobočih se sklonjene počasi pomikajo čez njive: prvo okopavanje. Ponekod še orjejo, Z ralom, po starem.

Axixtlia, Aciutlapan, Hilaiojutla — otroci ob cesti ponujajo iguane. Veliki kuščarji se krčevito zvijajo v močnih zankah. Za turizem.

Počasi postanejo bregovi prestrmi tudi za vasi. Globoki uski odkrivajo pestro preteklost se zemlje — vulkanski pepeli vseh barv: od rožnate in pastelno zelene do dolgočasno sive so včasih nakopili na desetine metrov visoko. Skrepeni slapovi lave so rjavi, črni ali zamolklo rdeči. Prilivkavo rastlinje jih je že pričelo razkrajati v rodovitno prst.

Cesta se vzpenja skozi suhe fjorde, ki nikoli niso videli morja, in pogovori v avtobusu nim pa tja zastanejo — edini razgledi, ki se odpirajo, so v globeli pod cesto, ki jim ne vidiš dna — zato je največ oč ugritih v šoferja, ki z našudiranom mehkim gib prepričema med volanom in ročico za prestave, si prilži cigarete ali vrta po nosu. Dokler smo vozili po ravnem, ga nihče niti opazil ni, sedaj pa vemo, da je glavni junak in verjetno se tega zaveda tudi on.

Vsa čast mehškim šoferjem (avtobusov samo). Hribi se za malenkost razmaknejo, in kjer bi človek pričakoval oblake, se prikaže mesto, pripeto v strme bregove, rojeno med oblaki po božji in človeški muhi — zaradi srebra. Srebro je dalo življenje Taxcu in mojstri iz Taxca so dali življenje srebru.

Srebro iz Taxca je bilo znano že Aztekom, polnilo je vojne blagajne španskih kraljev in nemalo ga je ostalo raztresenega v razbitinah španskih galconov po vseh Karibih. Po štirih, petih stoletjih Taxco morša ni več svetovna prestolnica srebra, še vedno pa živi od njega. Posredno ali neposredno. Srebro iz Taxca nič več ne odhaja v brezobličnih tovornih na mulah z zastraženimi konvoji: v nič manjših, če ne večjih rekah oteka dragoceno oblikovano v nahrbtnikih, avtobusih, limuzinah, džipih s tablicami z vsega kontinenta.

Neprekosljivo mojstrstvo oblikovanja

Joseph de Laborde je prišel v Taxco iz Francije, in sicer v prvi polovici osemnajstega stoletja — kot vsi priseljenci, ubog in upanja poln. V Taxcu je imel srečo in čez noč vrtloga obogatel. Taxco je postal pomembno rudarsko mesto. Lonek so pripravili še mnogi drugi in kot na ogrlico so pričele v strmem bregu nizat hiše. Mesto je raslo. Pravijo, da je kasnejši José de la Borda dejal: »Bog Borda, Borda Bogus. Od prelomu stoletja je Taxco dobil čudovito cerkev sv. Priske, ki še danes velja za najlepši primer mehškega baroka. In v Mehiki baroka ni malo. Kot ustvarjen za mehiško dušo: čuten, bogat, razgiban, ne toliko hvalnica nebesom kot tekma z njimi. Baroku je v Mehiki uspelo, kar stroгим katedralam iz šestnajstega stoletja nikdar ni: stopil se je v deželo, vsrkal njeno bistvo in postal njen. Katedrale so še vedno španske, barok pa je mehški.

Poldne na zocalu. Ves pravi Taxco dremle, le turisti motijo njegov mir. Rožnata stolpa Svete Priske nasannita siesto. Pod košatimi indijanskimi lovori zakinkajo krošnjariji, branjevci in berachi. Vodniki in šoferji taksijev se le skoci priprto okno ozirajo za potencialnimi žrtvami. Manana. V Taxcu je sezona vse leto.

Turisti prihajajo zaradi srebra, Borda in Svete Priske, sicer pa Bordinde zgodbe in ni konec: sreča mu je obrnila hrbet in izgubil je prav vse. S skofovin dovoljenjem je prodal monštranco iz cerkve, ki jo je zgradil, in s tem denarjem v Zacatecas se enkrat obogatel — s srebrom. V Taxco se ni več vračal in tudi cerkva ni več gradil. V Cuernavacu si je zgradil čudovito palačo. S tem je Bordinde zgodbe konec.

Srebra v rudnikih je bilo vse manj in Taxcova slava je drsel v pozabo. Ljudje so ga zapuščali in postajal je mrtvo mesto — dokler ni pred tridesetimi leti spet prišel tujec in mu spremeni usodo: Američan William Sprattling je sklenil oživiti srebrsko obrt. Ko je prišel v mesto, je bil v njem le en mojster — danes je menda stoosedeset delavnic in trgovnic. Koliko zaslug za to gre Sprattlingu, ne vem. Ameriški vodniki očitno pretiravajo in mehški vstrajno molče. Ni dvoma, da je mož s tan-

kim poslušom samo obudil nekaj, kar je v Taxcu že od nekdaj bilo: neprekosljivo mojstrstvo za oblikovanje te žametne kovine — občutek zanjo.

Tak kot pred stoletji

Ceste, lakovane z rdečimi in črnimi kamni, zilizanimi od stopinj in stoletij, se strmo vzpenjajo ali spuščajo skozi Taxco. Balkoni, bele stene in umetno kovane mreže na oknih, palme in oleandri. Kljub dva tisoč metrom višine mavrska poteza v arhitekturi. Kmalu zgubi občutek za to, kje si in kdaj si. Taxcu je opotekajoča se sreča naredila veliko uslugo — ohranila ga je takega, kot je bil pred stoletji in danes je zaščiten kot celota.

Avtomobilov je malo: Taxcove ceste so bile grajene za kočije. Večina turistov to modro upošteva in parkira kar ob avtocesti. V mesto samo si upajo le norci in obupanci — in pa seveda šoferji taksijev, peserosov (konkurenca prvim, ker te s se nekaj sopotniki pripeljejo do glavnega trga za peso) in burikosov (konkurenca drugim, ker te z nekaj več sopotniki pripeljejo ravno tja za nekaj centavov). Kakšnih posebnih znakov ljubezni med vozniki vseh treh načinov javnega prevoza ni opaziti.

Turisti love sapo in tavajo od trgovine do trgovine, kjer prodajajo samo eno: bolj ali manj dragoceno spominko. Iskal sem čisto navadno banano. Lahko bi kupil alabastro ali srebrno, za pravo pa Taxca očitno ne poznam dovolj dobro.

Srebrni izdelki so nepopisni — od najmodernejših oblik mladih mojstrov do starih tehnik odlikanja v vosek, emajlov in kombinacij srebra, bakra in medu. Sprva se čudiš glasno, potem vse tiše in na koncu samo še bolj ali manj odlično ponavljaš »no, gracias« v obupnih poskusih, da bi ne podlegel lastnim skušnjavam in vabljivim besedam prodajalcev.

»Senior, mister, v Ameriki bi to stalo trikrat toliko...«
»No soy Nortamericano.«
»Ah bien, monsieur, achetez... Sto pezov.«
Obrnem se in naredim en korak.
»Monsieur, devetdeset pezov.«
Naredim še en korak.
»Monsieur, osemdeset! Za vas!«
S težkim srcem zbežim. Na zocalu bije ura in lajajo psi. Prodajalec obdeluje že dva druga kupca.

Vse lebdi v odsevih zlata

Notranjščina cerkve je kljub miru in hladu isti svet, topel, vesel, nemiren. Dvanajst zlatih oltarjev je zgrajenih iz teles, školjk in fantastičnih rastlinskih ornamentov. Zlati slapovi — ne več, ali se spuščajo ali dvigajo. Borda ni skoparil. Iz hvalnosti ali v tekmi? — V vsaj cerkvi ne najdeš ene čiste vertikale. Vse se vije, kipi in lebdi v mehkih odsevih zlata. Če duha baroka nisi razumel nikdar poprej, ne moreš iz Sv. Priske, ne da bi se te vsaj dotaknil.

V zakristiji med portreti škofov in drugih odličnikov visi tudi Bordin. Drobna postava v dolgem črnem plašču, z upadlim, sušičnim obrazom. Kozja bradica po takratni španski modri, srepe, žalostne oči, mirno počivajoča roka — saj ni mogoče, da bi bil to isti Borda, ki ga je sreča kar dvakrat poklekala.

Faco bar. Vhod čuva en kamnit in nekaj bolj ali manj živih psov. S prvega nadstropja je prelep razgled na zocalo in Sv. Prisko. Zocalo spet oživlja. Sieste je konec.

Mož prodaja akvarele. Tehnično dobri — na vseh pa gospodujeta Priskina stolpa, na balkonih se pahljajo dame in na strmih ul. cah, ki ne morejo biti od nikjer drugod kot iz Taxca, trubadurji igrajo podoknice.

Zapleeta se v pogovor.
»Z Jugoslavije da sem. Nobenega odmeva.«

Ko se nekaj časa meniva, mi pokaže še nekaj akvarelov, drugičnih — na njih so kmetje z ogromnimi rokami in stopali, zene v rebodih neveselih barv, otroci, ki so jih same oči. To so njegovi akvareli — Mehika, ki je turisti nočejo videti.

Priznanja mi ni treba hiliti. Ve, da ne bom ničesar kupil, in vendar se pogovor ne ustavi. Je iz ene največjih družin iz Taxca — štiriisto sorodnikov; večina kmetujejo. Zda je čas setve in imajo posebno veliko dela. On pa slika. Živi se — in v Taxcu je lepo. Vsakdo pozna vsakogar. »Pomislite, lani mi je neki turist dejal, da tam, kjer stanuje, ne pozna niti svojih sosedov.«
»Kako čuden je svet zunaj Taxca — zunaj tistega, ki se ga turizem je še ni dotaknil.«

Utrjeno mesto na vrhu gore

Meja med zveznima državama Morelos in Guerrero teče po visokih gorah, pokritih z redko šikaro. Iz daljave so videti spokojne, ko pa si enkrat v njih, jih prepredejo strmi kanjoni in globoko vrezana korita rek in potokov. Kakšna imenitna scenarija a sveto mesto Xochicalco!

Od Alpuyce naprej štejem kilometrske kamne. Ko se mi zazdi, da jih je že dovolj, stopim do šoferja in ga prosm, če ustavi. S sprevidnikom se spogledata kot kapitan in krmar, ki bi jima sredi Atlantika rekli, da hočem izstopiti.

»Kam greste?«
»V Xochicalco.«
»No ja, če že hočeš, pojdi, ampak na lastno odgovornost — se mi je zdelo, da hočeta reči. Med pogovorom je avtobus že odjedal mimo križišča, kjer je roka jasno kazala visoko gor v hrib, na katerega kupistem vrhu so se jasno risale piramide.«

Xochicalco me omenja noben vodnik in po naključju sem ga našel na arheološki karti Srednje Amerike. »Utrjeno mesto na vrhu gore, pokriva okrog tristo hektarov in odseva rast bojevitosti proti koncu klasične dobe.« pravi opomba na karti. Toliko bolje. Pripravil sem se, da ga bom znova odkril. Zato sem bil toliko bolj razočaran, ko sem zagledal lepo asfaltirano cesto, ki pelje skoraj do vrha. Bronasta španska plošča ob roki, ki kaže v hrib, pove, da so cesto zgradili leta 1960, ko je bil predsednik Adolfo Lopez Mateos.

V Mehiki se čas šteje po predsednikih — od tridesetih let dalje je to zelo preprosto in dokaj točno, kajti vsak predsednik je lahko voljen samo za eno mandatno dobo. Desetletja Diazove diktature na prelomu stoletja so rodila geslo »No reelection« (ne ponovne izvolitve) kot eno temeljnih načel mehške demokracije. Vsak dan se vračam po ulici »No reelection«. V začetku se mi je jme zdelo čudno — sedaj se mi ne več.

Ob cesti se pase govedo. Na skromnih, skrbno obdelanih poljih odganjajo koruza, bob in fižol. Kjer je le krpa obdelane zemlje, bob videl le to troje. Mehško podeželje živi od koruze in fižola.

Koče ob cesti so borne a čiste. Cele iz bambusa in slame, ne le s slamo krita. Le redku stavba je zidana.

Skarabeji in piramide

Iz slammate stene štrli — po vsem svetu prisotna — rdeča tabia, ki pomeni že nekaj več kot le to, da se tu dabi coca-cola. Stopim na dvorišče in prosim za steklenico. Pod nadstreškom gospodinja ravno peče koruzo. Sedaj vsaj vem, kako se je rodil slavni ameriški popcorn: na majhnem ognjišču nad ognjem v lončeni skledi razbeli olje in potem nanj vrže pest, dve koruze ter vse skupaj naglo pokrije. Prav kmalu začne koruza pokati in božansko dišati. Ne samo meni. Tudi trem parom majhnih živih oči, ki brez zadrege preskakujejo od koruze name in nazaj.

»Kako ti je ime?«
»Hernando.«
»Koliko si star?«
»Osem bome.«

DETAIL TAXCA: svetovna prestolnica srebra; v ozadju stolpi Svete Priske

Odgovori so kratki in jedrnat. Ves čas me gleda naravnost v oči.
»V kateri razred hodiš?«
»Ve hodim v solo.«
»Malo zadrege, ki je reši deklica: »Jaz pa hodim v tretji razred.«
Marna se smehlja.
»Pohvalim prasiča, ki se zadovoljno valja v senči. Res lep je.«
»Si es muy bonito.«
Rad bi vprašal, če ga bodo zaklali doma. Pa to ni moja stvar.

Nad vasjo se cesta strmo vzpenja. Vaška gmajna. Malo drugačna od naše — polna kaktusov in drobnega skrivenčenega drevja. Konec se mirno pasejo. Cesta je prazna in vendar živahna: skarabeji po njej valijo krogle iz kravajkov, ob robovih begajo kuščarji vseh velikosti s smesno dvignjenimi repi. In ker v tako okolje sodi tudi kača, se tudi ta, ugledno velika, ne nerada potegne pod skalo. Sonce se upira in v uskih postaja neznošno vroče.

Na sedlu je vrsta piramid — izkopanih, neizkopanih, nerestavriranih, nerestavriranih: tempelj zvezd, tempelj permutih kač, mesečev tempelj. Pogled z najbližje je vreden več kilometrov. Vrh sam in sedla v tri smeri so bili nekoč popolnoma požidani. Kdo ve, kaj vse še skrivajo obetajoče oblikovane kope — kompleks odkopavajo že sedeset let in še vedno je odkrit le manjši del.

Skarabeji in piramide. Samo besede. Dlje podobnosti že ne segajo. Mayi, Azteki, Zapoteki niso bili tako temeljiti graditelji — morda jim tudi delamo krivico, tropi do človekovih sledi niso tako prizanesljivi kot suho Sredozemlje. Tudi vulkansko kamnje, iz katerega so gradili, je manj odporno — neštetih kraljev v njem so se polastile korenine in korenice bujnega zelenja, ki je v stoletjih prerastlo mogočne zgradbe, jim zrahljalo lice in jih pokrilo s prstjo. Restavriranje zahteva mnogo denarja in včasih še več fantazije.

Fantastična akustika

V neposredni bližini piramid sta skromni kmetiji. Vsaka je gruča bambusovih kolib, pokritih s slamo in spet ograjenih z bambusom. Tri, štiri drevesa mečejo senco čez opoliansko idilo na dvorišču. Stara žena nekaj pripoveduje majhnemu fantiču, ki jo pobožno posluša, ostalo senco pa so si složno razdelili purani osel, dve kravi, nekaj koz in štirje psi. Kaj je starejši in trajnejše: slammata koliba ali piramida? Odgovor vem že dolgo in vendar še vedno hodim po razvalinah. Da bi si nekaj potrdil!

Na obeh koncih nekdanjega mesta stojita slammati kočli, kjer prodajajo coca-cola. Rdeči pločevinasti zaboji in piramide so nam kakor simboli dveh kultur.

V višini našega Grintovca boš po nekaj urah le težko zdržal brez pijače. Zato vsak obiskovalec prej ali slej konča v lopi s kolo. To očitno vedo tudi čuvaji piramid, ki tam čakajo na svoje »žrtve«. Puste te, da se lepo razležeš s kozarcem v roki, potem pa: »El boleto, senior. Tres pesos.«

Nobene možnosti za umik ni. Počutiš se kot žrtve umazane prevare. Ko bi se vsaj potrudil za to na piramido! Stara zgodba o levih in gazelah.

Pogledi na vence gora vsenaokrog so s Piramide zvezd čudoviti. V daljavi je slutiti Popocatepetl. Globoko dohi teče Río Tembe. Ura je točno poldne. Med piramidami je nekoliko oživelo. Akustika je fantastična: tole sta dve skupini Francozov, skupino Nemcev bi slišal tudi brez akustike, in pa seveda gruča Americanov. Ti imajo vodnika, se razume — hote ali nehoti poslušam:

»Presidente Diaz dal izkopati leta 1910... pernate kače... Azteki... Mayi... Zapoteki... in zato vrgel jajca na luno... vojskani... Cortez...«

Aparati skrajajo in Američani se že nepotrepljivo ozirajo naokrog.

Ob svitu dveh bakel se spotikamo po zavitem rovu. Mlad poblič energično poveljuje in na vsa vprašanja mirno odgovarja: »Pa-

zite, glejte pod noge, razlaga bo na koncu.«
Na koncu se znajdemo v majhni podzemeljski dvorani, ki ima po ozkem obzidnem jašku zvezo s površjem. To naj bi bila astronomska opazovalnica, in kadar je luna posvetila skozi jašek na določeno mesto na tleh, naj bi bilo enakonočje — čas za setev koruze.

Marc iz Pariza

Ravno sem fotografiral lep kaktus, ko me je od daleč ogovoril starejši možak. Petdeset, šestdeset? Naglas je nezmotljivo newyorsk. Z njim je mlad fat. Student?

»Se me bojiš kač?«
»O, pa še kako!«
Beseda da besedo in med pogovorom se počasi približujemo, dokler ne pozabimo na kače, škorpionje in tarantele, katerih je po njegovih besedah Mehika polna, in sedemo v travo.
»To je Jean Marc iz Pariza. Iz Jugoslavije ste? Povejte mi, ali je Dubrovnik res tako lep kot pravijo? Kako ste prišli sem?«
»Peš.«
»Kaj, peš ste prišli? Človek božji, v Mehiki se ne hodi peš! Sicer pa nisem mislil tega: kako ste prišli v Mehiko?«
»Z letalom.«
»In kako boste odšli?«
»Vprašanje se mi zdi čudno.«
»Spet z letalom.«
»Jean Marca že dva dni sprajujem, kako priti iz Mehike, pa mi tudi on ne ve odgovoriti.«

Mož ni prismsuknjen, to mi počasi postaja jasno. Le zelo sam je. Počasi se pred nama odvija njegova zgodba. Za Jeanu Marcu očitno že drugič. Kolore kolikokrat jo je že pripovedoval in komu vse: student, Pariz tik pred drugo svetovno vojno, prijatelj, ki so ostali v Španiji, vrnitev v New York, profesor zgodovine, spet Francija leta 1944. Tam se je očitno zgodilo nekaj, o čemer neče govoriti. Vrne se v New York, znova poskuša učiti zgodovino. Ne gre. Dobi vojaško pokojnino.

Potem sem se pred devetnajstimi leti znašel pred votlino, v kateri se je nekaj svetilo kot zlato. Vstopil sem, in ko sem se obrnil, se je vhod posul. Od takrat naprej sem v Mehiki. Oženil sem se z Mehikanko, vse svoje prihranke vtaknil v hišo in nasad banan. Nikdar se ne bi smel oženiti z Mehikanko — prišla so nesoglasja in pustila me je. Sedaj sem sam v hiši, kjer straši, s celim nasadom banan in sovražnimi sosedi, ki ne marajo gringa. Ze zdavnaj bi prodal vse skupaj, pa ne morem. Planata propada, imam pa lepo knjižnico. Pride me obiskat, saj Temixco ni daleč od Cuernavaca.«

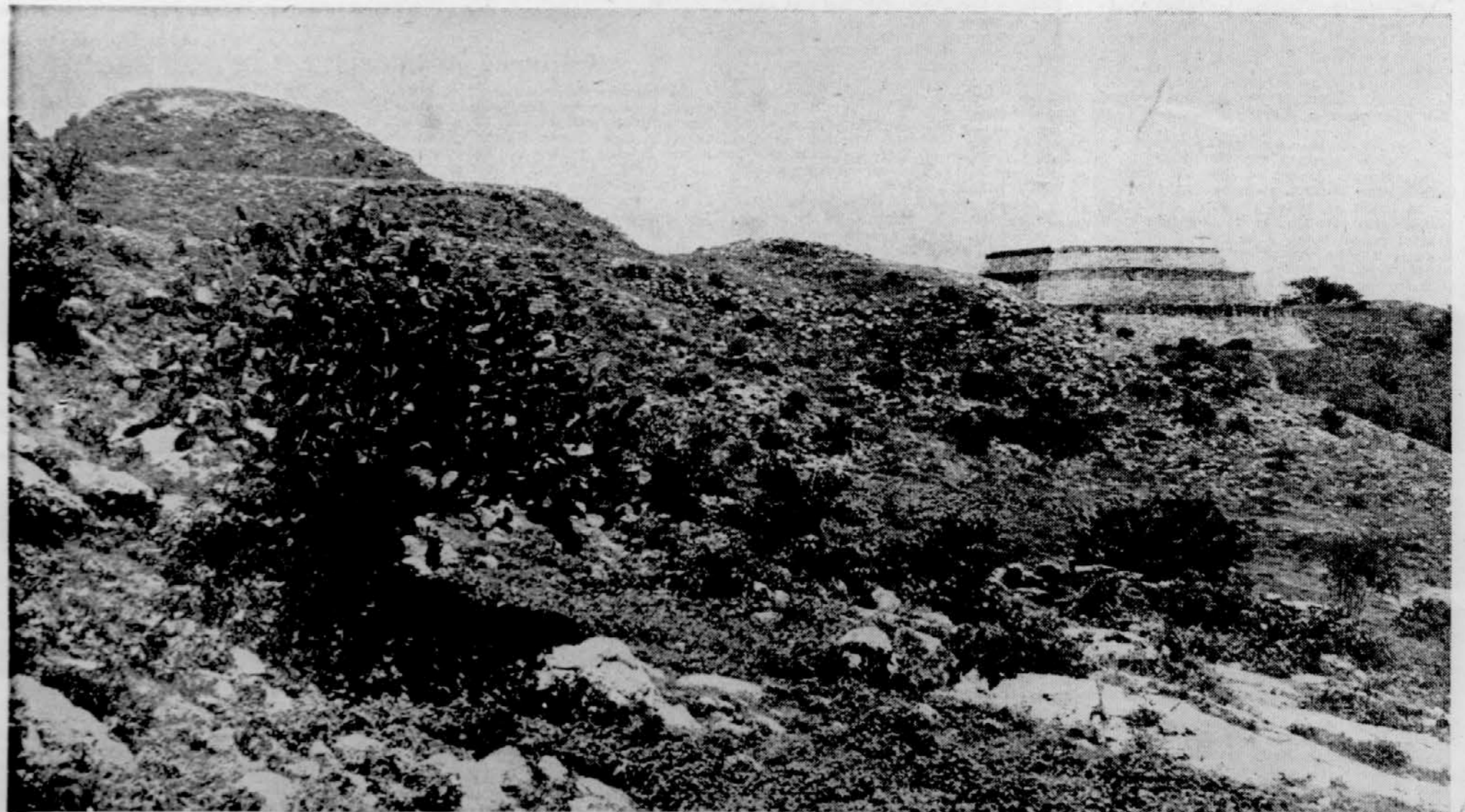
Govori mirno in brez poudarkov. Ze zdavnaj se je vdal v to, kar je. Nikdar ne bo odšel iz Mehike. Ne v New York in v Evropo še manj. Edini pobegi so takale srečanja.

Govorimo o Mehiki. Po dvajsetih letih mu je bolj tuja, kot mu je bila prvič, ko jo je zagledal, »svetleče se kot zlato«. Sovražna mu je in ne zaupa ji več. Ujet je in nesrečen. Ve, da tudi v New York ne spada več. Po dvajsetih letih vsaj prizna, da je največ tega kriv on sam.

V vodnikih piše, da je v Mehiki mnogo srečno upokojenih Americanov. Vsaj enega bi rad srečal. Jaime (Jim) Harris prav gotovo ni.

»Prisedite, se bomo skupaj vračali.«
»Hvala, rad bi se malo ustal — bom šel kar peš do ceste.«
»Človek božji, v Mehiki nihče ne hodi peš (že spet). Mojega prijatelja dr. Webra so v Chiapas Indijanci razsekali na kosce.«
»Ne vem, kaj bi rekli.«
»Pridite v Temixco.«
Se isti dan sem se vračal skoz Temixco Majhna vas z nekaj gostilnami. Največje poslopje je policijska postaja. Poleg nje je trgovina, na kateri velik napis objublja ne le nizke cene, ampak tudi točno vago. Meni se zdi napis zabaven in kar nekam neugodno mi je ob misli, kaj bi o tem imel povedati Jaime Harris. Ko bi bil v Mehiko prišel z odprto dušo, bi se tisti strop za njim nikdar ne podrl.

Besedilo in sliki: BOSTJAN ANKO

XOCHICALCA: arheologe čaka še veliko dela

Pretrseljiva pričevanja o nečlovečnosti (2)

„Mamica, tako se bojim“

Odlomki iz J. F. Steinerjeve knjige „Treblinka“, ki jo je izdal zavod Borec

Nekaj dni zatem, ko se je dr. Ginsberg naselil v getu, ga je zjutraj zbudilo pritajeno trkanje na vrata. Ravno daniti se je začelo in vsi v hiši so se spali. Medtem ko je vznemirjeno preudarjal, ali naj odpre ali ne, je zaslišal prosek ženske glas, ki ga je klical po imenu. »Gospod doktor, za božjo voljo, odprite. Jaz sem, Pesija Aranovič. Ušla sem iz Ponarja.«

Odprl je vrata in pred njim je stala neznanca ženska, oblečena v litovsko kmečko nošo, s šopkom v roki. Ze je hotel spet zapreti, ko je uzrl njen od strahu spačeni obraz. »Kdo ste? Kaj želite?« je osorno vprašal. Pesija Aranovič je dobro poznal; videl jo je domači in poročiti se, bila je lepo, mlado dekle, vedno nasmejano. Ta ženska tukaj, ta kmetica, umazana in očitno zmešana, nak, to že ni Pesija. »Ranjena sem,« je rekla. Spustil jo je noter, ji pomnil stol; potem je pristavil lonec vode na spirtni gorilnik, ki ga je smel prinesiti s seboj v geto. »Odkod veste za Pesijino ime?« je vprašal. »Ampak, gospod doktor, Pesija sem vendar jaz. Ušla sem iz Ponarja, neka kmetica mi je dala obleko in šopek, da bi me ne prepoznali in da bi prišla do Vilna. Ispatngi so me imeli za okoliščankin in so me res spustili v geto. Prišla sem k vam, da me obveščate in da vam povem, da Ponar ni nikakršno delovno taborišče. Tam jih streljajo — vse Zide postreljajo.«

»Vse Zide? Lepo vas prosim, to vendar ni mogoče. Le zakaj naj bi pobili vse Zide?« je pazljivo dejal dr. Ginsberg, hoteč se bolj spodbuditi njeno zgovornost. »Desno, desno, brz!« Razširila je roke, njen obraz je dobil otroški izraz. Zdravnik si jo je ves zbežan natančneje ogledal. Res, to je Pesija.

»Desno, desno, brz!«

Literarni cik cak

Tokrat o sebi. Seveda najboljše. V duhu televizijskega zajčka, ki ne varčuje s superlativi, tudi ko reklamira drugo ali tretjazredno blago. Pijte stari vinjak Cezar; jejte odlične Intes kroglice! Dezodorirajte se — po prhi v duetu po možnosti — z dezodorantom Duet! Berite Jolkine lepljenke! Sezite po 8. pesniškem listu, ki je nedavno izšel pri koprski založbi Lipa in ZIT v Trstu! Ne boste obžalovali!

Najprej seveda kratek življenjepis. Da zveemo, kdo je kdo: Jolka Milčeva se je rodila v Sežani 5. februarja 1926. Živi v Sežani in tam bo tudi (upam) umrla. Ukvarja se — srednje uspešno — z literaturo in gospodinjstvom. Na slovenski Parnas ali v zlatno knjigo vzornih žena, mater in gospodinj ne bo seveda nikoli prišla. Prvih ker nima dovolj sapa in ustreznih kondicij za tako vratolomno vzpono; drugih: ker se rajši potepa in dan zgrublja po kraških gmajnah ter se družii s soncem in z martiničii. Prozo in poezijo namreč močno ljubi, obožuje pa le življenje, ki ni včasih fige vredno. Piše, dokaj vztrajno, če upoštevamo njeno izrazito nagljenost k brezdolju, snarjarjenju in meditaciji, od leta 1954. In sicer: črtice, pesmi, glose, pamflete, persiflaže, recenzije, zrazke in podobne — včasih subtilne in včasih deteriorne — reči. Objavlja v nestetih slovenskih revijah in časopisih, ovednjih in zakonitih. Zadeje ga se v tveo ubada tudi s prevajalstvom. Samostojnih knjig še nima (prej ko alej bo katero že zagrešila), razen levji delež izbora Kosovelovih prevodov v italijansčino (Srečko Kosovel: Poesie e integrali - založba L'Asterisco, Trst). Po njeni smrti — ki ni še iminentna — bodo na Slovenskem bržčas domislili in ustanovili nov literarni sklad, katerega bodo vezali na njeno ime. Začeli bodo namreč letno podeljevati bogate nagrade za ... molk in se tako, a priori, na lep in kulturne način, znebili tičev (pravzaprav tič) njene sorte. To je menda vse in dovolj za dostojno predstavitev avtorice sirokemu slovenskemu bralstvu.

Potem, kot predjajem, kolač v degustacijc:

24626 Jaz sem tvoj sever, tvoj jug, tvoj vzhod in tvoj zapad. Tvoj delovni teden, Tvoj nedeljski počitek. Tvoj poldan, tvoja polnoč, tvoja beseda, tvoja pesem, Skratka tvoj Auden, moj Eliot in tvoja usoda. Vse drugo je brez pomena Na nebu potujejo črni oblaki. Nemara bo deževalo. Zaje! me je živle nemir. Da bi s prati prišla svet, ga olupla kot pomarančo in ga poušila krehli za krljtem s pečkami vred. Bilo bi krasno. In malce tudi nenavadno. Kaj pa lupine? Frncila bi jih v zrak in strelca za njimi, blodečimi asteroidi. Toda kakšen dočas, da si vselej želimo le to, česar ne dobimo nikoli. Kje so stvari, ki jih kličemo in ne pridejo? Kdo zna povedati? Na nebu plove tudi mesec,

gusarski čoln sredi morja oblakov. Svetel je in nabrekel kot oktofutano lice. Cez nekaj dni bo okrogel kot kovancec. Spustil ga boš v telefonsko režo, zavrtel številčnico in poklical: Halo, si ti? Tukaj tvoj sever, tvoj jug in tako dalje. Auden tako lepo zveni, kakor Kraguljički ali prava pesem. Kako kaj živiš?

Nato fotografirajo, da se iz oči v oči soočimo s sežanskim slavkom. Pravzaprav z grlico, ker na sežanskem le grlice prebadajo kraško nebo s svojimi predirljivimi in samomorilskimi krikii. (Fotografija je kajpada primerno stara. Kaj bi se človek svojemu bližnjemu kazal v fazi razpadanja!)

In za navrhček še nekaj obvezne statistike. Pesniški list vsebuje dve kroniki: Malo-mestno (z Nočjo, Dežjem in Odmevom, in Kroniko minulega časa) s pomladjo, poletjem, jesenjo in zimo. (Tri tihotitja: Tihotitje s strahom, Tihotitje z nežnostjo. Potem pridejo na vrsto tri ekscentrične pesni: Čudež, Ko svet počrni in Intervju.) Kazno je že na prvi pogled — in prvi vtis običajno ne vara — da so naslovi boljšji od pesni samih. Kar seveda še ne pomeni, da so pesni slabe. Ergo: Uporabljajte vedno in samo Aero Sletojep! Pesniški listi — največjavnejša imena slovenskih pesnikov! — naj bodo redni gost v vašem domu!!! No, po tem zanosnem odkliku ali, po šomacih, digresiji, le nadaljujemo z naštevanjem. V zveščici dobite še cikel besednih motnopljub v črno s ptičkom Kraljičkom na čelu. Za drobnim kraličkom pa, druga za drugo, stopicajo še štiri stvari in dve poststranski. Ali — ali in začudene oči ... s smrtno zono v kosteh. In za konec (vse mine, vse izgine — ostane samo sedanjost — puščava) ali pa za začetek — kakor pač človek vzame — listi Lista, žal, niso nu-

...Ta Nemec me je presunil. Bil je tako lep, tako odmaknjen, tako drugačen od nas. Strmo sem ga opazovala in mu skušala prebrati s obraza, katera pot je prava. Tedaj mi nekdo nekaj zasepeče, česar nisem razumela. Sepetaje je različno ponovil: »Desno, desno, brz, in še preden sem se znašla, sem že začutila, da me množica nosi na desno. Že smo mimo Nemca. Tedaj mi mož pravi, da je opazil, kako se je Nemec pomilovalno nasmejal tistim, ki so zavili na levo, in da mu je zdaj jasno, da smo krenili na pravo stran.

„Vse nas bodo postrelili“

Ulica se je zožila, pospešili smo korake. Na mah neke sprejaj klici. Nekdo vpilje: »Zenejo nas v zapor Lukiški! Vsi smo silili ta klic, a nihče ni črnil. Možu se je pomračil obraz, Upam, da se nisem zmotil, je dejal. Pred nami se je prikazala jetnišnica, začeli smo oklevati, zadrževati korake in pritajevati dih. »Zdaj se je torej zgodilo,« sem si rekla sama pri sebi. »Zmotili smo se. Kaj neki nas čaka zdaj?« Nekaj glas zamrmra: »Spravimo se na varno. Toda drugi ga zavrnejo: »Kam pa? Najprej počakajmo. Za to imamo še vedno čas.« Nihče nima veselja za upor. Kako naj se človek upre neznanemu? Nenadoma kolona vzavolvi. Preletijo šepet: »Naprej gremo! Kolona spet krene. Mož mi stisne laket in se nasmehe: »Vidiš, prevče smo živčni. Nikar ne bodimo trape.

Končno smo prišli v neko mestno četrt, ki smo jo imeli za geto. Bila sem tako izmučena, da mi je bilo vsega malo mar. Hčerka mi je kar na rokah zaspala. Mož me je odvedel v hišo in prišla sva v sobo, ki je bila že zasedena, toda mridva enostavno nisva mogla več dalje. Okno je bilo razbito, v sobi ni bilo nič enega kosa pohištva, še stola ne. Legla sem na tla in pri priči zaspala.

Sredi noči me je zbudil šepet. Moj mož

je stal z drugimi moškimi pri oknu. Govorili so potihoma, a zavzeto.

»Moramo poskusiti priti odot,« je dejal prvi. »Kaj pa ženske?« je vprašal drugi. »Moški bomo predrli blokada, ženske pridejo za nami.« »Vse nas bodo postrelili.« »To nameravamo tako ali tako. Geto je v obroču. Vse nas bodo odvlekli.« »Imate dokaze, da v Ponarju ubijajo Zide?« »Čemu bi jih sicer vodili tjakaj?«

„In kje bodo priče?“

Možak, ki je predložil, da se upremo, je govoril zelo pritajeno, z ukrajinskim naglasom. Njegovo zajetno postavo sem videla samo v obrisu; v meni je nekako bujal zaupanje.

»In čemu je treba uničiti Zide?« je spet nekdo vprašal. »Čemu nas pa uničujejo Litovci?« Litovci nas ne uničujejo, oni nas samo preganjajo. Uničijo samo tistega, ki se jim upre z orožjem.

Razprava se je spreminila v splošen prepir. Bilo je očitno, da se močje nečaje upreti. »Tega vendar ne moremo. Saj ničesar ne vemo. Morda nas bodo odpeljali na delo v kako tajno tovarno. Morda bomo morali iti kopat stroške jarke. Saj menda niso tako neumni, da bi pobijali ljudi, ki jim lahko še koristijo.

»Fasisti nas sovražijo,« je prepričljivo dejal Ukrajinec. »Ves svet nas sovraži. Hitler je morda nevarnejši od drugih, toda prišel bo dan, ko bo zgubil vojno. To bi še rad doživljal.«

»Kot suženj?« Ukrajinec je nalašč govoril v žaljivem tonu. Oni mu je odgovoril prijazno, zelo žalostno.

»Čelo kot suženj. Nazadnje je važna samo ena stvar: življenje. Prepustimo junastvo Poljakom. Mi moramo ostati živi, da bi lahko pripovedovali, kaj je človek sposoben priznati človeku. Morda je Bog tako hotel.«

In kje bodo priče, če nas bodo vse pobili? Drugi bodo povedali, kako smo umrli. Kar spravite se na varno, če hočete. Saj ste močni, boste že zmogli!«

»Pri vas ostanem,« je rekel Ukrajinec.

Ukrajinec poziv

Naslednje jutro smo zgodaj vstali. Govorila sem z Ukrajincem in povedal mi je, da je oficir Rdeče armade ter da je ob umiku ostal v Vilnu, da bi organiziral partizane. Zelo zoprn človek, tisti Ukrajinec, ampak neverjetno močan. Vprašala sem ga, kaj dela med nami, in odvrnil mi je, da hoče ostati s svojim narodom in ga skušati organizirati.

Popoldne so obkolili sosednji blok hiš in odvedli vse, ki so jih našli. Naslednjega dne smo prišli mi na vrsto. Peš so nas odgnali — v Ponar. Za mano je stopal tisti ruski vojak. Slišala sem, kako nagovarja može okoli sebe k pobegu.

»Zdaj ali nikoli,« je rekel. »Kaže, da pobirajo le starce in bolnike. Če bomo skušali zbežati, nas bodo zagotovo postrelili; tako pa imamo še malce upanja, ga je nekdo zavrnil. Sram me je, a takrat so vsi tako mislili. Ruski vojak je imel prav, ampak nečesa le ni mogel razumeti.«

Dr. Ginsberg se je sklonil naprej in pozorno vprašal: »Česa si mogel razumeti?« »Pesja se je zbudila iz sanj. Pogledala je zdravnika.

»No ja, te sle po življenju. Nismo se bali smrti, a hoteli smo živeti. Vi to razumete, kajne, doktor?«

Dr. Ginsberg je negotovo odgovoril: »Ja,« samo da ne bi zapletel pogovora in prekinil Pesijine pripovedi.

»Nadaljuj, Pesija, nadaljuj,« je tiho rekel. »...Naša kolona je stopala počasi dalje in glas tistega Ukrajinca je postajal čedalje bolj roče. Okrenila sem se in videla, da nosi obvezo okrog čela. Najbrž se je med racijo upiral s silo.

»Straža ni tako številna, naskočimo jih, potem bomo imeli orožje.« »In kam bomo zbežali?« »V gozdove.«

»Od česa bomo tam živeli, z vsemi temi ženami in otroki?« »Saj vendar ne smemo kar takole poginiti!« Na ta stavek mu ni nihče odgovoril. »Moramo se upreti!« je dejal jezno.

Šema Izrael

Spet sem se okrenila. Možeje okoli njega so mrmrali »Šema Izrael«. Obraz je imel spačen, priprte oči so se mu bliskale. Ravno ko sem mu hotela reči, naj še počaka, je z glasnim vzklikom skočil v stran, odrinil može okoli sebe, se pognal na najbližjega stražarja in mu iztrgal brzostrelko.

Ob njegovem vzkliku se je kolona ustavila, toda nihče ni dojel, kaj se dogaja. Stražarji so odskočili za nekaj korakov in nas z uperjenim orožjem držali v šahu.

Ukrajinec se je počasi umikal in uporabljal stražarja za ščit. V desnici je stiskal brzostrelko in nam klical, naj planemo na stražarje, da nas ne bodo odvedli kot ovce v klavnico. Toda možeje so samo povešali glave in mrmrali »Šema Izrael.«

»Zidje!« je klical Ukrajinec. »Branite se! Pobijte nemške klavce! Pogledjte jih! Boje se nas, boje se nas!«

Stražarji niso vedeli, kaj naj store. V tem trenutku je pristopil neki esesovec, snel puško, skrbno pomeril in sprožil. Stražar, ki ga je Ukrajinec čvrsto držal pred sabo, je zakričal in zastokal. Ukrajinec ga je po-

dril. Esesovec je ustrelil še drugič in tretjič. Ukrajinec si ni upal streljati, kajti za esesovcem smo stali mi. Zavpil nam je, naj se vržemo na tla, a nihče se ni zganil.

»Le zakaj to dela?« je zamrmral moj mož. »To nima smisla. Tako ali tako bo umrl, in z njim še mi, torej čemu, čemu?«

Ukrajinecove glas je začel pojenjavati. Strelil so najbrž prebili stražarjevo telo in ranili še njega. Esesovec je s puško, prilo pravljeno na strel, krenil naprej in potem je šlo vse zelo hitro. Ukrajinec je spustil človeški ščit iz rok, se obrnil in stekel. Esesovec je obstal, pristopil puško k ramenu, pomeril, ustrelil — vse z neverjetnim mirom. Pri drugem strelu je Ukrajinec vzdrl, pri drugem je omahnil in brz ko se je pobral, ga je zadelo v tretje. Trznil je, se sedel in se ni več gnil.

Potem je esesovec ukazal dvema Židoma, naj pobereta truplo, ga odneseta na čelu spreveda in za noge vlečeta dalje.

Pot, ki pelje v raj

Krenili smo. Možeje so mrmrali molitev za umrle. Moja mala hčerka je začela jokati. Ihte me je spraševala: »Mamica, kje pa smo? Tako se bojim. Tako se bojim.«

Zibala sem jo na rokah in ji odgovarjala: »Nič se ti ni treba bati, srček. To je pot, ki pelje v raj. Spančjak, otrok moj, spančjak, ti še vaš ne, kako je tam lepo.«

Zdravnik je napeto poslušal; pripoved mlade žene je zvenela kot sen, zdela se mu je skoraj neresnična. Dvom se mu je še okrepil, ko je začela Pesija govoriti o Ponarju.

»Stopali smo kot žalni sprevid, spredaj sta hodila moža, ki sta vlekla truplo. In vsi smo peli »El maleh rahamin!« Cesta je bila prašna, naši podsvajajoči koraki so dvigali metrske oblake prahu. Potem smo zagledali gozd in petje je postalo glasnejše. Pridušeni zbor glasov se je spremenil v nerazločno mrmranje, ki ga je včasih preglasil zvenec, jokajoč vzklil. »Slava Večnemu Gospodu, blagoslovljeno bodi njegovo ime! Glas se je povzpel, ostro, predirno, se spet spustil in utonil v mrmranju nižjih glasov. Ze smo se tolažili z mislijo na dušo pravičnika, čigar glava je zvonko udarjala ob vsak kamen na cesti.

Nisem videla gozda, ki se je bližal. Izmeda vpitje, udarci, boveda žica in strahoten smrad. Ustavili smo se. Nisem vedela, kaj nas čaka, zaprla sem oči in krepko prižela hčerko k sebi. Oči sem odprla šele tedaj, ko mi je mož zaklical zbogom. Bil je zelo miren in me je gledal s pogledom, ki sega do srca.

»Oprost mi,« je še dejal. »Zmotil sem se.«

Ljudje so v skupinah po pet odhajali petdeset metrov dalje, se tam ustavili in zlezi vase. Slišali smo salvo in videli, kako so njihove postave omahnile in izginile nekam v tla.

Potem ni bilo nikogar več pred mano; vrsta je prišla name. Krenila sem naprej. Ni me bilo strah, bila sem tako rekoč že mrtva. Nenadoma — pred mojnimi nogami velik grob, poln trupel. Strelcov nisem slišala, le v ramenu me je zabolelo. Vrgla sem se naprej in pomislila: »Tako, zdaj sem mrtva; potem sem izgubila zavest.«

„Ema! Rdeče mravlje...“

Dr. Ginsberg je gledal Pesijo, kot da bi vstala od mrtvih. Kuhala jo je vročica. Bil je prepričan, da se ji blede ali pa se ji je omračil um. Tej grozljivi zgodbi, ki je očitno plod duševne zmedenosti, ni bilo mogoče verjeti.

»Umiri se, Pesija,« je rekel. »Vročico imaš, mora te tlačiti.« Toda Pesija ga ni slišala. »Odrpila sem oči. Tema, mraz. Skušala sem se obrniti, pa ni šlo.«

Zdravnik je dal ženi znak, naj prinese prekuhano vodo, in hotel Pesijo zasilno obvezati. Toda držala se je tako odrevenelo, da sploh ni mogel dvigniti njene ranjene roke.

»Moja punčka je bila prebodena z bajoneto. Ne vem, kako sem odvalila vsa tista trupla, ki so ležala nad mano. Vem le to, da sem se plazila po vseh štirih. Tam je bila boveda žica, morala sem se splaziti pod njo. Tako me je bilo strah, da sem se potem še dolgo plazila, in končno sem se dvignila in stekla. Potem sem srečala kmetico. Dala mi je obleko in rože, roko mi je obvezala z ruto in mi rekla, naj se vrnem v geto in se izdajam za podočelanko, ki prodaja cvetje. Ko sem prišla sem, sem spravešala za vas, a nihče ni vedel, kje ste. Nič ne vem, kako sem prišla k vam.«

Z obrazu ji je zgnila napetost in udje so ji omahnil. Dr. Ginsberg jo je ravno še prestregel, ko se ji je zvrtilo. Pazljivo jo je položil na tla na odejo.

»Ubožico je moralo hudo prizadeti,« je rekel ženi. »Saj kar gori od vročice. A le odkod ima to zgodbo?«

»Preveč je tega, kar moramo prestajati, za takele mlade ljudi,« je rekla gospa Ginsberg.

Zdravnik je snel povoj; laket je bila okrvavljena; previdno je prevrnil Pesijo na bok.

»Ranjena je,« je dejal. Gospa Ginsberg je prinesla prekuhano vodo. Zdravnik je vzel Pesijino roko na kolena. V nadiakti, poleg glavne mišice, je zijala grda črnikasta rana.

»Glej no, pa bo res od strela,« je zamrmral. Pomočil je rutico v vodo in se lotil čiščenja rane. V njej je nekaj gomazelo. Sklonil se je bliže in se nenadoma prepaden zravnil:

»Ema! Rdeče mravlje...«

Advertisement for the book 'Onduo moj črni fant' by Anton Ingolič. The ad includes the title, author's name, a price of 41.00 din, and a form for ordering the book from the publisher 'NAROČILNICA'. The form asks for name, address, and postal code. The publisher's address is CGP »DELO«, Prodajna služba, 61000 LJUBLJANA, Tomšičeva 1.

Tudi kri je doping

Kako povečati zmogljivosti atletov?

V prizadevanjih, da bi bilo olimpijsko geslo »Hitreje, više, močnejše« čim popolneje uresničeno, si na raznih straneh pomagajo tudi z načini, ki utegnejo omadeževati absolutno čistost športa. Izvedenci za športno medicino se ne strinjajo niti v začetni misli: nekateri pravijo, da so meje rekordov blizu in da ni pametno preveč pričakovati, drugi pa so prepričani, da je končni cilj še daleč.

SE VIŠE, SE MOČNEJE, SE HITREJE?

Prav ti strokovnjaki pravijo, da bi z boljšim razumevanjem delovanja mišic, sklepov in srca, z boljšim načinom prehrane ter z duševnim ravnovesjem, ki naj bi bilo tik ob popolnosti, dobili še hitreje, spretnije in močnejše športnike.

Tako optimistične poglede na športne dosežke je v reviji »Modern Medicine«, ki izhaja v Minneapolisu, izrazil profesor Per Olof Astrand, voditelj šivskega inštituta za gimnastiko v Stockholmu. Delo mišic, pravi Astrand, je posledica spreminjanja kemične energije — to daje zažuta hrana in vdihani zrak — v mehanično energijo. V nekaterih olimpijskih disciplinah — na primer pri streljanju — porabijo malo energije, zato pa maraton terja energetsko porabo, ki je nekje med 2500 in 3000 kilokalorijami (1 kilokalorija je količina toplote, ki je potrebna, da se temperatura 1 kilograma vode zviša za 1 stopinjo). Maratonec oddaja toliko toplote, da bi se njegova telesna temperatura lahko povzpela s 37 na 90 stopinj Celzija, če organizem tega ne bi sam uravnaval: s tem, da maratonec med tekom izloči približno štiri litre in pol znoja.

V hitrostnem teku na kratke proge porabi atlet najmanj 500 gramov ogljikovih hidratov in 500 do 600 litrov kisika. Pri tem sodelujeta dve vrsti mišičnih tkiv: rdeča, ki se počasi krčijo in ki porabljajo kisik, in bela, ki se hitro krčijo in ki spreminjajo glikogen (v jetrih nabrani sladkor) v mlečno kislino.

Strokovnjaki pravijo, da je za vsakega

atleta značilna podedovana premoč ene izmed omenjenih vrst vlaken. Poskusi na Švedskem (ko so atletom vzeli primerke mišičnega tkiva) so pokazali, da imajo dvigalci uteži dvakrat več belih kot rdečih vlaken.

Druga značilnost atleta je njegova poraba kisika. Na Švedskem so primerjali porabo kisika med nešportniki in športniki: nešportniki so morali voziti kolo, plavati in se podobno naprezati, vendar je pri tem 25-leten mladenič porabil 2,5 do 3 litre kisika na minuto, prav toliko staro dekletje pa za četrtno manj. Olimpijski tekač na dolge proge, pa tudi na srednje proge in v smučanju, porabi najmanj dvakrat več kisika. Toliko večja poraba kisika je povezana s krvnim pretokom, se pravi s količino krvi, ki jo srce prečrpa v eni minuti. Pri povprečnem človeku znaša pretok pet litrov in pol, pri atletu, ki porabi 6 litrov kisika v minuti, pa znaša pretok 40 litrov.

Dr. B. Elkbom je dokazal, da ima pri tekmovalcih največjo vlogo prav poraba kisika. Trem prostovoljcem je po tistem, ko so se naprezali do maksimuma, odvzel po 800 kubičnih centimetrov krvi ter jo shranil v krvni banki. Potem so omenjeni športniki kuncu seveda nekaj tednov dosegali zelo slabe rezultate. Ko je čez nekaj tednov hemoglobin, se pravi rdeči pigment krvi, ki prenaša kisik, postal normalen, so športniki kuncem vrnilih tistih 800 kubičnih centimetrov krvi. Potem so se njihove telesne zmogljivosti povečale kar za 27 odstotkov... Dr. Astrand meni: če bodo ti rezultati potrjeni, potem bo brzokone marsikoga obšla skušnjava, da bi s »krvnim dopingom« prišel do olimpijske medalje. Prednost takšnega dopinga je seveda v tem, da ga praktično ni mogoče razkriti.

»PAZNICI« OB AVTOMOBILSKI CESTI PRI LOUISVILLU

Raziskovalci so se seveda ukvarjali tudi s prehrano športnikov. Gorivo za športnika je glikogen. V kvadricepsu stegna pri povprečnem človeku je ponavadi 1,5 grama glikogena na 100 gramov mišičnega tkiva, kar dovoljuje približno dve uri nenehne naprežanja. Ko se količina glikogena približa ničli, je človek izčrpan.

Hrana, v kateri je veliko ogljikovih hidratov, lahko poveča količino glikogena na 2,5 grama (na 100 gramov mišice). To količino bi bilo mogoče povečati na 4 grame, če so napori atleta pred tem resnično dosegli dovoljene meje. Še večje uspehe bi bilo mogoče doseči, če bi pred to, z ogljikovimi hidrati bogato dieto, nekaj dni hranili atleta z živili, v katerih je veliko maščob in proteinov, pa malo ali skoraj nič ogljikovih hidratov. Tako bi se količina glikogena v mišicah zmanjšala, nato pa se naglo zvišala. S tem bi se tudi povečale atletove telesne zmogljivosti.

Umetnik kvantitete

Kako je Christo zastrl kanjon

Dvajset tisoč kvadratnih metrov blaga, štiristo ton cementa, enajst ton jeklenih kablov, poleg tega pa še dolina v Koloradu in ogromna oranžna zavesa. To je zadnje umetniško delo Christa, ustvarjalca velikanske »embalaže«.

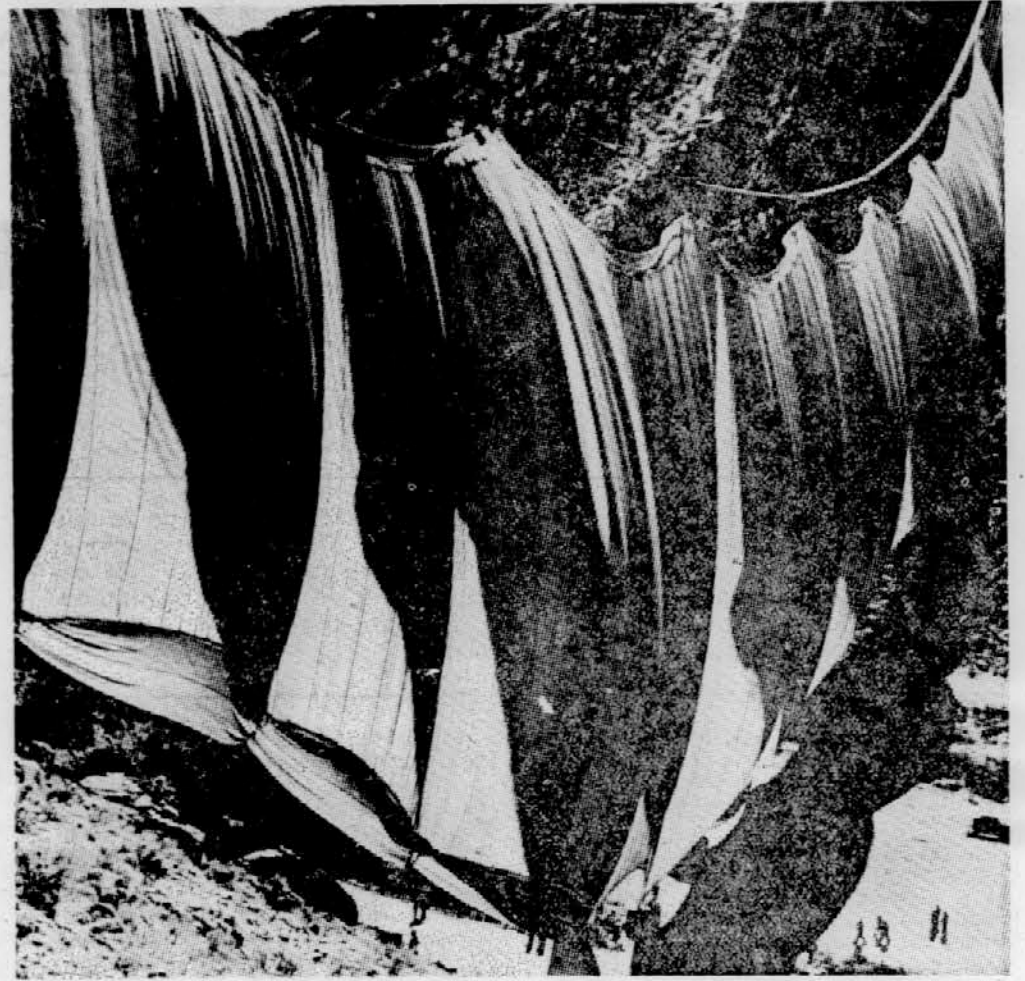
Z zadevo se je Christo ubadal dve leti, pomagali pa so mu inženirji in delavci akrobatiki. Lani, po večmesnih naporih, je prvi veter raztrgal zaveso, ki še ni dosegla tal.

Tokrat so velikansko zaveso razvili s samo dvodnevno zamudo. Visoka je bila 120 metrov, široka 400 metrov, stala pa je več kot 10 milijonov dolarjev.

Christo svojega dela ne razlaga, pravzaprav sprejema vsakršno razlago od drugih: da je to megalomanija, sadistični poseg v naravo itd. Sam pa pravi, da mu je to delo, temveč tudi procesi, ki ga spremljajo, predvsem gospodarski, ekološki in sociološki. Velikanska oranžna zavesa na modrem koloradskem nebu in rdeči zemlji je precej daleč od njegovih pravih, impresivističnih del.

Christo je pričel kariero v Bolgariji, kjer se je rodil leta 1935. Odlikoval se je pri risanju propagandnih lepakov, povečeval je Stalinske slike. Toda želel si je proč in leta 1956 se je znašel na Dunaju, dve leti zatem pa v Parizu. Leta 1959 je nameraval »embalirati« spomenike in tri leta nato je iz sodov za olje napravil pregrado v ulici Visconti. Zid se je imenoval »Zelena zavesa«. Hodil je po svetu in pred kratkim je okrasil več kot dva kilometra avstralske obale. Medtem se je že preselil v New York, kjer živi s svojimi strastmi: skrivati, zapirati in pregrajevati.

Med pregrado v ulici Visconti in tisto v Koloradu je isti občutek zaprtega prostora. Toda koloradska zadeva je nekoliko dobila obseg propadlega. Težave so se pojavljale na vsakem koraku. Celotno kuhar na račnu, ki so bivali študentje graditelji, je vrnil predpasknik, rekoč: »Nočem delati za dolgočasne McGovernove pristavke«.

ZADNJE CHRISTOVO DELO V KOLORADU

stev. Dva tisoč prebivalcev kanjona pa je bilo počaščenih. Značke in obeski za ključice s podobno zaveso so jih dobro v denar. Christo je odklanjal komentarje. Rekel je le, da bo šel do konca.

»In do konca se je moral bojevati z oblastmi, z vetrom, skalami, denarjem, pa spet z vetrom. Zavesa bi morala valovati petdeset dni. Toda že sedemindvajset ur po dokončani postavitvi se je zavesa strgala. In nad raztrganim platnom je mirno krožil orlovski par.«

Zlata mrzlica danes

Dragocena kovina je prepoceni

Leta 1900 so v nahajališčih Eldorada in Hunkerja v legendarnem Klondiku nabrali milijon in tristo petdeset unč zlata. To je bilo leto vrtoglavih bogastev in žalostnih propadov. V Dawson Cityju je mrgolelo lahkoživ, italijanski tenorji so peli in mesto je šlo trideset tisoč prebivalcev. Zlate žile so se zdele neizčrpne. Toda kalifornijska epopeja je bledele, bil je to zadnji »lov za zlatom« na ameriškem zahodu. Iskanje drugih virov bogastva, predvsem nafte, je zasenčilo kopanje dragocene kovine.

Dawson City je bil pol stoletja v zatonu in še lani je šel komaj osemsto ljudi. Toda letos se je pričel območje. Število iskalcev zlata naraslo, zaradi višjih cen zlata na prostem tržišču (unča od 35 na 71 do-

larjev) pa je iskanje spet donosno. Ni pa oživel samo Klondike. Oživljajo mesteca na vseh koncih ZDA, kjer so kdaj kopali zlato. Toda po izjavi predsednika »American Gold Association« Johna Rossa bi unča zlata morala stati sto dolarjev, da bi bilo kopanje vredno truda. »Razmere so vendarle veliko boljše kot pred letom dni. Poleg tega imajo iskalci navadno še en počin, ki jim zagotavlja obstoj. V Kaliforniji imajo zlatokopski konjički okrog dvajset tisoč ljudi. Kaže, da se pričene nekakšen »mal lov na zlato«, saj ni bilo tako živahno že petdeset let.«

Zadnje čase je ameriška proizvodnja zlata znašala podlugo milijon unč letno, torej nekaj manj kot v Kanadi, desetino SZ in dvajsetino Južnoafriške republike. VZ letno bo letos presegla dva milijona unč. Stari iskalci zlata, ki so prej iskali samo pepete, zdaj ne zanemarijo več drobcev in prahu za industrijsko rabo.

Zlato iščejo v že znanih žilah, toda sem in tja odkrivajo nove. Tudi rudniki bakra se vedno bolj posvečajo postranskemu pridobivanju. Iskalci pritiskajo na kongres, naj bi dovolil zasebno posest zlata v palicah, kar je doslej z zakonom prepovedano. »Wall Street Journal« je napisal: »Edina razlika glede na prejšnje stoletje je v tem, da ni ne kavbojce s pištolami ne napadov na pošne kočije ne spekulativ. Navdušenje je pa pravzaprav enako.«

Sedemdesetletni Harold Bottiller je v pol stoletja iskanja zlata prihranil dovolj za nakup hišice v Kanadi, ni pa bogatejši. Ne verjame da bo obogatel kdo drug. »Redni pepit je malo, največ je vredno vesleje ob najdbi. To je kot nezdravljiva bolezen.« Večina iskalcev se zaveda, da ne bodo obogateli, računajo pa na prihranek za stara leta.

Lahko bi rekli, da je dragocena kovina v ZDA izgubila nekdanji čar. Bogatenje in propadanje danes denimo povzročata uran. O Charlieju Steenu, ki je v petdesetih letih odkril najbogatejšo žilo v ZDA (69 mil. dolarjev), pojejo že ljudske pesmi. Steen je živel v baraki iz lepenke, nekje v Utahu. Po odkritju si je kupil palačo v Renu. Ker pa je prejel sprejeme z osem tisoč gosti, je propadel. Kaj takega se z zlatom dandanes ne more več pripetiti.

Kljub temu Amerika še vedno potrebuje zlato. Samo za elektriko ga gre 54 ton na leto. Vrv, s katero se je astronaut White prvič sprehodil po vesolju, je npr. bila posiljena zaradi termičnega zadržanja. ZDA porabijo letno še dvajset ton zlata za popravilo zob, še več, (131 ton) za nakit, pri katerem pa je Italija prva na svetu. Američani obdelano zlato raje uvažajo.

Promet in radio

Včasih je ustrežljivost že prevelika

Kdor posluša radio, ima občutek, da je Francija v bistvu avtomobilistična republika. Vsak dan je precejšen del oddaj namenjen ljudem za volanom, ki lahko zvejo, kakšne so ceste, promet v določenem trenutku, predvsem pa gre tu za osebna sporočila, ki jih oddajajo tudi med oddajanjem klasične glasbe.

Radio pravočasno pove, da je okrog Versailles meglja, v Oriju pada toča, močno dežuje v Levalloisu, tovornjak v okviri pa zadržuje promet na 22. kilometru avtomobilske ceste št. 6. Radio priporoča boljše poti zaradi trenutnih zastojev, vedno pa je vmes še kakšno sporočilo, naj se gospod x z avtom xy oglasi gospe y.

Posebno ob koncu tedna je francoski promet precej voden po radiu. Včasih je napokov toliko, da človek že dvomi, ali pošilja pravo radijsko postajo. Kakšen dan je že kar sumljivo, da ni morda radio poslal gospoda Duponta v čelno trčenje z gospodom Lamartinom.

Toda kljub dežju nasvetov so bilancne ob koncih tednov še vedno tragične. Povprečen poletni vikend daje šestdeset mrtvih, po še hujske konice. Med 29. junijem in 3. julijem je bilo denimo 4321 nezgod z 213 mrtvimi in 9611 ranjenimi. Kar zadeva prevadnost, Francoz Italijanom nima česa zavidiati. Velja pa mnenje, da stalna poročila in podatki po radiu koristijo pri vožnji in da pomagajo k boljšim statističnim. Da bi okrepili zaščito, imajo zdaj nov načrt AZPP (Avtomobilistična zaščita in prometna pomoč).

Po načrtu AZPP bodo vgradili radijske oddajnike majhne moči na vse glavne prometne arterije. Vsak oddajnik bo imel do met 60 kilometrov, na svoji frekvenci pa bo oddajal podatke, za katere mislijo, da bodo koristni, nujni in nepogrešljivi za tiste, ki bo peljal skozi tisti predel. Stvar bo vodila prometna policija, med poročili pa bo lahka glasba. Zadevo so še z veliko uspeha preskušali na južni avtomobilski cesti, v okolici Nemoursa. Če naj zadeva obvelja v vsej Franciji, si bodo tudi vozniki morali prisrsketi pravi sprejemnik.

Odnosi med radiom in vozniki so v v. Republiki že od nekdanj odlični. Pred nekaj

tedni so v Provansi na cestno-prometno vzgojni oddaji rekli kršilecem prometnih predpisov, da lahko plačajo globo ali pa se javno pokesajo po radiu. Oddaja je bila zelo zanimiva in simpatična, bila je lep primer samokritike.

Pred svojim pragom

Ekološko sodišče v ZDA

Sodišče je izreklo sodbo in ljudski pravici je bilo zadoščeno: Marvin Fry mora plačati 500 dolarjev kazni, ker je na sosedovo trato metal odpadke.

Zgodilo se je v Louisvillu v ZDA (Kentucky), kjer že leto dni deluje prvo ekološko sodišče na svetu. Doslej je sodišče obravnavalo 94 primerov in izreklo denarne kazni, katerih najvišja je znesla 900 dolarjev. Sodnik Todd Hollenbach, »suzumitelj« ne-navadnega, vendar povsem zakonitega sodišča, ima tudi poseben telefon, na katerega meščani prijavljajo onesnaževalce okolja. Meščani od sedmega leta starosti naprej prejšijo drug na drugega, pa tudi na stufce, ki se vozijo po avtomobilski cesti v bližini, pazijo na tovarne, ali morda ne onesnažujejo rek in zraka.

Staro in mlado v Louisvillu dela za lepše okolje. Opremil so se z daljnogledi in fotoaparati, tako da na sodišču zmerom lahko podprejo svoje ovadbe z dokazi.

Izkušnje v Louisvillu kažejo, da ni potrebno posebno ministrstvo za varstvo okolja, kadar se državljani odločijo, da bodo najprej pometli pred svojim pragom...

Koliko nas bo?

Najbolj je presenetljiva usoda Maroka, če gremo s te podlage. Ta redko naseljena dežela ima danes samo 15 milijonov prebivalcev, torej 35 na kv. kilometer, to je skoraj trikrat manj kot Francija. Toda če bo letni prirastek 2,7-odstoten kot leta 2070 Maroko štel poldrugo milijardo prebivalcev, ali deset tisoč na kv. km. Teda bo to človeško mravljišče podobno najbolj naseljenim točkam danes obema rajema z igralnicami: Macau v Aziji (19.000 na kv. km) in Monaku v Evropi (10.000 na kv. km).

Vendar strokovnjaki za demografijo pravijo, da ni verjetno, da bomo prišli

do takih števil. Navajajo primer Japonske, ki ji je po vojni grozilo, da se bo »sodušila«. Toda močno so zmanjšali demografsko ekspanzijo in uravneli nataliteto s smrtnostjo, tako da so prišli do idealnega letnega prirastka 1 odst. Tako Japonec leta 2070 ne bo več kot 130 milijonov (danes jih je sto milijonov).

Demografi predlagajo tak način tudi drugim državam. Če bi se tega držali Kitajci, jih čez sto let ne bi bilo več od milijard štiristo milijonov. Indijec milijardo dvesto. Maročanov pa 34 milijonov. Toda za te rezultate bi prirastek v teh treh državah morali zmanjšati na polovico že

sredi osemdesetih let. Če bodo zamudile samo za desetletje, bo svet kljub vsemu moral računati na dve milijardi Kitajcev in milijardo sedemsto milijonov Indijcev v letu 2070.

Kar zadeva Francijo, bo leta 2070 imela 60 milijonov prebivalcev, če bo v naslednjem desetletju svoj prirastek (1,3 odst.) zmanjšala na japonsko raven. Če bo to storila šele v začetku naslednjega stoletja, bo čez sto let štela 67 milijonov. Če pa aplah ne ukrene ničesar, bo čez sto let lahko ponosna na 134 milijonov ljudi z 243 prebivalci na kv. km. Bodo Francozi še vedno veliko manj na tesnem kot Nizozemci danes. Njih je že zdaj 380 na kvadratni kilometer!

vseskozi trudijo, da bi prehiteli kolega. Zanje so počitnice strup. Ker ne vedo, kam bi z energijo, ki jo navadno vložijo v delo, med dopustom padajo v splošno depresijo. Mučijo jih razne nadloge, ponosi se spijo, odkrivajo težave z obtokom ali pa naginjenost k infarktu.

Pri nekaterih se med počitnicami pojavi

Panorama

»Izmed štirih ljudi, ki so bili na dopustu, se eden vrača domov nezadovoljen z načinom, kako ga je preživel, in nazadnje še bolj utrujen kot pred odhodom nanj.« To trdi avstrijski zdravnik Anton Hittmair.

Oglasil se je na simpoziju nemških zdravnikov v Kölnu, tema pa so bile počitnice in nevroze. Svojo trditve je podkrepil s statističnimi podatki.

Med temi nezadovoljnimi ni tistih, ki so se vrnil domov kakorkoli poškodovani: z opečenim hrbtom, utrujeni zaradi morilsko dolge vožnje nazaj, nezadovoljni zaradi slabega vremena ali razočarani nad grdo sobo. Pregledani primeri se nanašajo samo na pravo nevrozo, ki je prišla do izraza med počitnicami. Kot pravijo nemški zdravniki, so najbolj prizadeti karieriisti, torej osebe, ki delo jemljejo »za kolesarsko dirko in se

sklicatelji kolnškega simpozija so enotni da je za te ljudi samo ena možnost za počitnice: psihiatrov divan.